

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**POSTMODERNİST KENT VE
HETEROTOPYALAR**

SEMİH İĞCİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL TASARIM VE MEKÂN ORGANİZASYONU PROGRAMI**

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. ALİ KILIÇ**

İSTANBUL, 2015

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

POSTMODERNİST KENT ve HETEROTOPYALAR

Semih İĞCİ tarafından hazırlanan tez çalışması 14.07.2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

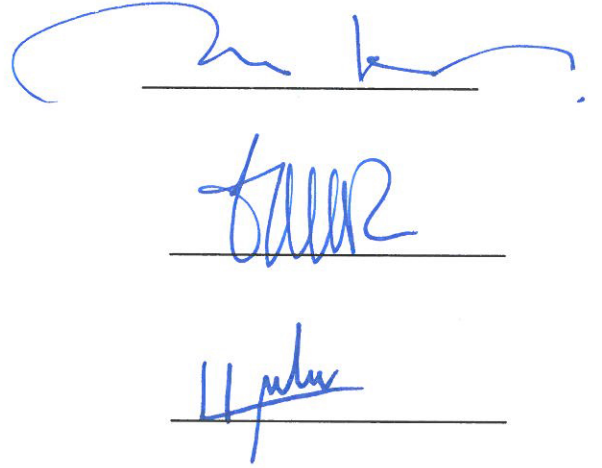
Yrd. Doç. Dr. Ali Kılıç
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Ali Kılıç
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep Enlil
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doc. Dr. Hakkı Yırtıcı
İstanbul Kültür Üniversitesi

The image shows three blue ink signatures, each written on a horizontal line. The first signature is a cursive, flowing script. The second signature is a more stylized, blocky script. The third signature is a simple, clean script.

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının tüm aşamalarında yanımda olan aileme öncelikle sonsuz teşekkür ederim. Çalışmam sırasındaki eleştiri, tavsiye ve değerlendirmeleri ile destek olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali KILIÇ'a ve yüksek lisans eğitimime çokça katkılar sağlayan Prof. Dr. Zekiye YENEN'e şükranlarımı sunarım. Mimarlık ve Planlama disiplinlerine lisans yıllarında derinlemesine ilgi duymama sebep olan, mimarlık okulu hocalarımdan Doç. Dr. Hakkı Yırtıcıya bana olan tüm katkıları için ayrıca teşekkür ederim. Fransızca ve İngilizce kaynakların çevirilerinde yardımcı olan ve moral desteği veren Yannick ARGAC'a da ayrıca teşekkür ederim.

Temmuz, 2015

Semih İĞCİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	xi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	1
1.3 Hipotez	2
BÖLÜM 2	3
MODERNİZMİN ÖNCESİ, YÜKSELİŞİ, YAKLAŞIMARI ve İÇSEL TEPKİLERİ	3
2.1 Sanayi Devrimi ve Kentler	3
2.1.1 Güzel Kent.....	7
2.1.2 Bahçe Şehir	9
2.1.3 Endüstriyel Kent.....	12
2.2 Modernizm.....	12
2.3 Modernizmin Sembolik Sonu Olarak Pruitt-Igoe Toplu Konutları,	18
2.4 Değişen Kentsel Yaklaşımlar, CIAM’dan ECTP’ye.....	22
2.4.1 1933 Atina Kartası	22
2.4.2 2003 Atina Kartası	24
2.4.2.1 Uyumlu Kentler	24
2.4.2.2 Günümüz Plancısının 4 Farklı Yönü	26
2.4.3 Kartaların Analizi.....	26
2.5 Modernizmin İçsel Tepkileri ve Geçiş Süreci	28
BÖLÜM 3	32
POSTMODERNİZMİN ETKİSİ ALTINDA KENTLER ve MİMARLIK.....	32
3.1 Tüketim, Haz, Kent ve Postmodernizm.....	34
3.2 Postmodernizm ve Turizm	36

3.3	Popüler Kültür, Görünürlük, Anlaşılabilirlik	41
3.3.1	Tiyatroya Benzeyen Kent ve Mimarlık.....	45
3.3.2	Göz ve Mimarlık.....	48
3.3.3	Moda ve Kent Algısı	49
	Postmodernist Antropometrizm	50
3.4	Kent ve Mimarlık İçerisinde Kolaj Kavramı	52
3.4.1	Kolaj Kent.....	59
BÖLÜM 4		62
HETEROTOPYALAR VE KAPSÜLER TOPLUM		62
4.1	Foucault ve Heterotopya	63
4.1.1	Heterotopyaların Özellikleri	64
4.2	Kentsel Model Olarak Bağımsız Kapanımlar	82
4.2.1	Kapsüler Toplum.....	85
BÖLÜM 5		89
SONUÇ VE ÖNERİLER		89
KAYNAKLAR		95
ÖZGEÇMİŞ		100

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Utah, Salt Lake City planı [2]	4
Şekil 2.2 Gustave Dore’un yorumuyla, Londra White Chapel de bir sokak [4]	5
Şekil 2.3 Gustave Dore’un yorumuyla Londra’nın fakir mahallelerinden bir sokak [5]..	6
Şekil 2.4 Chicago Dünya Fuarı, 1893 [6]	7
Şekil 2.5 Chicago Planı, 1909 [7]	8
Şekil 2.6 Chicago, kent merkezi plazası ve akslar[8]	9
Şekil 2.7 Ebenezer Howard’ın Bahçe Şehir konsepti [9]	10
Şekil 2.8 İlk Bahçe Şehir örneği Letchworth’un güncel hali [10]	11
Şekil 2.9 Ciudad Jardín Lomas de Palomar, Buenos Aires, Arjantin [11]	11
Şekil 2.10 Tony Garnier’in, endüstriyel kent eskizi [12].....	12
Şekil 2.11 Modernizm ile dönüşen kent dokusu [19]	15
Şekil 2.12 İtalyan futurist mimar Antonio Sant’ Elia’nın eskizi [20]	17
Şekil 2.13 Pruitt-Igoe, toplu konut projesi, 1954 [22].....	19
Şekil 2.14 Pruitt-igoe, 1964 te çizilen as-built planı [24].....	20
Şekil 2.15 St. Louis’deki Pruitt-Igoe’nin yıkım anından bir fotoğraf [25]	21
Şekil 3.1 Kremlin Palace, Antalya [43]	38
Şekil 3.2 Fantasyland oteli, Edmonton Amerika, Polinezya temalı oda [47]	40
Şekil 3.3 Fantasyland Oteli, Edmonton, Arabistan temalı oda [48]	40
Şekil 3.4 Boston,Amerika / The Hood Milk Bottle [51]	43
Şekil 3.5 Florida, Amerika, Twistee Treat Ice Cream [52]	43
Şekil 3.6 Vanna Venturi house, Philadelphia, Amerika [53].....	44
Şekil 3.7 Gürcistan Batum, upside-down White House, restoran [54]	47
Şekil 3.8 Artclass building, Bilbao, İspanya, Robert Krier [58]	50
Şekil 3.9 Mood Stockholm Girişi, İsveç.....	51
Şekil 3.10 Otel Yafeya ve Inntel Otel cephe yorumu [59]	52
Şekil 3.11 Kengo Kuma tarafından tasarlanan Tokyo’da ki M2 binası [62].....	53
Şekil 3.12 Dubai’deki Wafi City Mall binası [65]	55
Şekil 3.13 Postmodern bir cephe örneği, Gürcistan, Batum.....	57
Şekil 3.14 Trafo yapısı, Avcılar İstanbul [70]	58
Şekil 3.15 Colin Rowe, Roma interrotta, 1979 [72].....	60
Şekil 4.1 Çorum Ahmet Akdağ, Huzurevi [74]	66
Şekil 4.2 Beyazıd Külliyesi [75].....	68
Şekil 4.3 Psikiyatri Tarihi Müzesi olarak kullanılan Beyazıd Külliyesi [76].....	68

Şekil 4.4	Carousel AVM ve Acıbadem Hastanesi, Bakırköy, İstanbul [77].....	69
Şekil 4.5	Mecidiyeköy Mezarlığı [78].....	71
Şekil 4.6	Burning man festivali, Amerika 2012 [79]	72
Şekil 4.7	Sao Paulo’da bir site örneği [80]	73
Şekil 4.8	Karousel AVM girişi ve güvenlik.....	74
Şekil 4.9	Christiania, Kopenhag, Danimarka [81]	75
Şekil 4.10	Nef, İstanbul, telafi kavramında temellenen bir heterotopya örneği	75
Şekil 4.11	Presidio Modelo, hapishanesi [82]	76
Şekil 4.12	Panoptikan şema	77
Şekil 4.13	Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi ve Veliefendi Hipodromu [83]	78
Şekil 4.14	Disneyland, Fransa [85]	78
Şekil 4.15	Lejand	79
Şekil 4.16	Toprak parçası olarak İstanbul ve potansiyel mekânlar	80
Şekil 4.17	Tüm mekânlar ve kişisel mekânsal karşılıklar	80
Şekil 4.18	Kişinin kent içerisindeki mekânsal karşılıkları ve şebeke görünümü.....	81
Şekil 4.19	Potansiyel mekânlara karşı şebeke mekânları	81
Şekil 4.19	Kisho Kurokawa, Nakagin Capsule Tower [90]	87
Şekil 4.20	Nakagin Capsule Tower’dan bir iç mekan görünümü [91]	87

POSTMODERNİST KENT ve HETEROTOPYALAR

Semih İĞCİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali KILIÇ

Sanayi devriminin gelmesiyle, toplum hayatında köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler doğrudan kentlerin ve yapıların bütün detaylarına kadar etki ederek, birçok tanımı yok etmiş ve yerine yenilerini inşa etmiş ya da etmeye çalışmıştır. Modernist mimarların veya şehircilerin baskın iktidarı altında ortaya konan yaklaşımlar bütünü, evrensel ve tek doğru olma kaygıları güderek yükselmiş ve ardından yine aynı kaygılara olan tepkilerle sona ermiştir. 1960'larda baş göstermeye başlayan bazı eleştiriler ve yeni yaklaşımlar 1970'lerde hâkimiyetini artırarak postmodernlik adıyla tartışılan yeni toplumsal dinamikleri ortaya koymuştur ve ardından bu dinamiklerin şehircilik ve mimarlık alanlarına nüfuz etmesi çok sürmemiştir. Üstelik mimarlık ve şehircilik postmodern, dinamikler için çok verimli sahalar olmuşlardır. Farklılaşmak, yerelleşmek, tüketim, çoğulculuk, kolaj gibi kavramlarla ilişki kuran bu yükseliş günümüzde doruk noktasına ulaşmış gibi görünmektedir.

Günümüzün şehircilik ve mimarlık araştırmaları yapılırken, Micheal Foucault'un ortaya koyduğu heterotopya kavramı, günümüzün yapılaşma mantığıyla örtüşür olması

açısından kullanışlı ve kritiktir. Çağımızda yalıtılmış ve içe dönük heterotopyan dinamikler gerek kentsel gerekse mimari ölçekte, mekân ve zamanın organizasyon mantığında açıkça okunabilmektedir artık. Tek cümlelik bir özet ile heterotopyalar, büyüyen kaosun evreninde düzenin adaları olarak yorumlanabilirler. Günümüz kentlerinin ve özellikle metropollerinin daha iyi anlaşılabilmesi için heterotopyaların anlaşılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Postmodernizm, Heterotopya

POSTMODERNIST CITIES AND HETEROTOPIAS

Semih İĞÇİ

Department of Urban and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Ali KILIÇ

The dynamics of the industrial era have changed our society in many ways. These changes have directly affected cities and architecture and thus their usual definitions have been removed or reconstituted over the years. New approaches, designed under the authority of modernist architects and city planners, aimed to be globally recognized and prevailed. Just a few decades later these same approaches began to lose their power with implicit reactions to modernist ideology. New approaches and critics appeared in the 1960's and became widespread in the 1970's under the postmodern metanarrative. Soon after, the new ideas of postmodernism penetrated into the field of urbanism and architecture. They became fertile disciplines for postmodernism. The ascent of postmodernism reached a peak with its ideas on localisation, consumption, pluralism and eclectism.

The concept of Heterotopia, which was first championed by Michael Foucault, is critical because it is useful in explanations of spatial planning and architecture. Heterotopian dynamics are already overt in actualw ideas of space and time. In conclusion; heterotopias can be understood as islands of order in the increasing disorder of universe.

Keywords: Modernism, Postmodernism, Heterotopia

GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Sanayi devriminden, günümüze kadar olan hem kentsel hem de mimari yaklaşımları, oluşumları ve değişimleri içeren kronolojik sıra dikkate alınarak gerekli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar içerisindeki öne çıkan modernizm ve postmodernizm üstanlatıları etkisi altında kentlerin ve mimarlığın değişen dinamikleri incelenmiştir. Son aşamada ise, 1970'ler sonrası değişimlerin odağında, Michael Foucault'un ortaya koyduğu heterotopya kavramı üzerinden günümüz kentlerinin yapısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Heterotopyalar kent dokusunda, çevresinden farklılaşan mevkiler, içe dönük kapanımlar olarak yorumlanabilir.

1.2 Tezin Amacı

Günümüz kentleri çok yüzeyli ve çok işlevli olan karmaşık yapılardır. Doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki kurduğumuz her yüzeyin ve işlevin özellikleri ise çevremizle birlikte hayatlarımızı şekillendirmektedir. Kent nüfusunun çevresiyle ile kurduğu ilişkilerin çoğunu kapsayıcı nitelikte olması adına modernizm ve postmodernizm üst-anlatılarının, ve bu üstanlatıların mimarlık ve şehircilik alanındaki karşılığının anlaşılması önemlidir bu da tezin amaçlarından biridir.

Günümüz kentleri gittikçe kendine özgü ve içe dönük kapanımların yan yana gelerek oluşturduğu bir mozaik desenini andırmaktadır. Kentlerin bu eğilimi ise heterotopya kavramıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü heterotopya kavramı çağımızın yapılarının ve kent

parçacıklarının içe dönük, kontrollü, sunum ve ifade değeri yüksek birçok yapısının tarifiyle örtüşmektedir. Tezin sonucu niteliğinde olan diğer bir amacı ise bu kavramın tanımlanması ve ardından postmodernizm üst-anlatısı içerisinde, şehircilik ve mimarlığın araçlarıyla şekillenen, toplumsal bir eskizi ortaya koyarak günümüze ve yakın geleceğe ilişkin bazı tarifler ortaya koymaktır.

1.3 Hipotez

Postmodernizmin etkisi altında kentler ve mimarlık hızlı bir değişime uğramaktadır. Bu değişim, farklılaşmak, parçalanmak, yerelleşmek, çokseslilik, tüketim, dışavurum, kolaj vb. gibi kavramlarla ilişki kurmaktadır.

Son yıllarda günümüz kentlerinde, özellikle metropollerde egemen olmaya başlayan yeni bir durum söz konusudur. Bu durum postmodern çağın kavramları ile beslenen norm dışı, içe dönük fiziksel kapanımların kent dokusu içerisinde kurmaya başladığı egemenliktir. Orta Çağ ve öncesinden günümüze kadar olan tüm zaman dilimleri içerisinde belirli bir miktarda bu kapanımların örneklerine rastlanmaktadır. Ancak farklılığın yeri yani heterotopyalar olarak ifade edebileceğimiz bu kapanımlar, hiçbir zaman kent dokusu içerisinde bu etkide ve çoğunlukta olmamıştır.

MODERNİZMİN ÖNCESİ, YÜKSELİŞİ, YAKLAŞIMARI ve İÇSEL TEPKİLERİ

Tezin bu bölümünde kentlerin ve mimarlığın 19.yy'dan başlayarak 20.yy'ın ilk çeyreğine kadar olan zaman dilimindeki, kavram ve gelişmelerini ele alan bir özet amaçlanmıştır. Sanayi ve değişen ticaret dinamiklerinin bu yıllar içerisinde kentleri dönüştüren en etkin dinamikler olduğu görülmektedir. Ticaretin gelişimi ve sanayinin hızlı ilerleyişi, 19. yüzyılda erken kapitalizmin rakip tanımaz bir ivmeyle yükselişini beraberinde getirmiştir. Bu durum geleneksel Orta Çağ kentlerinin yapılarını değiştirerek yeni kentlerin oluşmasına sebep olmuştur.

2.1 Sanayi Devrimi ve Kentler

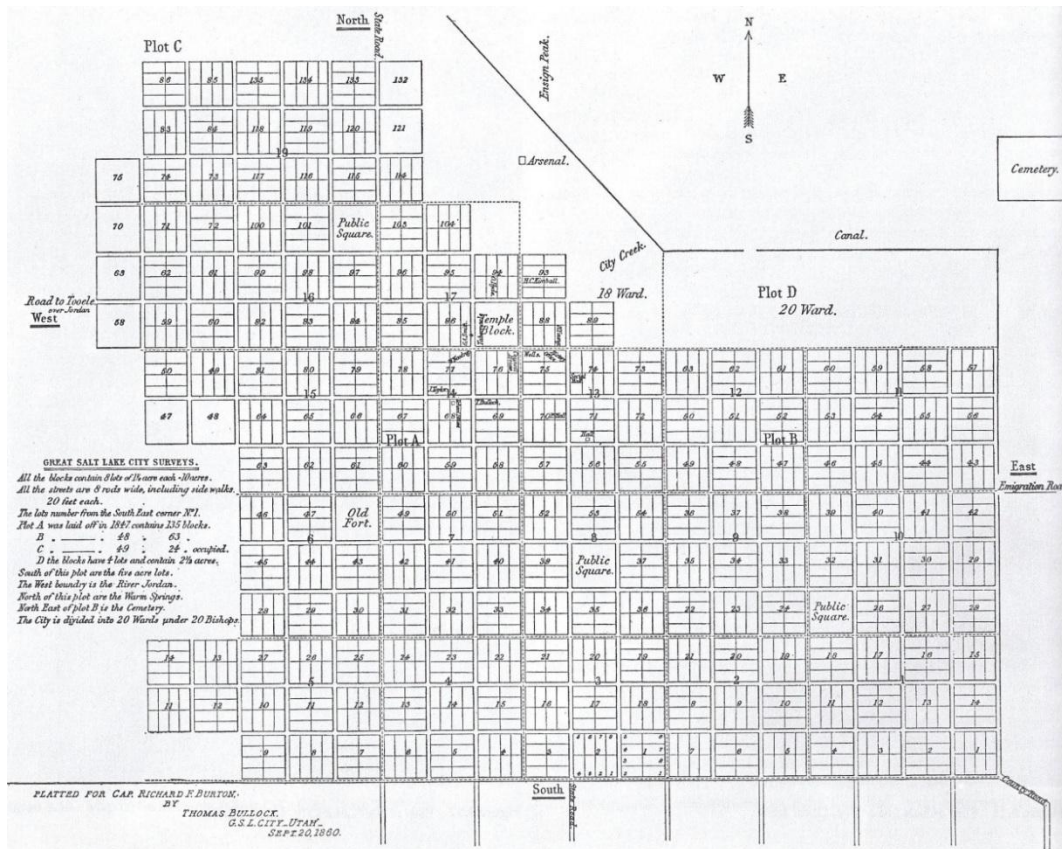
Endüstri devrimi, teknolojinin etkisiyle gelişen endüstriyel üretimin ve ulaşım olanaklarının ortaya çıkmasının ardından topluma ilişkin sosyal hayat, mimarlık gibi birçok alanda yaşanan gelişmelerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Endüstri devrimi, kültürel, toplumsal, ekonomik, kentsel ya da mimari anlamda günümüz yaşam koşullarının temelini oluşturacak değişim ve dönüşümlere sebep olan çok yönlü gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur.

James Watt tarafından 1765 yılında icat edilen buharlı makine ile başlayan süreç sonrasında, 1830'larda yoğunlaşmaya başlayan demiryolları, geçtikleri yerleri yeni endüstri bölgelerine dönüştürmüştür. Endüstriyel gelişmelerin lojistik ve hammadde açısından stratejik yerlerde toplanması, bu yerlerde yeni kentlerin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda bu kentlere doğru yoğun bir nüfus akımı yaşanmıştır. Diğer yandan, tarımda endüstrileşme, kırsal alanlarda ihtiyaç duyulan iş

gücünü azaltırken, kırsal alandan kentlere doğru yaşanan hızlı ve yoğun göçün de temel nedenlerinden birisi olmuştur.

“Kapitalizm, üretimin kırsal bölgelerden koparak kentlerde yoğunlaşmasını kolaylaştıran bir ortamın oluşmasını sağlamıştır. Böylece kent, daha önceki yüzyıllardan farklı bir yapılanma içinde öne çıkmış ve insanların yaşamlarının mekânsal olarak ana eksenini oluşturmaya başlamıştır.” [1]

Sanayi ve ulaşım odaklı gelişmeler mekânsal olarak da değişikliklere sebep olmuştur. Düz alanlarda kurulan şehirlerde de altyapı, ulaşım, arazi paylaşımı meseleleri daha karlı şekilde organize edilebilmektedir. Orta Çağ’ın savunma kaygısı ile ilişkili olarak tepelere inşa edilen, kıvrımlı organik formlarına karşın, yeni durumun şehircilik ideali düzlük ve doğrusallık üzerinde temellenmektedir. Bu yeni durum otomobil kullanımı, çok katlı yapılar gibi bir çok gelişimi içeren sanayileşmenin kuralları ile düzenlenmiş, mekanik bir verimlilik kaygısı ile şekillenmiştir. Sanayi uygarlığının model şehirleri olarak görülen Amerikan kentlerinin en temel ortak özelliği çok amaçlı düz alanlar üzerinde kurulu olmasıdır. Şekil 2.1’ deki Utah, Salt Lake şehir planı bunun bir örneğidir.

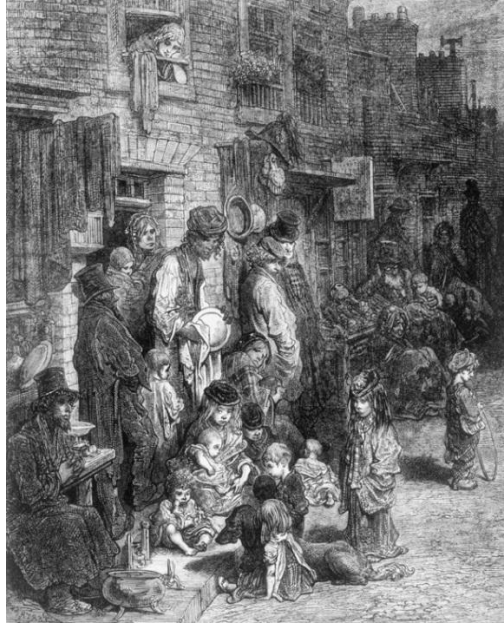

Şekil 2.1 Utah, Salt Lake City planı [2]

Konunun diğerk boyutu demografik yapıdır. Kırsal bölgelerden işsizlik nedeniyle göç eden insanlar, dönemin sanayi şehirlerine akın etmiştir. Bu nüfus akımı, buna hazırlıksız olan kentlerin düzensiz ve olumsuz bir şekilde gelişmesine yol açmıştır. Büyük çoğunlukla yoksul olan bu kırsal nüfusun yaşadığı barınma sorunu 19.yüzyıl sonrasında sık sık karşılaşılan bir toplumsal problem olarak, günümüzde de gelişmekte olan ülkelerde, hala görülmektedir. En erken olarak İngiltere ve Fransa’da görülmeye başlanan bu göçler kira dengelerini ve yaşam koşullarını altüst ederek, ışıksız, rutubetli, salgın hastalık tehdidi altında olan sağlıksız mekânlarda, çok sayıda insanın yaşamasına sebep olmuştur. Kentlerde oluşan bu kötü yaşam koşullarını iyileştirmek adına bazı çalışmalar yapılması gerekliliğı, planlama olgusunun önemini arttırmıştır. Kentin olumsuz durumunun bileşenlerinin içerisinde, fabrikalarda çalışan işçilerin barındığı sağlıksız konutlar en önemli sorunlardan birisi olarak ortaya çıkmıştır.

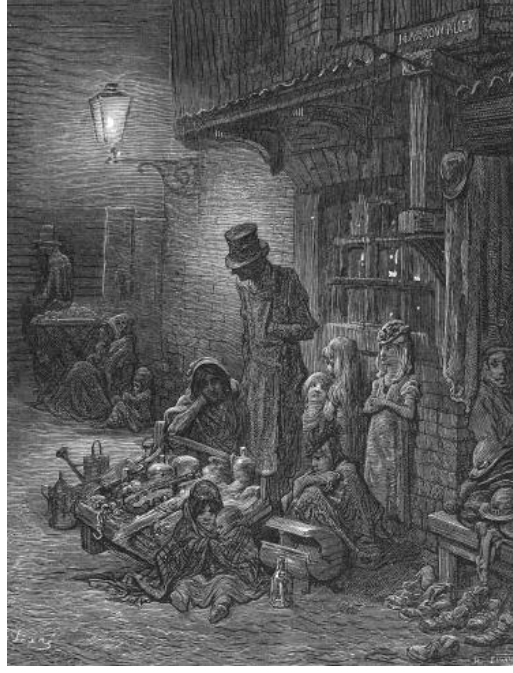
Lewis Mumford¹, dönem kentlerinin durumu ile ilgili olarak;

“Mahalleler, şehirler, kırsal bölgeler, kısacası kilometrelerce alan bir ‘ilerleme çağı’ yaşandığına dair iddiaları gülünç kılan bu konutlarla kaplıdır. Bu korkunç ev müsveddeleri yozlaşmış bir ırk bile meydana getirebilirdi.”[3] demektedir ve yazının devamında bu durumun ortaya çıkardığı çeşitli sağlık problemlerinden bahsetmektedir.

Şekil 2.2 Gustave Dore’un yorumuyla, Londra White Chapel de bir sokak [4]

¹ Lewis Mumford, 1885 Amerika doğumlu tarihçi, sosyolog, teknoloji filozu ve edebiyat eleştirmenidir.

Şekil 2.3 Gustave Doré'un yorumuyla Londra'nın fakir mahallelerinden bir sokak [5]

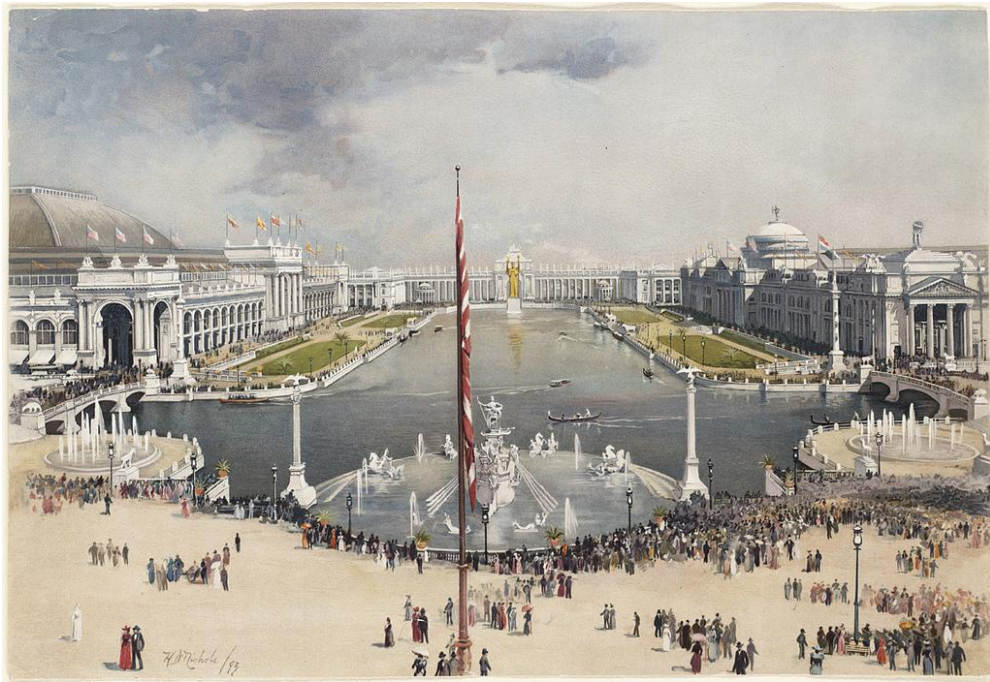
Sanayinin gelişmesi, ekonomik ve sosyal sistemi etkili bir biçimde değiştirmiştir. Bu gelişmeler, ticaret kavramının yeniden şekillendiği, üretim ve ticaretin arz-talep ilişkilerinde temellendiği yeni bir ekonomik sistemin de habercisi olmuştur. Ayrıca, yeni endüstrinin kurulması toplumda sahip olduğu gücü soydan değil ekonomik güçten alan, içinde tüccarlar ile sanayicilerin bulunduğu burjuva sınıfının, güçlenmesine ve etkinliğinin artmasına yol açmıştır. Bu dönemin temelleri aydınlanma ve rönesans dönemine kadar dayandırılabilir. Gelişen rasyonel düşünce, sivil yaşam ile dini yaşamın ayrışmasına ve dini otoritenin sivil yaşam üzerindeki etkilerinin azalmasına da neden olmuştur. Bu durum mimarlığın ve şehirciliğin önceliklerinin değişmesini de beraberinde getirmiştir. Önceleri, dinsel yapılar ve saraylar gibi yapı tipleri üzerinde duran bu iki disiplin bu gelişmelerle birlikte yeni yapı tipleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar, konut sorununu çözecek yeni yapıların dışında, bu yeni toplumsal düzenin mekânsal araçları olan, fuar alanları, tiyatro, hastane, mahkeme binaları gibi örneklerdir.

Yapı endüstrileri alanında da bütün mimarlık dünyasını etkileyecek gelişim bu dönemde görülmüştür, örnek olarak 4000 yıldır kullanılan fakat bilimsel anlamda ilk kez bu dönemde kompoze edilen metal malzeme ya da betonarme teknolojileri verilebilir. Yapı üretiminde yeni yapı malzemelerinin kullanılması ve yeni yapım yöntemleri,

mimarlık alanında önemli yeniliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelecekte, modern mimarlığın evrensel uygulama prensiplerini oluşturacak bu teknolojiler ilk olarak bu dönemde denenmiştir. Tekil yapı ölçeğindeki bu gelişmeler dolaylı yollardan kentlerin makroformunu da etkilemiştir. Bu dönemde ortaya çıkan tüm bu çevresel, demografik, ekonomik ve mimari sorunları çözebilmek ve yeni teknolojik gelişmelerle yeni olanaklar yaratabilmek adına bazı kentsel planlama modelleri ortaya konulmuştur. Bunların başlıcaları Güzel Kent, Bahçe Şehir ve Endüstriyel Kent'tir.

2.1.1 Güzel Kent

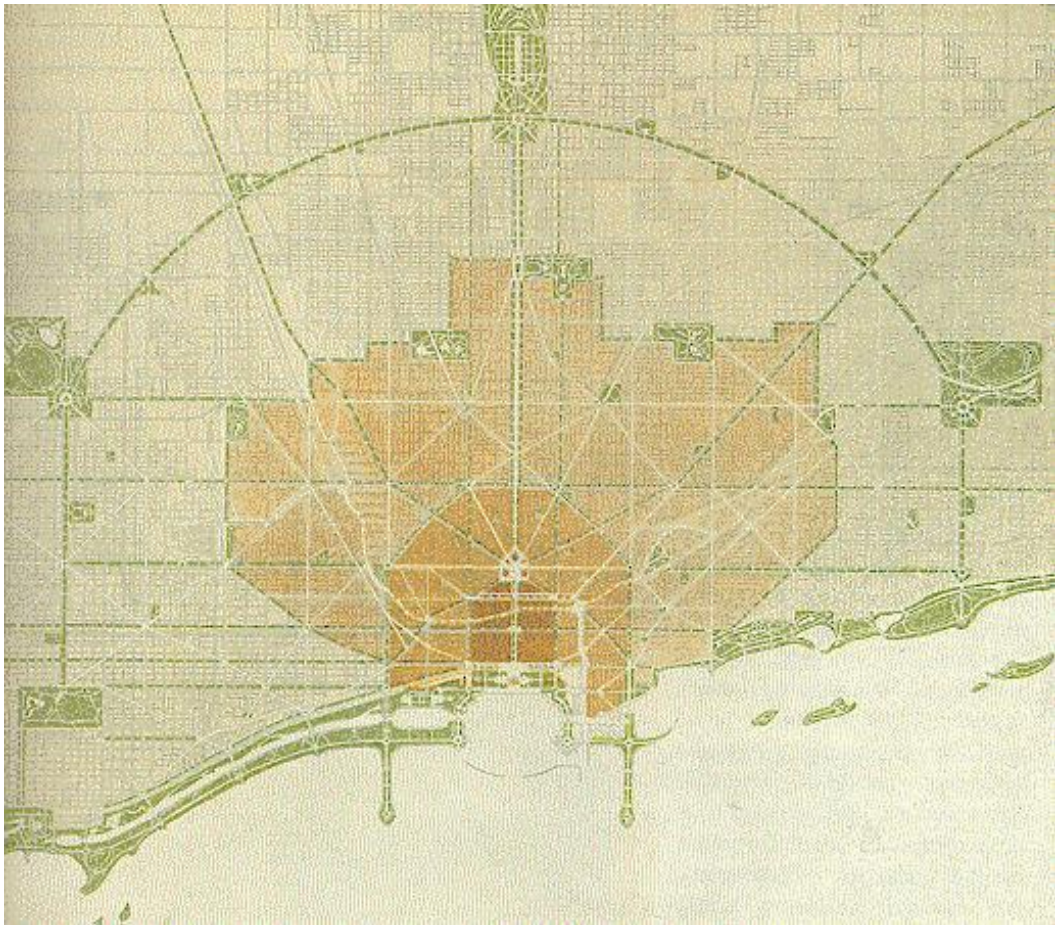
19. yy Avrupa kentlerinde filizlenen bu akımın ilk uygulama örnekleri Amerika'da görülmektedir. Özellikle yeni sömürgelerde görülen bu akım, simetri, üslup birliği, düzen, anıtsallık gibi özellikleri ile dikkat çekmektedir. Bu akım 1893'te Chicago'da yapılan Kolombiya Fuarı'nda güç kazanmıştır. Fuarda sanayiden arındırılan ve arzu edilen bir kentin nasıl olabileceğine dair örnekler gösterilmiştir. Bu örnekler Roma ve Barok kentsel tasarım ilkeleriyle, geniş doğrusal bulvarların kestiği vurgulu kent merkezleri, anıtsal yapılarla bezeli meydanlar ve peyzaj unsurları, gibi özellikleri açısından benzeşmektedir.

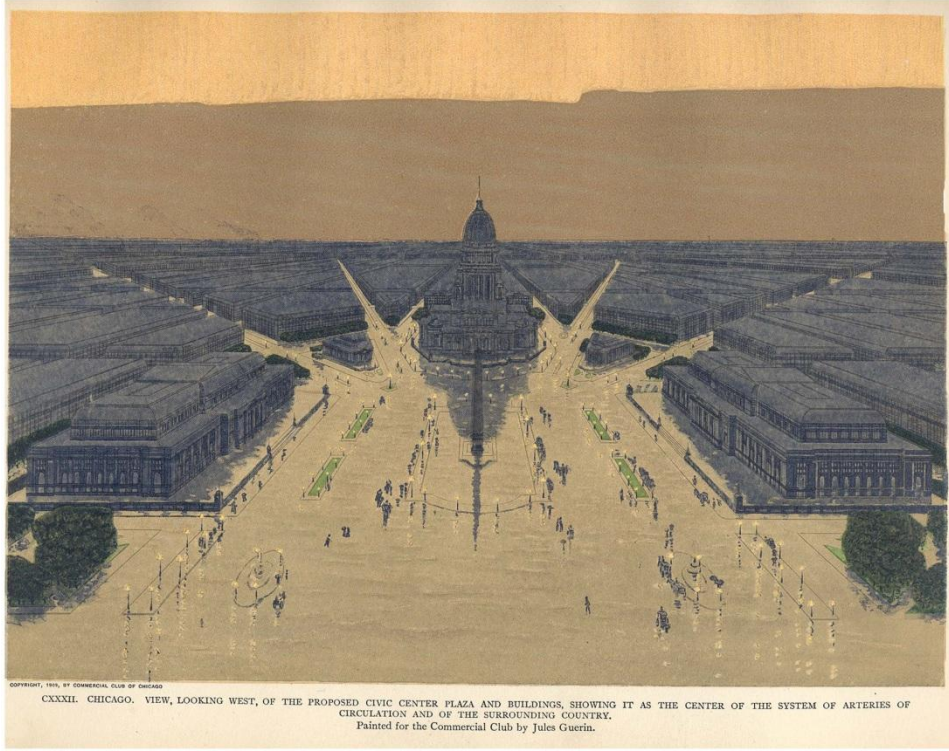
Şekil 2.4 Chicago Dünya Fuarı, 1893 [6]

Şekil 2.4'te görüldüğü gibi meydan dönemin önemli yapılarından olan devlet yapıları, çeşitli sanat yapıları, yabancı devletlere ait yapılar ve etkili peyzaj öğeleri tarafından çevrelenerek vurgulanmıştır.

Güzel Kent akımının en önemli örneklerinden biri büyük ölçüde uygulanan Chicago planıdır, kente kaybolan görsel uyumu yeniden kazandırmak amaçlanmıştır. Güzel kent yaklaşımına bir çok açıdan benzeyen, diğer bir yaklaşımı olan Paris'teki Haussman planı örneğinde olduğu gibi kozmopolit yapıya sahip olan ve çok hızlı büyüyen Chicago kentini, yeni yollar ve parklar inşa ederek ya da mevcut parkları ve yolları genişleterek düzelmek amaçlanmıştır.

Şekil 2.5 Chicago Planı, 1909 [7]

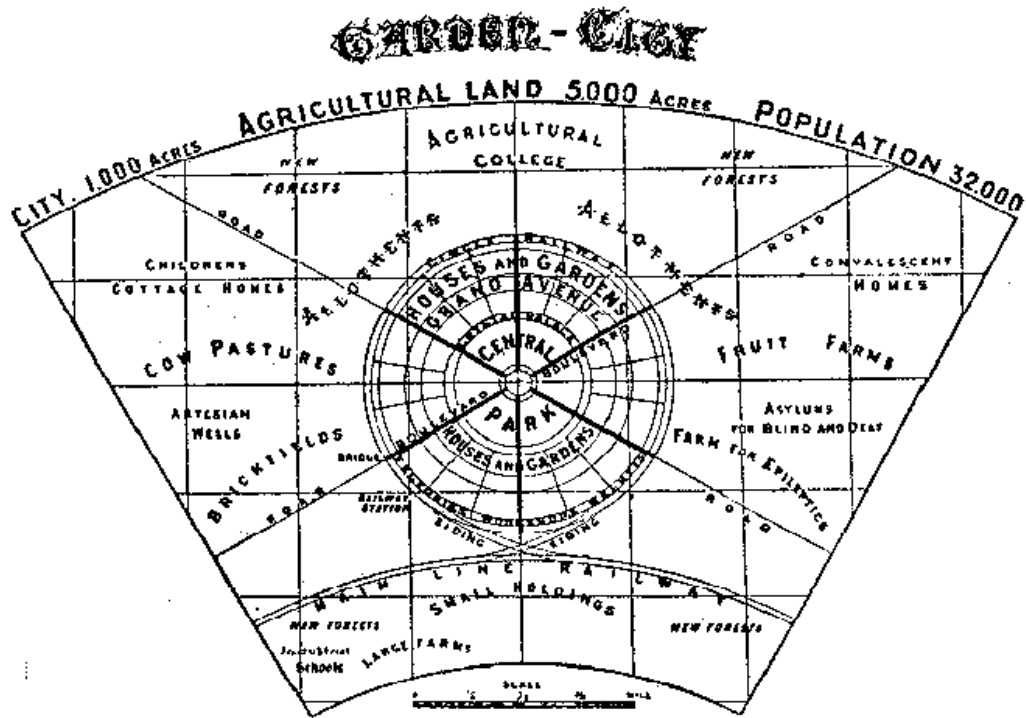

Şekil 2.6 Chicago, kent merkezi plazası ve akslar [8]

Chicago kent planı bölgesel yol ağı, kıyı rekreasyon çözümleri ve yeşil alanları ile çağın öncü planlamalarından biri olmuştur. Ancak bu planlama anlayışı fazla gösterişli olup alt gelir grubuna ve konut sorunlarına ilişkin herhangi bir öneri sunmamaktadır. Yüksek maliyetli uygulamaları nedeniyle de 1. Dünya Savaşı döneminde geçerliliğini yitirmiştir.

2.1.2 Bahçe Şehir

Fabrikaların, demiryollarının ve bakımsız çevrelerin, endüstri kentinin temel unsurları haline gelmesi ve bu unsurların sebep olduğu olumsuzlukların çözümü olarak, 19.yüzyılın sonlarında en önemli yaklaşımlardan biri, Ebenezer Howard'ın 1899'da, "Gerçek reforma doğru barışçıl bir yol" adlı kitabında tarif ettiği, Bahçe Şehir konseptidir. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçişi kolaylaştırmayı amaçlayan konsept kırsal ve kentsel yaşamı birlikte kurgulamaktaydı. Bahçe Şehir konsepti mekânsal olarak konut, sanayi ve ticaret alanlarını duyarlı bir şekilde, geniş açık alan uzanımları ile bölgelendirmekteydi. İngiltere'de bahçe şehir derneğinin kurulması ile Britanya ve kolonileri ağırlıklı olmak üzere, bahçe şehir konsepti şehir planlama alanında bir akım haline geldi.

Bahçe Şehir'in Şekil 2.7'deki tasarım mantığı, tarımsal ve yeşil alanların bir bant şeklinde kenti çevreleyip tampon vazifesi görerek kentin büyümesini sınırlamak, endüstri alanlarını kentin çeperinde toplamak, konut alanlarının içinde kalan merkezde ise bir park ve belediye binası, kütüphane gibi donatıları yerleştirmek, olarak yorumlanabilir. Bu yaklaşım kırsal hayattan, kent hayatına geçiş yapan insanların uyumunu da kolaylaştırmıştır.

Howard Ebenezer'in kitabındaki 'Bahçe Şehir' konseptini hayata geçirmek için yapılan yarışmayı kazanan Barry Parker ve Raymond Unwin tarafından 1903 yılında 16 kilometrekarelik alan içerisinde tasarlanan Letchworth, ilk bahçe şehir örneğidir. Yapımında sadece 1 ağaç kesilmiştir ve ilk yeşil kuşağı olan şehirdir.

Şekil 2.8 İlk Bahçe Şehir örneği Letchworth'un güncel hali [10]

Ardından bu konseptin dünya üzerinde özellikle, dönemin sömürge ülkelerinde kurulan yeni yerleşkelerde çok sayıda örnekleri uygulanmıştır.

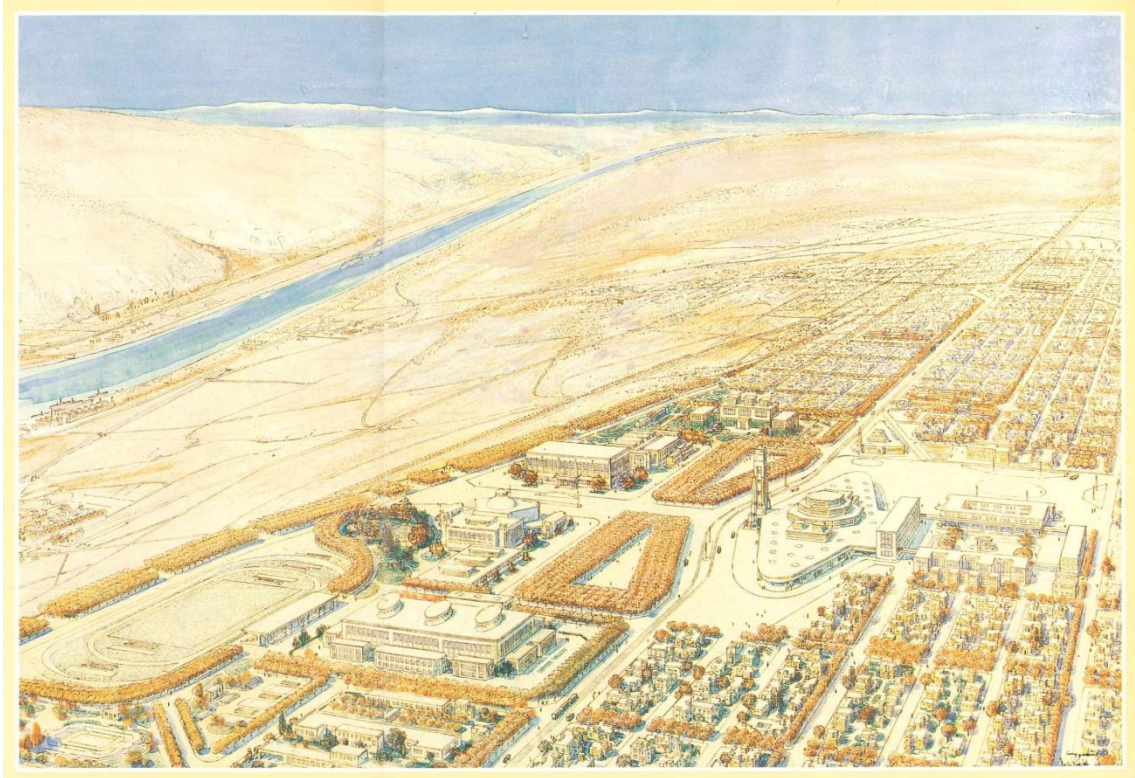

Şekil 2.9 Ciudad Jardín Lomas de Palomar, Buenos Aires, Arjantin [11]

Bunlardan biri olan Ciudad Jardin, yaklaşık 6.500 ailenin yaşadığı 2.4 km² ye yayılmış Buenos Aires yakınlarında bir yerleşim yeridir. 1944 yılında bahçe şehir konseptinden etkilenecek tasarlanmış Güney Amerika'nın ilk kentlerinden biridir.

2.1.3 Endüstriyel Kent

Tony Garnier tarafından 1917’de yayınlanan ‘Endüstriyel Kent’ kitabı dönemin önemli yaklaşımlarından bir diğerini ortaya koymuştur. Garnier, artık, endüstriyel nedenlere dayanan gelişimlerle yeni şehirler doğacağına ve gelişeceğine inanmaktadır ve endüstriyel kenti bu inancı doğrultusunda tasarlamıştır. Endüstriyel kent bölgeleme kavramına dayanmaktadır. Çalışma, dinlenme, barınma, dinlenme ve ulaşımın fonksiyonel-mekânsal ayrımının yanı sıra endüstrinin de esas kentten bir yeşil kuşakla ayrılması şeklinde özetlenebilir.

Şekil 2.10 Tony Garnier’in, endüstriyel kent eskizi [12]

Tüm bu kentsel yaklaşımların ortak özelliği insanların bu yeni dönemde nasıl yaşayacağı sorusuna cevap arıyor olmalarıdır. Toplumsal siyasal, teknolojik, kentsel vb. gibi alanları kapsayan, çok kapsamlı olan modernizm üst-anlatısı insanlığın çok önemli değişimler yaşadığı bir dönem olarak görülmektedir.

2.2 Modernizm

Bugüne ait olan, çağdaş, geçmişin ürünlerinden bağımsızlık olarak tanımlanabilen modern sözcüğü,” latince, modernus tan gelmektedir; yine Latince de modus ölçü,

“modo” hemen şimdi anlamındadır. Modernizm, ise modern düşünce biçimi bir üslubun ya da bir ürünün modern zamana özgü özellikleri, moderne duyulan yakınlık şeklinde açıklanabilir”. [13] Modernizm modern düşünce biçiminin hakim olduğu dönem anlamına da gelmektedir.

Küresel bir etki alanı altında er ya da geç olarak birçok coğrafyaya nüfuz etmiş modernizm ile ilgili olarak şu sözler söylenmiştir.

Berman M. kapitalizm ile modernizm birlikteliğini “Nihayet modernizasyonla birlikte kapitalizmin ve pazar ekonomisinin yayılması modern deneyimin nihai aşamasını teşkil etmiştir.” [14] yorumuyla ortaya koymuştur.

Bauman Z. ise modernizmin kent ile olan ilişkisi hakkında “Bütün kent yaşamı modern değildir, fakat bütün modern yaşam kent yaşamıdır. Çünkü yaşamın modernleşmesi demek, kent yaşamına daha fazla benzemesi demektir.” [15] yorumunda bulunmuştur. Bu bağlamda kent kavramı modernizm için çok önemlidir.

Modernizme dair bakış açılarından en önemlisi modernin ve yeninin, doğuş olarak algılanmasıdır. Bu düşünce bugünün ve geleceğin geçmişin temelleri üzerine oturtulmadan oluşturulması anlayışını, dolayısıyla geçmişten kopmayı içerir. 20. Yüzyıl başlarında ki öncü yaklaşımların ortak özelliği modern kavramına bu açıdan yaklaşımları olmuştur.

Giddens ve Pierson başkaldıran ve geçmişi reddeden moderniteye ilişkin olarak;

“Modernite, geleneğin normalleştirici işlevlerine başkaldırır ve alışlageldik olan birçok şeyi reddeder ve direnir. Bu yönüyle modernizm kendinden önceki kültürlerden farklı olarak geçmişte yaşamaktan çok, gelecekte yaşayan bir toplum, daha teknik bir deyimle bir kurumlar bütünüdür” [16] tanımını yapmışlardır.

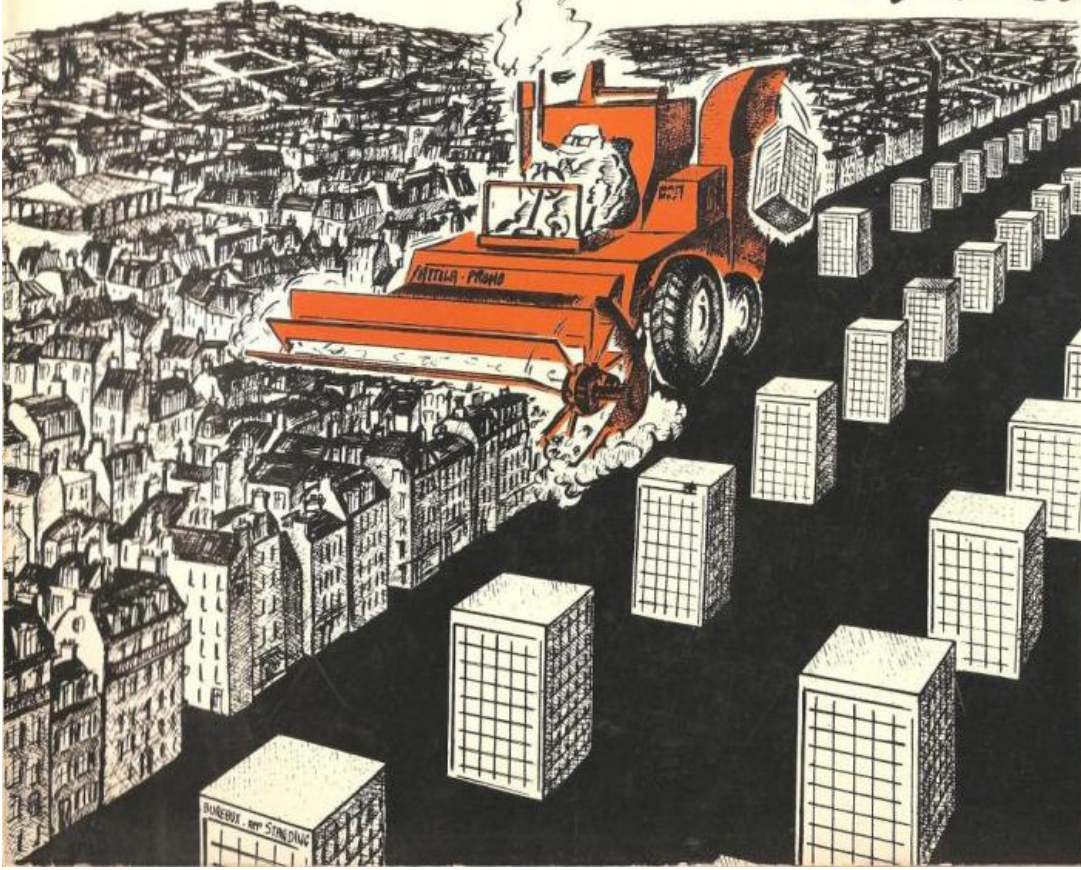
Işık O, Modernitenin idealize etme gayretine ilişkin olarak ise;

“Modernist düşüncede kentler ideal bir tip doğrultusunda tasarlanır, bu yönüyle modernizm aslında bir kent ütopyasıdır” [17] demektedir.

Berman M, Modernitenin endüstriyle olan yakından ilişkili mantığını

Yukarıda farklı yazarlardan yapılan alıntılar modernitenin farklı dinamiklerinden bahsetmektedirler, bu geçişe kronolojik olarak bakacak olursak, modern mimarlığın ve şehirciliğin başlangıcı, farklı yazarlar tarafından farklı geçmiş zamanlara götürürler ve bu iki farklı disiplin aynı yıllar içerisinde modern kırılmalara maruz kalmıştır. Ayrıca mimarlık ve şehircilik bu yıllarda kesin olarak ayrılmış iki disiplin olarak görülmemektedir. Modernizmin başlangıcına ilişkin görüşlerin en kapsayıcısının ortaçağ sonrası olan tüm gelişmeler olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bazı yazarlara göre, modernin başlangıcı, Rönesans sonrası olarak da görülür. Farklı otoritelere göre ise bu başlangıç 20. yy'dır. Henry Russell Hitchcock¹, Modern Mimarlığın başlangıcını gotik üslubun çöküşüne kadar ilişkilendirir. Ancak yine de belirgin olarak görülen modern mimarlığı 1880'lerde başlatma eğiliminde olan Hitchcock, konumuzla daha ilişkili olarak da modern mimarlığın 20. yüzyılın yaşayan mimarlığı olduğunu, gelecek neslin ona yeni bir ad bulana dek süreceği fikrindedir.

14

Şekil 2.11 Modernizm ile dönüşen kent dokusu [19]

J.M.Richards¹, 1940'larda yayımlanan Introduction to Modern Architecture isimli eserinde modern mimarlığı bu yüzyılda gelişen, günümüzün gerektirdiği yeni mimarlık anlayışı olarak tanımlamış, teknik gelişmeler dışındaki 19. Yüzyıl mimarlığını ise reddetmiştir

Vincent Scully², tarafından demokrasinin mimarlığı olarak tarif edilen modern mimarlığın ve şehirciliğin ortaya çıkışı endüstrileşme ile eş zamanlı olmuştur. Daha sonraki kuşak mimarlık tarihçilerinden olan Kenneth Frampton, Modern Architecture, A Critical History isimli kitabında modern mimarlığın ve şehirciliğin başlamasını, oluşumunda etkili olan olayların, aydınlanma çağı ile ortaya çıkan pozitivist rasyonel düşüncenin ve teknik gelişmelerin gündeme gelmeye başladığı 18. yüzyılın ortalarına kadar indirebileceğine inanmaktadır.

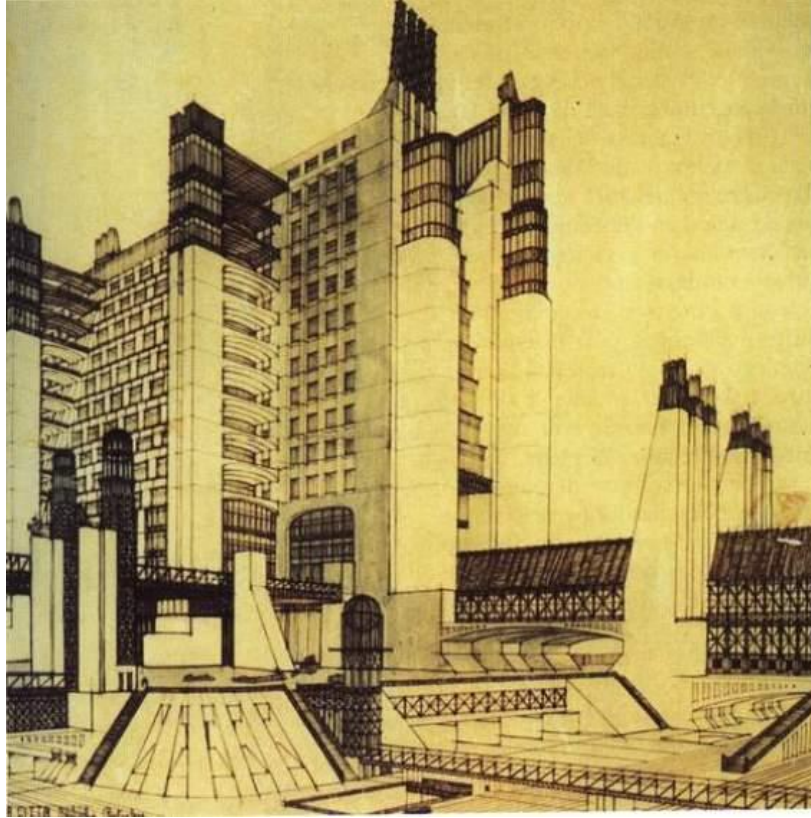
¹ James Maude Richards: 1907 İngiltere doğumlu, mimarlık yazarıdır.

² Vincent Scully: 1920 Amerika doğumlu olup, Yale Üniversitesinde sanat tarihi profesörüdür.

Amerikalı mimarlık tarihçisi Charles Jencks ise modern mimarlığın, tüm 20. yüzyıldaki gelişmelerini içine alan geniş kapsamlı bir akım olduğunu söylemektedir. 20. Yüzyılda görülen bu karmaşıklığın, şehircilik ve mimarlık alanının bir gerçeği olduğunu dile getirir.

Bu dönemle birlikte var olan, teknolojiye ilişkin form arayışları, mimarlık ve sanat alanlarında gündeme gelecek bazı yeni akımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 19.yüzyılın ikinci yarısında görülen Arts and Crafts (Sanatlar ve Zanaatlar) ve Art Nouveau (Yeni Sanat) akımları, mimaride doğal formlara öykünen yeni bir tutumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu iki yaklaşım, 19. ve 20. Yüzyıllar arasında ilginç bir geçiş dönemi olarak anılmaktadır. Özellikle Art Nouveau, endüstri devriminin yaşandığı dönemde teknolojik gelişmelere ayak uyduramayarak seçmeci ve yeniden diriltmeci yaklaşımlarla üretilen yapıların yerini giderek daha yalın ve doğadaki biçimlerden esinlenilerek tasarlanmış yapılara bırakmasını savunmaktadır. Bahçe şehir ya da endüstriyel şehir gibi yaklaşımlarla, şehircilikte de doğaya dönük olan bu kopuş gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler 20. yüzyılda mimarlık ve şehircilik alanlarında tarihsel biçimlerin egemenliğinden kurtulmuş, yeni yapı malzemeleri ile yapım tekniklerini, ulaşım araçları benimsemiş olarak, modern şehircilik ve mimarlık döneminin kapılarını açmıştır.

Geçmişten kaçmak, kurtulmak amacıyla ve makine mitinin de coşkusuyla geleceğe yönelen İtalyan fütürizminin diğer adı geleneksel karşıtı anlamına gelen Antipassatismo'dur. Şekil 2.12'de görüldüğü gibi, geçmişe karşı oluş, geçmişten gelen tüm değerlerin klasik, süslü mimarlığın, işlemeli ahşapların, reddedildiği bir akımdır bu. Suprematist manifestoların birinde ise yaşamın geçmişin biçimlerinden, estetiğinden ve parazit eklektizminden arındırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Suprematizm, Konstrüktivizm ve Neo-plastisizm gibi akımlarda geçmişle olan bağların koparılıp tamamen soyut formlarla geleceğe referanslı bir estetik tarif edilmiştir.

Şekil 2.12 İtalyan futurist mimar Antonio Sant' Elia'nın eskizi [20]

Sosyologlar ve felsefeciler, geleneksel toplumdan modern topluma olan bu dönüşüm süreciyle alakalı olarak; tarım toplumundan, sanayi toplumuna geçiş, basit toplumlardan, karmaşık toplumlara geçiş, kutsal toplumlardan, laik toplumlara geçiş, kır toplumundan, kentsel topluma geçiş gibi yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Mimarlık ve şehircilik alanında da bu geçiş kolaylıkla okunabilmektedir.

Yaygınlaşan modernlik kavramıyla birlikte, dünya nüfusu büyük oranda kentlileşmiş, kırsal alanda yaşayanların ise kentle kurduğu ilişkiler artmıştır. 1800'lerde dünya nüfusunun sadece %3'ü kentlerde yaşarken, 1900'lerin başında %12'si ve 1950'lere gelindiğinde ise bu oran %30 a ulaşmıştır. Diğer yandan kırsal nüfus bugün pazara, dolayısıyla kente daha bağımlı hale gelmiştir. Köylülerin sağlık sorunlarını çözeceği, resmi işlemlerini gerçekleştireceği, çocuklarını okutacağı yer artık kentler olmuştur. Ayrıca kitle iletişim araçları da kent kültürünün, kırsal kesimlerin en ücra köylerine kadar nüfuz etmesini sağlamıştır. Böylece modern kent yaşamı, sadece kent nüfusunu değil, herkesi ilgilendirir hale gelmiştir.

Yeniye, geçmişten kopmayı ve geleceğe dönmeyi hayal eden mimarlık ve şehircilik kapsamındaki modernizm ile ilgili genel yaklaşımlar bu yöndedir. Başlangıcı ve sonu kesin olmayan ve farklı tarihçilerin farklı on yıllar içerisinde başlattığı, modern mimarlığın ve şehircilik yaklaşımının anlaşılmasına faydalı olması adına, Charles Jenks'in örneğinden bahsetmekte yarar vardır.

Modernizmin sonunun sembolik miladı Charles Jencks'e göre, Pruitt-Igoe'nin yıkımıdır. St. Louis deki Pruitt-Igoe konutlarının kullanıcıları için artık yaşanamaz bir evre olduğu gerekçesiyle yıkılması 1972 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu olay Charles Jenks tarafından modern mimarlığın ölümü olarak adlandırılmıştır. Bu proje, modernist şehircilik ve mimarlık anlayışının çok tipik bir örneğidir. Projenin tasarım yaklaşımı, çözmeyi amaçladığı sorunlar ve başarısız olmasının altında yatan dinamikler, bakımından modernist mimarlığın ve şehirciliğin zeti niteliğindedir. Modernizmin sembolik başarısızlığı olarak görülen Pruitt-Igoe rneği, modernist dönemin tepeden inme toplu konut projeleri içerisinde, en ses getiren örneklerden biri olmuştur. Pruitt-Igoe modernist mimarlığın ilk yıkımlarından biridir. Bu rneği biraz daha detaylı incelemek kentlerde modernist yaklaşımların yükselişini ve sonra gerileyişini ayrıca bunun altında yatan demografik ekonomik, ve sosyal gerekçeleri görmek adına yararlı olacaktır.

2.3 Modernizmin Sembolik Sonu Olarak Pruitt-Igoe Toplu Konutları,

"Kentlerimiz kalbini yeniden inşa etmeli, amalı ve temizlemeliyiz. Gerçek şu ki varoşların bütün belaları herkesin hatasıyla yaratıldı. şimdi zararını düzeltmek de herkesin sorumluluğu." .[21] söylemi St Louis'in belediye başkanı olan Joseph Darst tarafından 1951'de dile getirilmiştir.

Devlet Louis kentinde yaklaşık 6000 kişilik toplu konut projelerinin finanse edileceğine dair açıklama yapmıştır ve ardından ilk toplu konut olan Cochran Gardens 1953'te alt gelir grubu, beyazlar için inşa edilmiştir. Onu Pruitt-Igoe, Darst-Webbe ve Vaughan projeleri takip etmiştir.

Pruitt-Igoe orta sınıf beyaz ve siyah kiracılar için tasarlanmıştır ve adını da siyah ve beyaz olan iki farklı kişiden almıştır. Pruitt kısmı, dünya savaşına katılmış siyahi bir savaş pilotu olan Wendell O. Pruitt in soy isminden. İkinci kısmı ise eski bir birleşik devletler kongre yesi olan beyaz William L. Igoe'dan almıştır. Projede tıpkı isim

seçiminde olduğu gibi iki parça halinde tasarlanmıştır. Pruitt siyahi sakinler için, Igoe apartmanları ise beyazlar içindir.

Proje, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi binasını tasarlayacak olan Minoru Yamasaki'ye verilmiştir. Yamasaki'nin ilk nerisi yüksek, orta ve alçak yapıların karışımından oluşmuştur. Yerel yetkililer tarafından kabul edilen bu proje, devletin koyduğu maliyet sınırını aşmıştır. Bu sebeple aracı kurumlarca tüm binaların 11 katlı olması kararına varılmıştır.

Modernizmin determinist yaklaşımları projenin her alanında görülmekteydi. Le Corbusier'in modernist planlama ilkelerine ve Modern Mimarlar Uluslararası Kongresi'ne göre, bu tip binalarda ikamet edenlerin yerden 11 kat yükseltilmesinin sebebi dönemin tüm modernist toplu konut projelerinde görülen bir yaklaşım olan zemin srekliiliğini korumak ve zemin katı rekreasyon için kullanmaktı. Proje, dönemin dinamiklerine uygun bir yaklaşım olarak, fakir insanlar için dikey mahalleler söylemiyle övülmüştür.

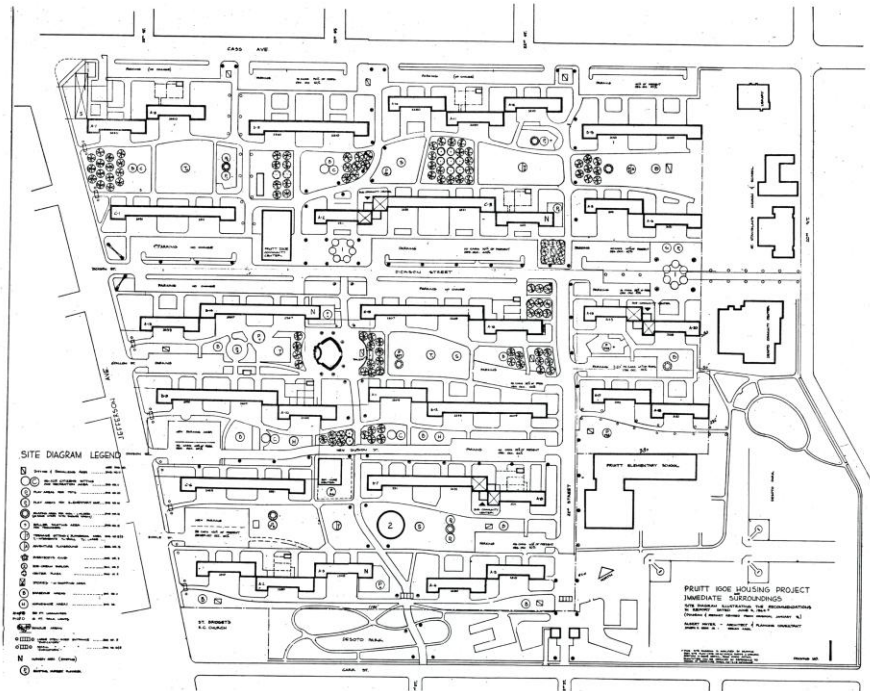
şekil 2.13 Pruitt-Igoe, toplu konut projesi, 1954 [22]

1955'te inşası tamamlanan Pruitt-Igoe, 23 hektarlık alanda 33 adet 11 katlı bloktan oluşuyordu. Projenin tümünde 2.870 birim vardı. Her bir birimde 4 kişinin yaşadığı kabul edilirse, 1 hektarda ortalama 470 kişi yaşamaktaydı. Daireler minimum metrekare mantığı göz önünde bulunarak tasarlanmıştı. Katlarda büyük ortak

koridorlar, çamaşır odaları, çöp bacaları ve herkesin kullanabileceği ortak odalar, bulunmaktaydı.

Pruitt-Igoe kentsel planlamada ve mimarlıkta büyük bir atılım olarak, olumlu bir ün kazanmayı başarmıştır. Düşük yapım kalitesine rağmen malzeme tedarikçileri projenin ulusal etkisinden yarar sağlamışlardır ve reklamlarında Pruitt-Igoe'yi referans göstermişlerdir.

Projenin tamamlanmasının ardından, Pruitt-Igoe'de yaşam koşullarında bozulmalar belirmeye başlamıştır. 1960'ların sonlarına gelindiğinde ise beyaz ve siyah ayrımı üzerinden ırkçılık, aşırı yoksulluk ve suç oranlarında yüksek artışlar gibi çok ciddi problemlerin odağı haline gelmiştir. Yönetmeni, Chad Freidrichs olan The Pruitt-Igoe Myth adlı belgesel bu başarısızlıktan modern mimarlığı, sosyal yardım programlarını ve adı çıkmış kiracıların kendilerini sorumlu tutmaktadır.[23] Tüm bunlar yaşanırken, Pruitt-Igoe'nin yakınında bulunan benzer nüfus yapısına sahip, az katlı yapılardan oluşan Carr Village Bölgesi'nde insanlar oturmaya devam etmiştir ve Carr Village, Pruitt-Igoe'nin yapımı, insanların buraya taşınması ve terk edilmesi sırasında pek fazla değişime uğramadan kalmıştır. Bu durumda Pruitt-Igoe'nin kötü durumunun vurgusunu arttırmıştır.

şekil 2.14 Pruitt-igoe, 1964 te çizilen as-built planı [24]

1971’de yetkililer iki Pruitt-Igoe binasının yıkılmasına karar vermiştir. Sebebi olarak bina yoğunluğunda yapılacak azalmanın durumu düzelterceği ve projenin tek seferde vazgeçilmek için fazla büyük olması gösterilmiştir. Bununla birlikte yoğunluğun fazla olması dolayısıyla, blokların kat adedini azaltıp, düşey yerine yatay çözümlere yönelik alternatifler üzerinde de durulmuştur. Projenin inşası bitip konutlar kullanılmaya başladıktan 16 yıl sonra, 1972’de proje yıkılmaya başlanmış ve bu yıkım 4 yılda tamamlanmıştır. Sonuç olarak 1976’da bütün binalar yıkılmıştır.

Şekil 2.15 St. Louis’deki Pruitt-Igoe’nin yıkım anından bir fotoğraf [25]

Günümüzde Pruitt-Igoe projesinin alanı, Gateway İlk ve Ortaokulu, Pruitt Askeri Akademisi tarafından kullanılmaktadır. Kalan kısımlar ise yeşil alan olarak bırakılmıştır.

Pruitt-Igoe'nun başarısızlığı konusunda farklı değerlendirmeler vardır. Bu değerlendirmeler durumu mimari hata olarak yorumlamış, bazıları ise ekonomik gerileme, kamusal alanların, kullanıcıları ile kurduğu sorunlu ilişkiler, çalışan kiracıların azlığı ve devlet konut projelerine karşı yerel muhalefetler gibi sosyal faktörler üzerinde durmuştur. Her şeye rağmen Pruitt-Igoe mimarlık, şehircilik, sosyoloji ve politikada gibi alanlarda, sık kullanılan disiplinler arası bir ders olarak kabul görmektedir.

Hem bir sosyolojik yapı hem de fiziksel bir örnek olarak, modern mimarlık ve şehirciliğin yükselişi, bu örneklerle trajik bir sona gelmiştir. Le Corbusier'nin, CIAM¹ tarafından kutlanan ve Atina Karta'sı tarafından övülen kentinin, her gün daha da yetersiz hale geldiği Pruitt-Igoe örneği ile somutlaşmıştır.

CIAM, Pruitt-Igoe benzeri, bir çok modernist yaklaşıma temel hazırlayan ve şehirlerin sorunlarını evrensel ve otoriter yaklaşımlarıyla çözme amacıyla olan profesyonel bir topluluktur. Pruitt-Igoe örneği ile tek proje üzerinden anlamaya çalıştığımız mimarlık ve şehircilikteki modernist yaklaşımı, başarısızlıklarını ve geçirdiği değişimi, birde CIAM ve ECTP²'nin hazırladığı kartaların değişiminde görmek, değişimin teorik boyutunu anlamak adına önemlidir.

2.4 Değişen Kentsel Yaklaşımlar, CIAM'dan ECTP'ye

CIAM şehircilik disiplininde evrensel bir temel ortaya koymuştur ve modernist yaklaşımların zaman içerisindeki değişiminin anlaşılması açısından bu temel önemlidir. Dönemin ileri gelen profesyonellerinin bir araya gelerek oluşturduğu bu topluluk kentlerin karşılaştığı ekonomik, sosyal veya mekânsal sorunlara, kendi disiplinleri içerisinde evrensel çözümler aramaktadır. Bu kısım CIAM'ın, 1932'de modernist dönemde ve sonrasındaki 2003'te postmodern dönemde ECTP olarak yayınladıkları kartalar da ne gibi prensip farklarının olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.4.1 1933 Atina Kartası

Atina Kartası, ilk olarak CIAM'ın çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. 1928 'de dönemin ileri gelen modernist otoritelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan CIAM ortaya koyduğu ilkelerle geleneksel mimarlık ve şehircilik yaklaşımını modernist bir zemine taşımayı amaçlamışlardır. 1932 yılında gerçekleştirilen bu kongrede, ortaya konulan modern şehirciliğin ilkeleri "Atina Kartası" adı altında yayınlanmıştır. Bu Karta'da;

- Kent ve Kent Bölgesi,

¹CIAM: International Congress of Modern Architecture, (1928-1959) dönemin seçkin mimarlarının katılımıyla etkinlikler ve kongreler düzenlemiş bir kuruluş.

² ECTP: The European Council of Town Planners. Avrupa şehir plancıları konseyi.

- Kentlerin Bugünkü Durumu, Eleştiriler ve Çözümler

Olarak iki ana başlık belirlenmiştir:

Birinci kısımda; Kent bölgesinin, kenti oluşturan politik, sosyal ve ekonomik bütünü bir parçası olduğu söylenerek, kentsel gelişmelere yön veren nedenlerin, sosyal ve ekonomik, değişimlerle doğrudan ilişkili olduğundan, ikinci kısımda ise kentin dört temel işlevle ayrılmasından ve bölgeleme (zoning) kavramından bahsedilmiş olup;

- Barınma: Ağırlıklı olarak fiziksel çevre koşulları odağında, idealize edilen konut bölgelerinin tarifinden oluşmaktadır.
- Dinlenme: Yeşil alanların eksikliğinden bahsedilmiş ve yeni tasarlanacak olan yeşil alanların, gençlik merkezleri, çocuk bahçeleri veya ortak kullanıma olanak sağlayacak mekânlar olması öngörülmüştür.
- Çalışma: Çalışma bölgeleri ve konut bölgeleri arasındaki uzaklığın fazla olmaması gerektiğinden, sanayi alanlarının konutlardan bağımsız olmasından ve bu alanların birbirinden yeşil bir bölgeyle ayrılmasından bahsedilmiştir.
- Ulaşım: Yolların gezinti, konut, transit ve ana yollar olarak ayrılması, yayalar için otomobil yolundan farklı olmak üzere yollar yapılması, ana ulaşım arterlerinin yeşil alanlarla izole edilmesi gerektiği, bunlara ek olarak da çok kapsamlı olmamakla birlikte, tarihi miras konusuna değinilmiş ve mimari değerlerin muhafaza edilmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Bu kartada kent “işlevsel bir birim” olarak tanımlanmış, “bölgeleme” ilkesinin de, kentte belirlenen temel işlevlerin (barınma, dinlenme, çalışma, ulaşım) uyumuna katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Materyalist bir bakışla ortaya konan kent ve insan ilişkilerinde, fonksiyonelist yaklaşımlar ön plana çıkarılmış, dolayısıyla insan boyutu arka planda kalmıştır.

1933 yılında hazırlanan Atina Kartası’ndan yola çıkan, Avrupa Kent Plancıları Konseyi de ECTP, Atina Karta’sındaki yetersizlikleri ortaya koymuş ve 21.Yüzyıla daha uygun bir karta hazırlamak için 1998’de, Portekiz’de toplanmışlardır. Hazırlanan yeni Atina Karta’sı bir başlangıç olarak kabul edilmiş. Bu kartanın her 5 veya 10 yılda bir yeniden ele alınarak gerekli değişimlerin yapılması öngörülmüştür. Modernist mimarlığın ve

şehirciliğin hâkim olduğu kesin mekânsal ayrımlar ve genel geçer çözümler öneren ilk kartanın bakış açısı ilerleyen kartalarda gittikçe postmodern mimarlık ve şehirciliğe doğru kaymıştır. En son kartalardan biri olan 2003 kartasında görüleceği üzere kesinlikten ve genel geçerlikten uzak uyuma, yere ve çeşitliliğe ilişkin esnek çözümler aranmıştır.

2.4.2 2003 Atina Kartası

2003 yılında hazırlanan raporda, Atina Kartası'na yeni bir vizyon olan " uyumlu kent" vizyonu eklenmiştir. Bu vizyon, görsel öğelerin uyumu ve kentsel işlevler arasındaki uyum, altyapı sistemleri, kentsel kimlik ve kültürel birikimler, yeni bilişim ve iletişim teknolojileri, planlama disiplininin günümüzdeki yeni sorumlulukları gibi konuları içermektedir. Hazırlanan raporda, "Kentler Şebekesi" kavramından yola çıkılmış ve amaçlar iki bölümde belirlenmiştir.

Birinci bölümde;

- Kentlerin, çok kapsamlı ve yararlı olan şebekelerle bağlantılı hale getirilmesi,
- Kentlerin yaratıcılıklarının korunarak, tamamlayıcılık ve işbirliği konularını araştırması,
- Kentlinin tüm imkânlardan yararlanabilmesi için katkı sağlanması,

İkinci bölümde ise;

- Kentlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm yollarının ele alınması,
- Bu vizyonun uygulamaya geçmesi için kent plancılarının görevlerinin belirlenmesi.

Bu kartanın ilk bölümünde tartışılan uyumlu kent konsepti altındaki konular özet olarak şöyledir;

2.4.2.1 Uyumlu Kentler

Uyumlu kentler başlığı altında, zamanda uyum, sosyal uyum, ekonomik uyum ve çevreye uyum ve mekânsal uyum başlıkları ayrıca tartışılmıştır. Tüm alt başlıklarda esas olan ilişkili olduğu kavrama ilişkin değerlerinin korunması, öne çıkarılması ve günümüz koşullarına adapte edilmesi üzerinde durulmuştur. Farklı kültürel ve tarihsel

birikimlerin önemli bir değer olarak gösterildiği kartada ayrıca öne çıkan diğer kavramlar esneklik, çok seslilik, diaolog, disiplinlerarasılık ve rekabettir.

Zamanda uyum başlığı altında altında;

Kentlerde var olan fiziksel uyumsuzlukların yanı sıra, yaşanan gelişmelerin de farklı zaman dilimlerinde olması farklı bir uyumsuzluk sorunu oluşturmaktadır. Bu bakış açısı ile, sürekli değişim içinde olan bir dünyada, kente ait kimliklerin ve diğer potansiyellerin korunması ve yükseltilmesinde de, zaman ile uyumun gerekliliği vurgulanmış ve şebeke kenti kavramıyla ilişkilendirilmiştir.

Sosyal uyum başlığı altında;

Eğitim, sağlık, ekonomi, dengelerinin önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca kentsel kimlik, kültür karakterlerinin muhafaza edilmesi, bu esnek dengelerin korunması için gerekli yeni bağlantıların oluşturulması, yaşlı nüfus problemi, kültürler arası temasın değeri, esnek donatı ve hizmet programlarının önemi, ifade edilmiştir.

Ekonomik uyum başlığı altında;

Kentlerin ekonomik başarısını etkileyen doğal ve tarihsel miras, kültürel yaşam gibi faktörler için, her kentte kendine özgü farklı uygulamalar yapılması, kentsel çeşitliliğe katkıda bulunulması ve her kentin ekonomik gelişme ve yaşam kalitesi arasındaki dengesinin belirlenmesi konularına değinilmiştir. Kentler arası ekonomik ilişkilerin artırılması ve kentsel şebekelerin güçlenmesi ile kentlerin ekonomik koşullarının iyileşeceğinden bahsedilmiştir.

Çevreye uyum başlığı altında alınan kararlar da;

Gelişme ilkelerinin, sürdürülebilirlik kavramı içerisinde tanımlanması ve “çevre” için alınacak tedbirlerle tartışılmış, zararlı atık maddelerin ortadan kaldırılmasına ilişkin çözüm önerileri üretilmiş, doğal ve kültürel mirasın korunmasının yeni çevre kalitesini iyileştirerek, yeni olanaklar doğuracağından bahsedilmiştir.

Son olarak mekânsal uyum başlığı altında alınan kararlar da ise;

Kentlerdeki temel işlevler, çok merkezlilik ve kesişim odaklarının korunması, farklı şebeke alanlarının eklemlenmesine özen gösterilmesi üzerinde durulmuştur. Kentlerin her kısmında estetik kavramının iyi derecede değerlendirilmesinden, sanat kavramının

kent yaşantısına dâhil edilmesinden bahsedilmiştir. Her mekânın özgünlüğü ve çeşitliliğı bir potansiyel olarak görülmüş ve bu mekânların sembolik değeri vurgulanarak ve yeni yaratılacak mekânlar içinde bu sembolik değeri yaratılmasının olumlu olacağına karar verilmiştir.

Kartanın 2. bölümünde ise sosyal, politik, ekonomik, çevresel ve kentsel değerişimler, eğilimler, engeller tartışılarak tespit edilmiştir. Buna ek olarak plancıların görevleri esnek bir şekilde tanımlanmıştır.

2.4.2.2 Günümüz Plancısının 4 Farklı Yönü

Kartada günümüz plancılarının görevleri 4 ana sorumluluğı ayrılarak ortaya konmuştur. Bu yaklaşım günümüz plancılarını daha kapsamlı ve disiplinler arası bir konuma getirmeyi amaçlamaktadır.

İnsancıl ve bilimsel yönüyle plancı: Kent planlama mesleğinin gelişimine katkıda bulunan, deneyimlerin sonucunu paylaşan, mevcut durumu ve potansiyelleri analiz eden, felsefi ve teorik olarak kendini yenileyen olarak belirlenmiştir.

Öngörücü ve kuramsal yönüyle plancı: Sorunlu alanlarda çözüm seçeneklerini ve olanaklarını çoğaltan, kentlerin veya bölgelerin gelişimi için mekânsal stratejiler oluşturan olarak belirlenmiştir.

Arabulucu ve stratejik danışman olarak: Dayanışma içerisinde, yerel yetkili, karar veren, ekonomik aktörler ve yurttaşlar arasında uzlaşmayı kolaylaştıran, öneriler, amaç ve hedefleri tanımlayan yasal araçları ortaya koyan, yetkililere danışmanlık yapan olarak belirlenmiştir.

Yönetici ve kentsel düzenleme özellikleriyle plancı: çeşitli alanlar ve farklı sektörler arasında koordinasyon sağlayan, kamu ve özel sermaye arasındaki ortaklıkları teşvik eden, mekânsal gelişimin stratejik yönetim planlarını ortaya koyan.

olarak belirlenmiştir.

2.4.3 Kartaların Analizi

Modern şehirciliğın temellerini oluşturan 1933'teki Atina Kartası'nda, kitlelerin konut sorunlarını çözmek odaklı, eşitsizliklere karşı bir duruş sergilenmiştir. Ancak kent

kavramı, sosyal açılımlar derinlemesine ele alınmadan, dört ana işleve bölünmüş, böylelikle de izole edilmiş kent bölgeleri ve kentsel formda bozulmalar ortaya çıkmıştır. Modernist şehircilik anlayışı ile oluşturulan alanlarda, sokak, cephe, kamusal, özel yarı özel alanların birbiriyle kurduğu ilişkiler yetersiz kalmıştır. Konut alanlarındaki uygulamalar, bölgeler halinde “hücreleşmelere” yol açarken, insan ölçeğinde ara mekânlar göz ardı edilmiştir. Sonuç olarak, mimari biçimlerle sınırlı kalan ve yaratıcılıktan uzak olan, üst anlatılar ortaya koyan modernist şehircilik anlayışı; aynılık, kopukluk, esnek olamama ve fazla otoriter olmak gibi tariflerle anlam bulmuştur ve belirlediği ilkelerini, ekonomik, sosyal ve idari sistemle özdeşleştirememiştir.

1998’de hazırlanan ve 2003 yılında yeniden ele alınan yeni Atina Kartası’nda ise sürdürülebilirlik, katılım ve uyum üzerinde durulmuştur, 1933 kartasında ki dayatmacı, tepeden inme, katı vizyonun yerine, 2003 kartasında esnek, çok sesli, uyumlu, olan, kenti kullananlar ve gereksinimlere cevap veren ilkelere yer verilmiştir. İnsan ölçeği odaklı, planlama yaklaşımında kullanıcıyı, uyumu, sürdürülebilirliği ele alan, aynı zamanda 1933 kartasında ele alınmayan ekonomi ve çevre konusunda da çalışmalar ortaya koymuştur. Bu değişimler şehircilik disiplinde yaşanan değişimi açıkça göstermektedir

2003 kartasıyla planlamanın, farklı aktörler ve kazanımlar arasında uzlaşa sağlayıp plancının da büyük usta olmak yerine, topluma danışmanlık yapan, farklı disiplinlerin sesine kulak veren, bir kişi olarak görülmesi önerilmektedir. Bu durum postmodernizmin çoksesli tavrının kabul edilip, modern tekeli ve dayatmacı yaklaşıma sırt çevrildiğinin başka bir göstergesidir.

1998 ve 2003 Karta’larında, 1933’de ortaya konan sınırlayıcı bölgeleme yaklaşımlarının yerine, kentsel işlevlerin iç içe olması, griftlik ve çok merkezlilik gibi kavramlar ortaya konarak, mekân tasarımlarına bu kavramlarla yaklaşılmasından bahsedilmiştir. Modernizm yıllarındaki yoğun ve hızlı kentleşme çabaları, kentlerin kültürel, estetik bütünlüğün bozulmasına ve genellikle kentsel dokunun devamlılığını kaybetmesine neden olmuştur. Bunların canlandırılması için Avrupa Kent Plancıları Konseyi; bütününde kentsel değerleri oluşturan kent kimliğini ve geleneksel öğeleri, tarihi çevreyi, yeşil alanları, önemli yapıları koruyan bir şehircilik anlayışı geliştirmiştir.

Teknoloji faktörünün kent için önemine ve kente olan etkilerine değinilmiş, özellikle iletişim teknolojilerinin etkileriyle kentler şebekesi kavramının oluşturulması ve şebeke kavramına, süreklilik, sınırsızlık nitelikleri eklenerek, CIAM'daki katı modernist zonlama politikalarının, geçerliliğini süratle yitirdiği ortaya konulmuştur.

İki karta arasında geçen 70 yıllık süreçte, kent dinamiklerinin postmodern etki altındaki dönüşümünün, kentsel değerleri, sorunları ve çözümleri nasıl etkilediği, görülmektedir. Değişimin, özellikleri modernist ve postmodernist dönem arasındaki geçişin karakteristiğine doğrudan ışık tutmaktadır.

2.5 Modernizmin İçsel Tepkileri ve Geçiş Süreci

CIAM ve ECTP ya da Pruitt-Igoe örneklerinden anlaşıldığı üzere kentlerin tasarımında tekelci, modernist düşünce etkinliğini kaybetmiştir. Yapılmış uygulamalar insan ölçeğine inemeyip, sorunlu toplumsal ve mekânsal kesitler ortaya koymuştur. Bu duruma karşı dönemim mimarları, şehircileri, ya da başka meslek grupları çeşitli tepkiler göstermişlerdir.

Bu değişimlerdeki bir diğer etken dönemin geçirdiği iki büyük savaştır. Dünya savaşlarının yıkımı sonrasında oluşan acil ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlarla eş zamanlı gelişen endüstriyel anlamda hızlı, pratik ve tek tip üretim anlayışı mimari çevrenin ve kentlerin yeniden ve tekrarlı üretimine sebep olmuştur. Özellikle yapım teknolojilerinin, kentlerin ve yapıların üretimine getirdiği yeni tasarım yaklaşımları, kentin eylemsel ve görsel çevre ilişkilerinde evrensel bir aynılaşmaya sebep olmuştur.

Bir diğer yandan kentlerin maruz kaldığı, nüfus artışı, hijyen, savaş sonrası yeniden inşa süreçleri gibi sorunlara çözüm bulma sorumluluğunu üstlenen, modernist otoriteler dünyanın bir çok yerinde aynı dertlerle uğraşan insanların var olması nedeniyle evrensel bir güce ulaşmıştır. Bu durum beraberinde evrensel olarak bir ölçüler bütünü de tarif etmiştir ve tarif edilen bu yeni ölçüler, mevcut kentlerin alışlageldik ölçüleri ile birçok alanda farklılaşmıştır. Optimum değerlerin arayışı beraberinde hali hazırdaki bu standartlara uymayan geleneksel kent dokusuyla çatışmaya neden olmuştur. Bu yaklaşımlar kent ve birey ölçeği arasında ki ilişkinin, dolayısıyla da kentin tanımında geri dönülmez değişikliklere yol açmıştır. Bu değişiklikler, zaman içerisinde modernizmin içsel tepkilerini doğurmuştur.

Bu geçişin analizinin çok bileşenli olduğu açıktır. Ekonomik, endüstriyel, kentsel, siyasi ve daha birçok bileşeni olan dinamik ve grift bir süreç olarak bakılırsa ancak kavranabilmektedir. Farklı yazarların, tasarımcıların ve düşünürlerin konuyla ilişkili sözleri ise aşağıdaki gibidir. Farklı yönlerden konuya bakan bu yazarlar, modernist yaklaşımların aksayan, artık tercih edilmeyen yönlerini dile getirmişlerdir.

Dönemin eleştirilerinden birini Ivan Chtcheglov¹, modernizme ilişkin şu yorumunda görebiliriz: "Zihinsel bir hastalık gezegenimizi ele geçiriyor; banalleşme. Her birimiz yapım ve konforun hipnozu altındayız." [26]

A açıkça görüldüğü gibi bu geçişin sebeplerinden birini aynılaşıma olarak tarif edebiliriz. Daha önceleri basılmış olan bir yayımda ise günümüze ilişkin güçlü öngörüler bulunmaktadır. Bu konuda 1958 de Ivan Chtcheglov'un, Gilles Ivain rumuzuyla yazdığı , şehircilik için formül başlıklı yazısında: "Biz artık bizi sıkıcı işsizliğe götüren mekanik toplumsallaşmayı ve duygusuz mimarlığı sürdürmek için çalışmayacağız. Bizler yeni, hareketli dekorlar yaratmayı teklif ediyoruz." Chtcheglov yine aynı yazıda, "Bu devinimsel toplumlaşmanın temelinde mimarlık, efsane olabilecek bir sentezin görüşüyle, en azından başlangıçta, binlerce işlenebilir yaşam tarzı yaratarak deneyimselciliğin adı olmalıdır." [26] ifadesinde bulunmuştur. Bu sözlerde geçen öneriler, günümüz postmodern kentlerinde bire bir gözlemlenebilmektedir.

Jonah Pallasma duyular ile mimarlığın ilişkisini yorumladığı kitabında modernist üslubun gerilemesi ile ilgili olan başka bir yorum ise "Genel olarak popüler algı ve değerlerin yüzeyinden içeri nüfus edememiş olması, tek yanlı entelektüel ve görsel vurgusundan ileri gelmektedir. Modernist tasarım genel olarak anlığa ve göze yuva olmuştur ama bedeni, diğer duyuları ve beraberinde anılarımızı, imgelerimizi ve düşlerimizi evsiz bırakmıştır" [27] yorumunu yapmıştır.

Andrea Branzi 21. Yüzyıl ilk çeyreğinden bahsettiği yazısında "Metropollerimiz gerçeği artık bütüncül işlevsel terimler üzerinden tarif edilemez, belki de bunun sonucu olarak, metropollerin artık tasarlanamaz olduklarını kabul etmek gerekir" ifadesinde bulunmuştur.[28] Bu yorum modernist kent ütopyelerinin çöküşüne vurgu yapmaktadır.

¹ Ivan Chtcheglov: 1933 doğumlu Fransız politika kuramcısı ve şair.

John Burchard ise 1963 te. "Güncel mimarlık, kararlı ivmesinin gücünü dağılan havai fişeklerin ışığında kaybetmektedir"[29] demektedir.

Mumford 1951 deki bir yazısında "Mimarlar eskimiş sembolleri tümüyle yok ederek, aynı zamanda insan için olan ihtiyaçları, ilgileri, duyguları ve değerleri de reddettiğini"[29] ifade ederek, modernizmin geçmişten dolayısıyla geleneklerden kopma eğilimini eleştirmiştir.

Kentsel ölçekte bir başka önemli eleştiri günümüz kentleri hakkında 1984'te Architecture dergisinde yayımlanan yazıda geçen: "Biz artık şehirler inşa etmiyoruz, onun yerine, merkezler, inşa ediyoruz, kültür merkezleri, yönetim merkezleri, sağlık merkezleri..." [29] sözüdür.

Le Corbusier'in evin bir yaşama makinesi olduğu söylemi, Jameson tarafından, postmodernizm ile birlikte "Ev artık bir makine gibi görünmez. İçinde yaşanan bir antikadır"[30] halini almıştır. Jameson burada sona eren modernizme ve geçmişin tekrardan elde edinilmeye çalışıldığına vurgu yapmaktadır.

"Mimarlıkta güç ve büyüklük değer kaybetti ve böylece mimarların rolü de küçüldü, daha idare edilebilir, daha geçici, daha küçük çözümlerin arayışı başlamıştır".[31] alıntısıyla anlatılmak istenen ise modernizmin genel geçer ve otoriter üst-anlatısının artık geçerliliğini yitirmiş olmasıdır.

Prens Charles bir konuşmasında; "mimarların, bu ülkenin sıradan insanların duygularını ve arzularını hep göz ardı ettiğini, duyguları aktaran kıvrımlar ve eğrilerin tasarımda bulunması gerektiğini, her şey dikeyin, düz eğimsiz, yalnızca dik açılarda ve işlevsel olması gerekmediğinden bahsetmiştir. [32]

Modernist, Mies van der Rohe mimarlığın çağın iradesi olduğunu düşünmektedir. Modernizmin egemen yıllarının ardından bu egemen irade değişmeye başlamıştır. Gerek yukarıdaki alıntılar gerekse Pruitt-Igoe ya da CIAM- ECTP kartaları örneklerinde bu değişimin karakteri okunabilmektedir. Peki değişimin ardından oluşan yeni durum neye benzemektedir? Öncelikle evrensel olarak kabul görmüş, bu güçlü ideolojinin yerine geçen ideolojinin postmodernizm olduğunu söyleyebiliriz. Postmodernizmin çok sesli, yapısı içerisinde farklı disiplinlerde, farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Gerek mimari, gerek kentsel, gerekse toplumsal olarak çeşitli yaklaşımlar, postmodernizmin

anlaşılması ve yeni dünyanın tarifi adına önemli tespitlerde bulunmuştur. Tezin bu kısmında değişken konu başlıkları ile parçacıl bir anlatım ortaya konulacaktır. Bunun nedeni postmodernizmin doğası gereği birçok yorumun ve ifadenin yan yana var olabiliyor olmasıyla ilişkilidir. Ayrıca henüz sonunun geldiğini kesin olarak söyleyemeyeceğimiz bu kavramın hala sürmekte ve evrilmekte olduğunu da bilmemiz gerekir.

POSTMODERNİZMİN ETKİSİ ALTINDA KENTLER ve MİMARLIK

Günümüzdeki anlamından farklı olarak “postmodern dönem” kelimesi Arnold Toynbeenin, Bir Tarih İncelemesi, adlı eserinde Birinci Dünya Savaşıyla sona eren modernizmi nitelemek için kullanmıştır[33]. 1971 yılında edebiyatla ilişkili olarak günümüzdeki anlamıyla kullanıldıktan sonra sosyal bilimlerle, gösterge bilimle ve felsefeyle ilişkilendirilmiş ve disiplinler arası kabul gören bir üst-anlatı haline gelmiştir. Ardından mimarlıkta ve şehircilik alanlarına da, çok tartışılan bir kavram olarak dâhil olmuştur. Tepkisellikle başlayan, bu kavramsal sorgulama sonunda mimarlıkta ve şehircilikte bir dizi yaklaşımı ve somut örnekleri içeren bir konu olarak literatürdeki yerini almıştır.

Postmodern kentleri ve mimarlığı tanımlamak gayretinde olan aşağıdaki farklı yazarlardan yapılan alıntılarla bu yeni durumu tarif etmeye çalışılmıştır.

Doğan Kuban postmodernist durumu “Batının yüksek üretim ve tüketim toplumlarında artı ürünün ve kişisel gelirin artması sonucu; biçimsel istekler ve fantezilerin yönlendirdiği, daha başına buyruk, salt işlevselciliği eleştiren yeni mimari görüşler, Birinci Dünya Savaşı sonundan bu yana standartlaşan tasarım ilkelerini bir yana bırakarak, mimariye yeni bir seçmecilik ortamı ve ona paralel bir kuramsal yaklaşım getirdiler.” [34]. olarak yorumlamıştır.

Domus akademinin bir sunumunda, modernizmin neden yetersiz kaldığına ve yeni durumunun neye benzediğine ilişkin olarak “Çağdaş kent bir çeşit planktonlar topluluğundan oluşmaktadır. Bunlar bilgi, hizmet, ürün ve sürekli evrimin ilişkileridir.

Başa çıkılamaz akımların, hareketleri yapıları, genellikle maddesel olmayan, değişken bir zemin oluşturmaktadır. Bu durum artık modernist mimarlığın rijit kanalı ve onun biçimsel kodları ile denk düşmemektedir.”[35] yorumu yapılmıştır.

1993 yılında mimarlık dergisinde yayınlanan bir makalede ise postmodern kırılmanın başlangıcına ve yapısına değinilmiştir. “Mimarlık 1970lerin başından beri böylesine dayanıksız, içeriksiz bir ortamda, evrensellik ve tek doğru olma iddiasında bulunmadan var olmaya, kendi yolunu çizmeye çalışıyor. Modern mimarlık sonrası bütün mimari tavırların özünde, temellerin çözülmesine, bozulmasına gösterilen tepkiler yatıyor.”[36]

Yeni durumun kolaj, geçicilik, gibi kavramları ile ilişki kuran diğer bir tanımı ise “Son birkaç on yılda, yansıma, saydamlığı derecelendirme, üst üste bindirme, yan yana koyma yöntemlerini kullanarak mekânsal bir derinlik duygu ve hassas ve değişken hareket ve ışık duyumları yaratan yeni bir mimari imgelem ortaya çıktı. Bu yeni duyarlılık yakın geçmişin teknolojik yapılarının göreceli maddesizliğini ve ağırlıksızlığını olumlu bir mekân, yer ve anlam deneyimine dönüştürebilecek bir mimarlık vaat etmektedir.”[37] şeklindedir.

Postmodern kelimesi hakkında modernizmin eleştirel bir değerlendirilmesi olarak, modern öncesine geri dönerek tarihsel olanı güncelleştirmekte ve evrensel olana karşı yerel olanı ön plana çıkarmak gibi bir tanımlama yapılabilir. Postmodernizm ile birlikte, gelenek ve kültürü yadsıyan modernizm dönemi yaklaşımları yerine, kültürel ve geleneksel değerler önem kazanmıştır. Postmodernizm bireyin toplum içindeki konumunu ve özgürlüğünü yeniden tanımlamıştır.

Birey ve toplum ilişkisinin okumasına en çok olanak sağlayan kent ve buna bağlı olarak, kentin fiziki varoluşu, kültürel çalışmalar alanında postmodernizmle ilgili en önemli çalışma alanlarından biridir. Tarifi ve kapsamı, zaman zaman belirsizlikler barındıran bir kavram olan; postmodernizm bağlamında, gerçekleştirilen tartışmalarda, mimari biçim ve kentin biçimsel değişimi, bazı kuramsal konuları ortaya çıkaran işlevsel araçlar olmuşlardır. Diğer taraftan, kentin yapılı çevresinin ve bu çevrenin süreç içinde geçirdiği değişiminin, tüketim kavramıyla ilişkilenen görünümünün ve bu görünümün

gündelik hayattaki izlerinin, yaşantımızı anlamak adına etkili dinamikler olduğu gör÷lmektedir.

Bu bağlamda, kültürel çalışmalar açısından günümüzde postmodernizm kavramında temellenen kentlerle ilgili okumaların daha da anlaşılabilir olması için, kent kültürünü ve kentin mimari üslubunu, kavramsal olarak incelemek gerekmektedir. İlk olarak, çağımızın en önemli dinamiklerinden biri olan tüketim kültürü ve haz kavramı, postmodernizm ve kentle ilgili olarak ele alınacaktır.

3.1 Tüketim, Haz, Kent ve Postmodernizm

Metanın estetikleştirilmesi hareketi, kapitalist kitle üretimi ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda, kitleler için üretilmiş olan metanın estetiğı, gündelik yaşamın estetikleştirilmesinin en önemli koşulu haline gelmiştir. Görselliğın günden güne değeri lenmesi, metaların kullanım değeri nin ötesine başka değeri lerin geçmesini beraberinde getirmektedir. Günümüz hayatı bir tür görüntü panayırına gibidir artık.

Featherstone'a¹ göre, bu tür bir estetikleştirme projesini "Postmodernizmle birlikte, estetik konusu daha sık tartışılmaya başlanmış, özellikle söz konusu estetikleşme ile birlikte gelen güzel yaşam ölçütlerinin, postmodern bireyin benliğini genişletme arzusu, yeni üsluplar ve duyular arayışı daha fazla ön plana çıkmıştır." [38] olarak yorumlanmaktadır.

Baudrillard çağımızda "ürünler ve tüketiciler arasında bir benzerlik olduğunu" [39] savunmaktadır. Bu bağlamda postmodern birey, günümüz mimari ürünleri ve kentsel olguları ile karşılıklı benzeşmede temellenen bir etkileşim içerisinde dir. Bir mimari ürüne yahut bir kent parçasına bu bağlamda postmodern bireyin somut bir yansıması olarak bakılmalıdır. Günümüz kentlerinin görünümü, her geçen gün daha fazla estetik görünmek isteyen tekil bireylerin, kolektif birlikteliğı altında şekillenmektedir.

Postmodern dönemde yaşamın estetikleşmesi ile gör÷len yaklaşımlardan bir diğeri ise, popüler kültür simgeleri ile ilişkili olarak, kitle iletişim imajlarının, insanların gerçekçilik algılarını dönüştürmesi ve böylece dünyanın algılanma biçimlerini belirlemesi halidir. Bir diğeri deyişle, yaşamın karanlık, kötü, istenmeyen hallerinin, insanların görüşü

¹ Mike Featherstone: Ağırlıklı olarak postmodernizm üzerine çalışmaları olan, İngiliz sosyoloji profesörü.

dışında tutulmasıdır. Bu durum kurgulanan mekânların, üretim amacında, tasarımında, pazarlanmasında, sosyal statü tarifinde, gündelik yaşamdaki yerinde, çevre ilişkilerinde birçok değişiklik ortaya koymaktadır.

Bir diğer yandan, tüketim ile ilişkili olarak, moda, reklamcılık gibi maskeleyen endüstrileri, dijital teknolojilerin hâkimiyeti ile birlikte yükselişe geçmişlerdir. Sinema, internet gibi birçok alanda öncelikle toplumsal yaşama ve sonrasında kentlere ilişkin, dolaylı ya da dolaysız yoldan olan etkilerden bahsedilebilir. Size özel, ayrıcalıklı hissedin, hayalinizdeki yaşama kavuşun gibi söylemlerin, herhangi bir mimari ürünün reklam sunumunda kullanılmasından, ya da sinema aracılığıyla tasvir edilen mekânlardan ve daha birçok örnekten bahsedebiliriz ki; bu örnekler toplumun kentlere ve mimarlığa ilişkin yaklaşımlarını kuşkusuz seri şekilde dönüştürmektedir.

Diğer bir yaklaşım ise meta kavramı üzerinde kurgulanabilir. Marx'ın ortaya koyduğu meta kavramı hem bir kullanım değerini hem de bir mübadele değerini ifade eder. Marx'ın meta tanımı üzerinden bakıldığında, yapıların kullanım değeriyle ilişkili olarak kat planları, fiziksel çevre kontrol araçları, taşıyıcı malzemeleri, kat yükseklikleri gibi birçok parametrenin yani modernizmin genel etkilerinin hala geçerli olduğunu görülmektedir. Ancak değişim değerleri ve çok daha kritik olarak gösterge değerleri alanında postmodern değişim çok daha görünür olmaktadır.

Tüketimin gereksinimlere dayanmasından çok, gittikçe arzulara seslenen, mübadele ve gösterge değerinin ön planda olduğu bir eyleme dönüşmesi postmodernizm ile olmuştur. Bu postmodern bireyin hazcılığı ile ilişkilidir. Hazcılık ise tüketim kültürünün en içkin kavramlarından biridir. "Hayatını daha estetik hale getirmek için çok farklı arayışlara giren günümüz tüketici bireyini, teşvik eden hazcılık olgusudur. Şehircilik ve mimarlık disiplinleri de zaman içerisinde, hedonist dilden konuşmanın yollarını bulmuşlardır. 20. yy'ın ortaları ve sonrasında yoğun bir ilgi gören bireysel hedonizm olgusu, hazzaya dayalı, tüketici yaşamının cazibeli görünümü altında, bireyleri fantezi ve düşüye dayalı bir estetikleştirilmiş hayat arzusuna yöneltmektedir." [40].

Diğer yandan David Harvey'in toplumsal anlamdaki tarifini kullanarak¹ fetişizm eğiliminin artması, yani temelde yatan anlamları gizleyen yüzey görünümlerine duyulan ilginin toplumsal olarak artması, çağımızın başka bir özelliğidir. Fetişizm, hazcı postmodern bireylerin sahip olduğu görsel eğilimlerin başında gelir. Bu bağlamda fetişizm, kent biçimini ve kentin mekân tasarımını doğrudan etkileyen bir kavram olarak, hayale ve fanteziye dayalı estetik bir hayat talebi adına, önemli bir noktadır. Gözün egemen olduğu toplumumuzda hedonist yaklaşım, hazzın kaynağını bireyin tüketim deneyimindeki, fetişist yüzeylerin görünümüne dayandırır. Böyle bakıldığında mimarlıkta; hedonist tüketim tarzı, deneyimin haz boyutu olarak çoğunlukla alınan görsel olan zevki işaret eder. Bu mantıkla inşa edilen tekil yapılarda kentin, büyük bir kısmını oluşturur. Dolayısıyla kent fetişist bir olguya dönüşmektedir.

Ürünlerin kullanıcıları ile benzeşme içerisinde olması prensibi, gündelik hayatın estetikleştirilmesi olgusunu açıklamada önemli bir yerdedir. Hangi alanda olursa olsun, estetik biçim, bir şekilde, yaratıldığı dönemin bireyelerine, toplumsal ilişkilerine ve beğeniler bütününe ışık tutar. Bu estetik biçimin görünümleri yani dönemi ifade eden mimari metaları ve imajları, stadyumlar, eğlence merkezleri, oteller, alışveriş merkezleridir. Bu bağlamda genel olarak 1970'ler den başlatabileceğimiz postmodern eğilimlerin, metaların, imajların ve tüketim kültürünün mekânla ilişkisi, bu yüzeysel estetikleştirme ve konseptleştirme projesinin bir parçasıdır.

3.2 Postmodernizm ve Turizm

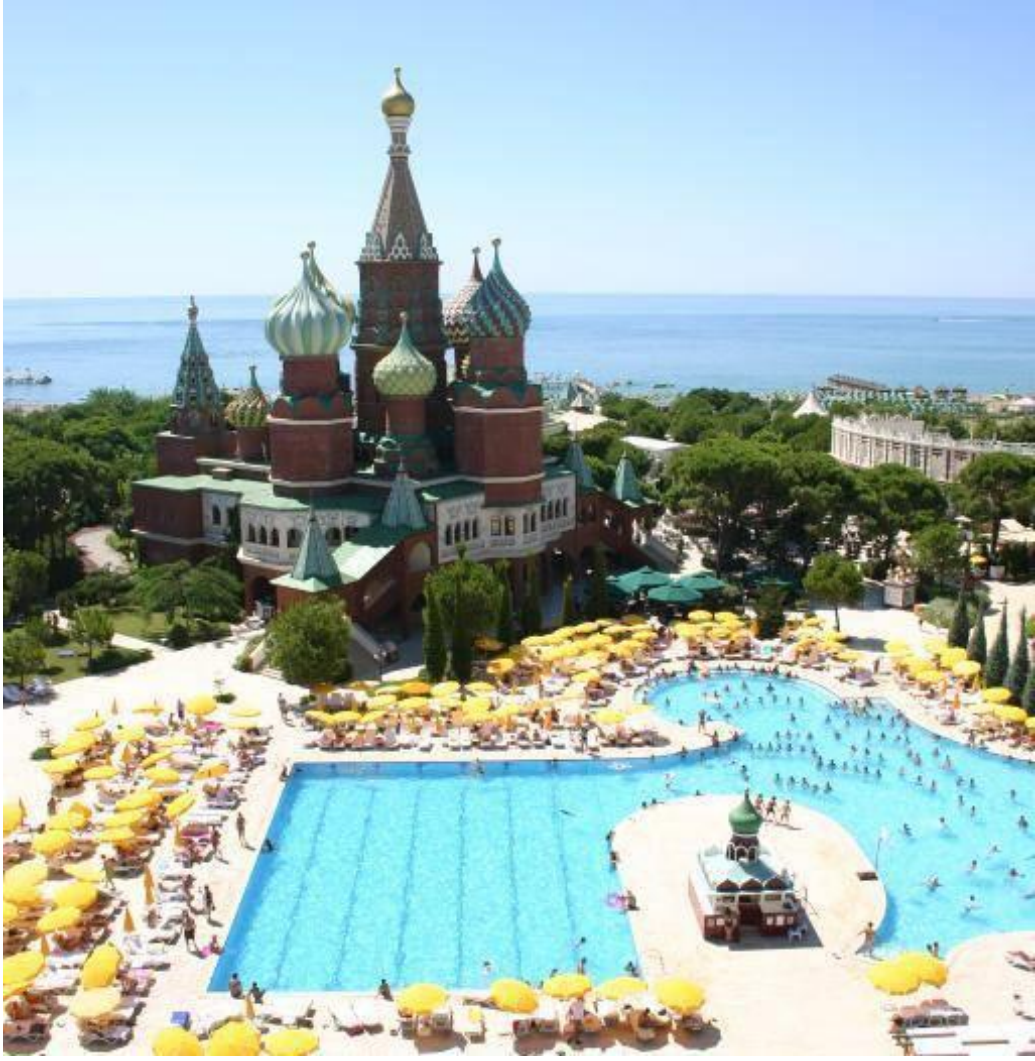
Turizm, postmodern mantığın kolaylıkla nüfus edebileceği bir sahadır. Zaten günümüzde en görünür postmodern yapılar ve çevreler turizm ile bir şekilde ilişki halindedir. Bu nedenle postmodernizm ve turizm ilişkisinin anlaşılması önemlidir.

Harvey durumu "estetik ve kültürel pratikler mekân ve zamanın değişen deneyimine özgül biçimde açıktırlar, çünkü akışkan insan deneyimleri kendi mekânsal temsillerinin ve yapıtlarının inşa edilmesini gerektirirler." yorumuyla ortaya koymuştur. [41]

¹ David Harvey, Postmodernliğin Durumu adlı kitabında fetişizmi temelde yatan anlamları gizleyen yüzey görünümlerine duyulan ilgi olarak açıklamıştır. Tezde kullanılan fetişizm kelimesi bu bağlamda ele alınmıştır

Mumcu ise konuyla ilgili olarak “Gündelik Yaşantının karşısında farklı deneyimleri ve anları yaşatan, özenle kurgulanmış kentsel mekânlar yaratmak ve yaratılan peyzajı ötekilerle birlikte deneyimlemeye dayalı turist bakışını başat kılmak, turizmin yeni pratiklerinden birini oluşturuyor.”[42] yorumunda bulunmuştur.

Küreselleşme ile mekânsal uzaklıklar azalırken, turizm kavramı da postmodern fırsatları değerlendirerek güç kazanmıştır. Kentler ve yapılar da kendilerini daha çekici hale getirmek için gerek yatırımcıları çekmek gerek hizmet olanaklarını artırmak adına farklı mekânsal deneyimleri sunmaya başlamıştır. Bir başka deyişle gündelik yaşantı içerisinde temalı ve çok sesli, farklı deneyimleri ve anları yaşatan, özenle kurgulanmış kentsel mekânlar yaratmak, kent yönetimlerinin öncelikli amaçlarından biri olmuştur. Turist yaklaşımına verilen önemin artması, postmodern söylemin küresellik ve yerellik vurgusuyla örtüşmektedir. Kent bölgelerinin ve yapıların pazarlanabilir bir imaj olarak sunulması, renklenmesi, çeşitlenmesi, farklılaşması yer yer anlamsız yan yanalıkları da beraberinde getirmektedir.

Şekil 3.1 Kremlin Palace, Antalya [43]

Öte yandan kentlerden bağımsız tatil köyü ya da otel olarak adlandırılan, temalı parklar gibi heterotopyalar¹da, kullanıcılarına yine bir çeşitlenme yaklaşımı sunmaktadır. Aynı mekân içerisinde balıkçılık, doğa ile özdeş yaşama alanları bulunan yapay görünümleriyle göz alan eğlence parklarında, otomobillerle birlikte at arabaları aynı kapalı sistem içerisinde var olabilmektedir.

Seyahat ediminin temel motifi olan “ hazzcılık, yerine geçme ve oyun, gösteri ve sınır aşma ” [44] ile uyumlu şehircilik ve mimarlık pratikleri oluşturulmaktadır. Bu kapsamda seçilen sınırlı bir alan için turizm aktivitelerinin yoğunlaştırılması yerine bu alanların parçalanıp yaygınlaşması birbirleri arasında keyifli geçişlerin, çeşitli temasların

¹ Michel Foucault’un ilk 1967’de “Des Espace Autres” adlı dersinde tarif ettiği, sosyal bilimsel bir kavram olan heterotopya “olmayan yer” ya da “farklı olan yer” şeklinde yorumlanabilir. Tezin sonuç kısmında tanımı derinlemesine yapılacaktır.

tasarlanması tercih edilmektedir. Maksimum yatak kapasitesi sağlama odaklı ve salt, kapalı, yapılaşma yerine, sirkülasyona dayalı ve faydaları paylaşılan, doğa ve çevre kavramlarına duyarlı bir eğilim gözlemlenmektedir.

“Araştırmalar önümüzdeki yıllarda turisti konaklama tesisinin sınırları içinde tutan kolonyal turizm anlayışı yerine tarih, kültür, folklor, spor, eğlence, gastronomi, müzik, heyecan gibi dürtülerin öne çıkarıldığı; tesis kalitesi yerine varış noktasında toplam kalite anlayışı üzerine kurulu bir turizm anlayışının yerleşmesi gerekliliğini ortaya koyuyor.” [45]

Modernist işlevsel ayrışma ve bölgeleme mantığından uzak, büyüme ve hantallaşmaktan kaçınarak, taşıma kapasitesi kısıtlaması ve hareket özgürlüğü ile yapılaşmayı öngören bütünleşmiş farklı yerlerde var olan yatak kapasitesini, turizme kazandırmak amaçlı canlandırma ve iyileştirme projeleri oluşturan karşılaşmayı, etkileşimi, iletişimi, dolaşımı, yeniden yorumlayan estetize edilmiş kent mekânları oluşturulmaktadır.

Heterotopik kapanımlar olan, temalı parklar da teknolojinin sunduğu gerçeklik ile doğanın sunduğu gerçeklik arasında bir yan-yanlık ve rekabet ortaya koymaktadır. Sıkılğan, maceracı, aceleci, meraklı, nostaljik insan profilleri için ayrı ayrı mekânsal alternatifler üretilmektedir. Diğer yandan da geçmişin yeniden üretilerek pazarlanabilmesi için nostalji ve tarihsel miras imalatı ile mevcut yapılar ve semboller, turizm amaçlı uygun kullanımlara dönüştürülmektedir. Böylece turizm farklı tarihsel yan yanyanalıkları turiste sunma işlevi yüklenmektedir ve aynı yerde birden fazla yerel değerin yapay olarak var edildiği, kolaj mekanlar kurgulanmaktadır.

Bununla birlikte temalarıyla, özelleşen ve artı değer kazanıp, turist akınına uğrayan mekânlar olan dünya fuarları, alışveriş merkezleri, kent merkezlerinin önemlerini artırmaktadır ve fantezilerin dilinden olan mekânlar önerilmektedir. 2012 yılında 15 milyon turist Londra’yı ziyaret etmiştir, bu rakam Londra nüfusundan fazladır. Bu nedenle tema parkı olarak şehir tüm boş zaman heterotopyalarının en büyüğü olarak görülebilir artık.

Urry¹ bir tema parkı olan Disneyland'ın broşürü hakkında "Malibu sahillerini, Bourbon Caddesini, San Diego Hayvanat Bahçesini, Beverly Hills te rodeo gösterilerini ve Avustralya'nın Great Barrier Reef'ini ziyaret ettiğinizi düşünün. Bir hafta sonunda tek çatı altında 628 dükkan 110 restoran 19 tiyatro su parkı, dört yapay göl, bir katı klasik Roma odalarına, diğeri bin bir gece Arap odalarına, bir diğeri Polinezya odalarına ayrılmış." [46] yorumunu yapmaktadır.

Şekil 3.2 Fantasyland oteli, Edmonton Amerika, Polinezya temalı oda [47]

Şekil 3.3 Fantasyland Oteli, Edmonton, Arabistan temalı oda [48]

¹ John Urry: 1946 doğumlu İngiliz toplum bilimci. Lancaster Üniversitesi'nde profesör. Turizm, hareketlilik ve kapitalizm üzerine çalışmaları vardır.

Küreselleşmenin de etkisi ile şehircilikte ve mimarlıkta yerel varoluşları ortaya çıkaran yerel kolaj biçimlerinin, gösterge değerleri ile pazarlanmaya çalışıldığı bir eğilim güç kazanmaktadır. Yani geleneksel Türk evinin turistler tarafından ziyaret ediliyor olması onun yapım zamanındaki işlevsel, toplumsal değerlerini derinlemesine anlatmaktansa, bir kartpostal imajı olarak, çoğu zaman yerel imaj değerinden öteye gitmemektedir. Bu kapsamda özellikle kaplamaya ilişkin yerel biçimlerin ve yapı malzemelerinin taklit edilerek yeniden üretilmesi adına ciddi gayretler sarf edilmektedir. Ama yine burada egemen postmodern kültürün göz odaklı algılama ve imajların görsel olarak tüketilmesi ilişkisinden öteye gidilmemektedir ve çoğunlukla bu tasarımların kullanım değerlerinden, daha önce imaj değerleri eskimektedir.

3.3 Popüler Kültür, Görünürlük, Anlaşılabilirlik

Bir başka bakışla tüm bu biçimsel ve kavramsal yapılaşmanın aslında mevcut modernizmin yeni bir formu olduğunu da söyleyebiliriz. Bunun nedeni postmodern anlayışta, modern tutumun bazı araçlarının terkedilmemiş olmasıdır. Modernizm ve postmodernizm döneminde benzer olan çok sayıda parametre ile karşılaşılmaktadır. Bundan dolayı modern mimarlıktan, postmodern mimarlığa olan geçiş, o kadar keskin görülmemektedir daha çok hızlı ve değişken bir evrim süreci olarak görülmektedir. Bir başka deyişle geleneksel mimarlıktan modern mimarlığa olan geçişte olduğu gibi devrimsel olan, ani ve büyük değişimler gözlemlenmektedir. Plan tipleri, strüktür, malzeme, işlev, üretim teknikleri gibi bazı alanlarında postmodernist tutum, modernist tutumdan, bazı değişimler olsada, çok fazla farklılaşmamaktadır. Ancak kültürel ve görsel vurguların, değişmiş olduğunu görmekteyiz. Ayrıca değişimin büyük bir bölümü yüzeylerde okunmaktadır ve değişimin, etkili bir yüzeysel özelliği olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, modernizmin başarısızlıkları üzerine tartışmalara karşın, bu ideoloji mimarların ve şehircilerin zihinlerinde ve uygulamalarının çoğunlukla dışardan görünmeyen yerlerinde hala etkisini korumaktadır. Bu nedenle postmodernist ideoloji, modernist mimari ifadenin üzerinden başkalık yaratan bir yaklaşım olarak da yorumlanabilmektedir. Modernist estetiğe karşı olan bu başkalaşımın postmodernizm kendi biçimsel ifadeleri ile ortaya koymuştur.

Öncelikle "hem öyle-hem böyle bir tarifi görürüz. Çok sesli tarifler, tarihsel anlatıların parçacıl sekilde yeni bir kompozisyon için kullanılması, aynı anda birden fazla üslubun bir araya gelebiliyor olması, izleyici için çok anlamlı bir tavrının olması ya da kesin bir simetride ya da asimetride olmaması modern konut anlayışının tutarlılık ve belirlilik arayışına bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır.

Modernizme karşıt olarak dile getirilen bir diğer yorum kültürel değerlerde temellenir. Venturi¹, bu kültürel değer arayışını, kentler üzerinden yaparak, kentin biçimsel bağlamda ele alınmasındansa, kültürel bağlamda ele alınması gerektiğini söyler. Bahsedilen bu kültürel değerin popülist bir yanı bulunmaktadır. Venturi'nin ana caddenin çekiciliği üzerine yaptığı vurgular, popüler kültüre olan bir referans olarak da kabul edilmektedir.

Team 10'in öncülerinden Alison ve Peter Smithson bir yazılarında "parlak yeni kıyafetlerimiz ile nerede yürüyeceğiz, havalı arabalarımızı nerde süreceğiz?"[49] diyerek ana cadde çekiciliği üzerine vurgu yapmışlardır. Kentin bir iletişim alanı ve aracı olarak görülmesi, kentin yüzeylerinin bir ifade aracı olduğu vurgusunu da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kentin yüzeyleri popüler kültürün tarihsel ve günümüz değerlerinin sunumu için bir platformdur. Venturi'nin modernist estetik üzerine olan olan "bu yeni kent biçimini beğenmeyenler, onu anlamadıkları, anlamak istemedikleri için beğenmiyorlar"[50] söylemi, modernist biçimlerinin anlaşılabilirlik kaygısı ile yorumlanabilir. Bu yaklaşım, profesyonellerce üretilen, modern mimari anlayışının, soyut anlamlı üslubuna, karşı bir reddediş olarak tarif edilebilir ve postmodern üslubun bu durumu somutlaştırmanın yollarını aramasının bir nedenidir. Venturi'ye göre yapıların somut anlamlar içermesinin birinci yolu, yapının içeriğinin doğrudan dışa vurulmasıdır.

¹ Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki adlı kitabında, modern mimarlığın aksayan yönlerinin neler olduğunu tepkilerin nereden kaynaklandığını, sorunlara nasıl bir mimari yaklaşımla çözüm bulunabileceğini yorumlamıştır.

Şekil 3.4 Boston,Amerika / The Hood Milk Bottle [51]

Şekil 3.5 Florida, Amerika, Twistee Treat Ice Cream [52]

Şekil 3.4'teki The Hood Milk Bottle ve Şekil 3.5'teki Twistee Treat Ice Cream örnekleri yapının içeriğinin doğrudan dışarı vurulmasının örnekleridir.

Diğeri ise bir yapının simgesel özelliklere sahip elemanlarla süslenmesidir. Genel olarak daha geçerli olan bu yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kentin ya da yapıların görsel yüzeylerinin taşıdığı parçacıl, ikonik işaretlerden dolayı kendi başına kesin bir simge olmaması ve çok sesli bir dilde konuşması anlamına gelmektedir. Daha önce belirtilenleri doğrular

nitelikte olan bu yaklaşım, daha önceden bahsedilen postmodern-yüzey ilişkisinin önemini de vurgular niteliktedir. Robert Venturi'nin tasarımı olan, 1964 yılında tamamlanan Vanna Venturi House¹ adlı yapısı mimarlık alanındaki bilinen ilk postmodern konut örneklerinden biri olması açısından yerinde bir örnektir. Şekil 3.6'da görülen cephedeki yapay tonoz parçası ve uzatılmış hatıl izi geçmiş yapı teknolojilerine gönderme yapan, işlevsel bir nedeni olmadan anlam üreten imajlardır.

Şekil 3.6 Vanna Venturi house, Philadelphia, Amerika [53]

Herhangi bir yapı üzerinde postmodernizmin simgesel anlatım mantığı çok farklı kişiler tarafından çok farklı şekilde yorumlanabilmektedir ve bu yorumlama bir kesinlik, derinlik ya da zorunluluk içermeyebilir. Bu simgesel anlamlandırmaya ilişkin yorumlardan birini yine Venturi'nin tasarımı üzerinden yapacak olursak, Şekil 3.6'nın sağ tarafında modernizmin sembolü ve Le corbusier'nin ilkelerinden biri olan bant pencere parçası görüyoruz. Bant pencereyle simgeselleşebilen modernizm kavramı,

¹ Robert Venturi tarafından tasarlanan, 1962-1964 yılları arasında Pensilvanya'da inşa edilen, postmodern mimarlığın etkili ve ilk örneklerinden biridir.

içinde özellikle mekanik teknolojinin çağrışımlarını her zaman barındırmaktadır. Hemen arkasında, modern yıllarla birlikte belki de eylem şeması en çok değişen ve mekanik araçlarla donanan mutfakı görüyoruz. Tahmin edebileceği üzere bunlar mutfak robotları, blenderlar, fırınlar vb. olabilirler. Mutfakın eylem pratikleri, pencerenin dönemsel çağrışımlarına gönderme yapmaktadır. Diğer yandan görselin sol tarafındaki kare pencerenin ise yatak odasına ait olduğunu görüyoruz. Kare pencere formu geleneksel yapılarda görebileceğimiz alışıldık bir formdur. Doğrudan teknolojik bir çağrışım yaptığından bahsedemeyiz ve hemen arkasında ise geleneksel zamanlardan bu güne eylemsel şeması çok az değişen yatak odasını görmekteyiz. Uyuma ya da kıyafet değiştirme eylemi teknoloji tarafından çok az dönüştürülmüştür. Mutfakın ve yatak odasının teknoloji ile olan değişimlerinin simgesel ifadesi olarak bant pencere parçası ve geleneksel ölçülere yakın pencere kullanılması, aynı anda en az iki dilden konuşan postmodern mantığa bir örnek olarak bu durum gösterilebilir. Bu yorum yapının sadece iki penceresi üzerine yapılmış bir yorumdur ve bu ilişkinin Venturi tarafından düşünüldüğü hakkında bir bilgiden yola çıkılmamıştır, zaten postmodern mimarlık, çağrışımlarını yollama ve izleyicisine yorumlatma, eğilimindedir ve işlevsel bir analizin kesinliğinden de kaçınmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda bu iki pencere ile alakalı ya da hiç iki pencere dikkate alınmadan bu yapı cephesi ile alakalı çok farklı kişiler tarafından çok farklı yorumlar yapılabilmektedir.

3.3.1 Tiyatroya Benzeyen Kent ve Mimarlık

Son yıllarda mimarlık hiç olmadığı kadar görsel kültürümüzün parçası haline gelmiştir. Mimarlığın sadece görsel olan etkisi çağımızda çok önemlidir ve gittikçe modernist yaklaşımda olduğu gibi hizmet sunan bir ürün olmaktan çok, seyredilen bir manzara ya da sahnede görsel performansını sunan nesnelere benzemektedir. Bu bakış mimarlığın postmodern görsel kültürümüzün, temsil rolünü çoktan üstlenmiş olduğunu göstermektedir.

Aslında mimarlığın bir yanı, şimdiye dek hep bir şeylerin temsili ya da gösterimi olarak var olmuştur. Mimarlıkta modernist, salt işlevsel yaklaşımlarda bile bazı durumların altını çizen, sadece fonksiyona indirgenmeyen öyle ya da böyle bir anlam vardır. Bu durumlara eşitlik, iktidar gibi kavramların modernist kent tasarımında ve yapı

örneklerinde vurgulanmış olması örneği verilebilir. Bu anlam kendiliğinden, her zaman için az ya da çok, çabuk ya da yavaş olarak ortaya çıkmıştır. Ancak geçmişe kıyasla günümüzde bu durum etkisini artırmıştır. Yapı yüzeyleri daha çok bir vitrin gibidir, doğrudan bir ifade görevi üstlenmişlerdir ve insanlar genelde, yapı yüzeylerinin gösterdiklerinin, hangi alt anlatılara sahip olduğunu derinlemesine düşünmeden ama anlamlandırarak hayatlarına devam ederler. Ayrıca her şeyin hızlandığı günümüzde bu yapı yüzeyleri de sahip oldukları ifade görevini, genellikle anlık ve çarpıcı şekilde yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bu bakış içerisinde günümüz mimari görünümüleri bir anlamda tiyatral performanslara benzemektedirler. Bu metafor içerisinde kenti, perde ve arka planın tematik yapısı ile eşleştirip yapıları ise gösterilerini ortaya koyan tekil oyuncular olarak görebiliriz. Sırası gelen tekil yapı hareketli, ilgi çekici rollünü oynadığı anda kent arka planda silikleşmektedir.

Eğer performans hem farklı durumların, aktivitelerin, psikolojilerin yeniden üretimi hem de bu güçlü sembolik üretimin iletişim olarak karşılığını talep etmek ise mimarlığın işleyişi de hemen hemen buna benzemektedir bu nedenle postmodern mimarlık görsel iletişim kaygısıyla ve metaforik anlamlarla donatılan yapılar üretmektedir.

Bu konsept içerisinde mimarlığın ve tiyatro oyuncusunun diğer benzerliklerini ortaya koyarak devam edersek, tiyatro oyuncuları gibi performansa teslim olan mimarlık, gerçekten de otantiklik, zenginlik, güç, din, tarih gibi çok sayıda geleneksel rolü yorumlamaktadır. 20. yüzyıla birlikte mimarlık, hastaneler, eğlence parkları, ofis gökdelenleri, rezidanslar, hapishaneler gibi birçok kategori üretmiştir. Ama modernist dönemde tüm bu kategori farklılıkları mimari yüzeyin, işlev farklılığını gizleme eğiliminde olmuşlardır. Konutlar, hastanelere, hastaneler, devlet yapılarına, devlet yapıları okullara benzemektedir. Günümüzde ise aksine bu dilin dışa vurulması ve farklılaşması giderek daha fazla tercih edilmektedir.

Modernist mimarlığın dayattığı, tüm yapı tiplerini kapsayan kendi biçimsel modeli çağımızda, günden güne yok olmaktadır. Bu anlayışı sembolize edebilecek tek yapı grubu belki de fabrikalardır artık. Bunun yerini alan postmodern mimarlık ise, kendi sabit biçimsel modelinden ziyade, kendi vitrinini dışa vurma eğilimindedir. Sahneye

mimari göstergeler çıkmıştır artık. Mimarlık ve şehircilik alanında sahne ışıkları artık konformizmin, farklı sosyal sınıfların, otoriter ve demokratik kavramlarının çatışması ve çözümleri üzerinde durmak yerine, sadece mimarlığın, kendi çelişkileri, tekilliği, çok sesliği ve biçimleri üzerinde durmaktadır.

Şekil 3.7 Gürcistan Batum, upside-down White House, restoran [54]

Şekil 3.7'yi örnek olarak verebileceğimiz postmodern mimarlıkta, tiyatro oyuncusu gibi sahne dışına doğru hareket ederek, izleyicisini, karakter ve bu karakterlerin aktörü arasındaki ilişkiye indirgemektedir. Yani kentsel sahnede mimarlık, izleyicisine, işlevi ve bu işlevi temsil eden biçiminin ilişkisi üzerinden hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Bir başka deyişle, tiyatro oyuncusunun oynadığı karakterle kurduğu ilişki, yapının işlevinin, konseptiyle kurduğu ilişki gibidir. Bu durum çok benzer ya da taban tabana zıt olabilmektedir ama bu önemli değildir, önemli olan izleyicisine ne kadar etki edebildiğidir. Kentin bu metafor içerisindeki önemi ise çoktan tüm bu tekil rollerin sahnesi olarak, algılanmaya başlanmış bir yer olmasıdır. Bu algı yapıların bir tutarlılık göstermeden var olabilmelerini sağlar, çünkü ne de olsa orası bir sahnedir ve her şey olabilmektedir.

3.3.2 Göz ve Mimarlık

Görme duyusunun diğer duylara karşı ayrıcalıklı olduğu, günümüz mimarlığında ve kentlerinde açıkça görölmektedir. Görme duyusunun en önemli duyumuz olmasının fizyolojik, psikolojik ve algısal olarak sağlam temellerinin olmasının yanı sıra günümüz mimarlığındaki bu gelişme hem işletme ve üretim biçimleri hem de bizzat çağımızın fetişist eğilimlerinden de ayrıca destek görmektedir.

Çağımızın sorunu gözün diğer duyu kipleri ile doğal ilişkisinin yalıtılıp, gündelik hayat deneyiminin artarak görme duyusu üzerine yüklenmesi ve geriye kalan duylarımızın devreden çıkarmaya ya da bastırmaya çalışıyor olmasıdır. Görsel imgelerin, güncel kitlesel üretimi, görmeyi duygusal katılımdan uzaklaştırmakta ve imgeleri odaksız, katılımsız, hipnotize edici bir akışa dönüştürmektedir. Michel De Certeau da gözün alanın genişlemesini olumsuz algılar, “televizyon ve gazetelerde, reklamlardan her türlü ticari görünüşe kadar kanserli bir görme çoğalması her şeyi gösterme ve gösterilme yeteneğine göre ölçen ve iletişimi görsel bir yolculuğa dönüştüren toplumumuzu karakterize etmektedir”[55]. Bu durum çağımızın kaplamacı, yüzeysel mimarlığının da bir sebebi olarak görünmektedir.

Mimarlık alanında, çarpıcı ve anımsanacak imgeler silsilesi oluşturmaya yönelik eğilim, son 40 yılda olduğundan daha belirgindir. Mimarlık eylemi, varoluşundan bugüne dek asıl kaygısı olan mekânsal pratikler yerine, gittikçe reklamcılık ve anlık etki stratejisini benimsemeye başlamıştır. Yapılarımız ve kentsel alanlarımız, tüm duylarımız ile şekillenen varoluşsal derinliklerinden vazgeçerek, yüzeysel ancak daha çarpıcı imgelere dönüşmektedir.

Harvey, bu çağdaş gösterimlerdeki anlık etki arayışını, “deneyimin derinliğini kaybetmesi”[56] eğilimiyle ilişkilendirmektedir. Jameson ise çağdaş kültürel durumu görünürlere, yüzeyle ve zaman içinde kalıcı gücü olmayan anlık etkilere takılıp kalmışlığını betimlemek için “amaçlanmış derinsizlik” ifadesini kullanmıştır. [56]

Ancak değişim, görselliğin egemenliğinden ibaret değildir, kişilerin davranış biçimlerinin dijital teknolojilere benzemesi ile birlikte mimarlık, durumsal ve bedensel bir olgu olmak yerine, fotoğraf makinesinin aceleci gözü tarafından sabitlenen basılı görüntü

sanatı gibi görünmektedir. Çevremizi mekânsal olarak deneyimlemek yerine, göz odağında sanal bir gerçeklik olarak, çoğunlukla dışarıdan seyrederiz.

3.3.3 Moda ve Kent Algısı

“Şunu farketmek kolaydır ki, modernite ya da ondan kalan her ne ise modayla ilişkilidir.”[57]

Moda artık kentsel kalitenin yeni bir türü olarak görülmektedir. Farklı kumaşlar ve renkler yapılı çevrenin önemli parçaları haline gelmiştir. Kente kimliğini katan tüm teknolojiler gibi tekstil de kentin tanımında önemli bir yere sahiptir. İki şehir sokak ya da bölge arasında ki farklılıklar artık mimarlığın rijit, biçimsel taşınamaz etkisi altında olduğu kadar hareket eden, canlı, çeşitli insan mevcudiyetinin de bir sonucudur. Çeşitli hikayelerin yaşayan hareketli durakları olarak bu özgün tekillik, kentlere gerçek çeşitliliği, istisna durumları ve derin kültürel farklılıkları sunmaktadır.

Kopenhag ile Ankara ya da Mekke ile Berlin gibi farklı kentlerin kimliklerinin farklılığının karakterizasyonunun yapılmasında içerisinde yaşayan insanların eğitim durumu, mimikleri jestleri, kıyafetleri, eylem biçimleri gittikçe daha önemli verilere dönüşmektedir. İnsan varoluşu, sabit olan mimari perspektifin sürekliliğini bozmaktadır ve hareketleri ile tekrar edilemez manzaralar oluşturmaktadır. Bu durum antropolojik olduğu kadar görsel ve cismanidir de.

Modernist dönemde kent boşlukları içerisinde, mimarlık bir kentsel hafızanın ve görünürlüğünün başrolünü üstlenmekteydi. Ancak günümüz postmodern kentlerinde bu boşluklar mimarlığın üzerine eklemlenmiş ya da başlı başına varolan, farklı katmanların hâkimiyetindedir. Arabalar, plastik mankenler, bankamatikler gibi farklı objeler ya da afiş ve reklam panoları ya da hepsinin önünde olan farklı görünen insanlarla şekillenmektedir. Böylece iletişim devriminin gerçek sonuçları, iletişim teknolojileri ile var olmanın yanı sıra kamusal boşlukları işgal eden insanların biçimsel anarşileri ile de var olur.

Modernist dönemin, büyük endüstriyel tesislerinin boşaltılmasının ardından, gri ve monoton, çalışanlar olarak birçok işçide bu alanların renklenmesiyle birlikte özgürleşmişlerdir. Kıyafetlerin kaliteleri, gündelik mimikler, toplumsal ilişkiler, kamusal

seramoniler, gri endüstriyel kent zonlarının, işlevlerinin ve yüzeylerinin renklenmesiyle eş zamanlı olarak renklenmiş ve çeşitlenmişlerdir.

Postmodernist Antropometrizm

Bir diğer içsel tepkinin Mark Gottdiener'in tarifi ile postmodern mimarlığa içkin olan antropometrizm¹ ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bu tutum modernist yaklaşımların sahip olduğu bütüncül, insanı ezen ölçeğine karşı, ölçeğin merkezine insanı koymaktır. Gottdiener bu durumun tepkiselliğini Robert Krier'in insan kolonlarıyla örneklendirmektedir.

Şekil 3.8 Artclass building, Bilbao, İspanya, Robert Krier [58]

Aynı durum postmodern aklın parodileştirme becerisi altında çokça yerde karşımıza çıkabilmektedir. Yani postmodernizmdeki her şeyin mümkünlüğü yaklaşımı, modernizmdeki ciddiyetin aksine, içerik-biçim ilişkisi üzerinden, muzip bir yaklaşım ortaya koyabilmektedir. Krier'de görülen, insana öykünme eğilimi ve gözün ölçekleme eğilimine yardımcı olmak adına, insanoğluna kendi türünde referanslar sunan yaklaşım Stockholm'da bulunan Şekil 3.9'daki örnekte bir şaka içerisinde abartılmıştır. Bu bakışta

¹ Antropometrizm: İnsan vücudunun boyutları ile ilgilenen özel bir bilim dalıdır. Yunanca *anthropo* (insan) ve *metrikos* (ölçme)sözcüklerinden türetilmiştir.

yine ölçek ve insana öykünme kavramı vurguludur ama ölçek abartılarak farklılaştırılmıştır.

Şekil 3.9 Mood Stockholm Girişi, İsveç

Ölçeğin merkezine insanı koymanın tek yolu insan heykelleri değildir. Yalın, sürekli, bitmeyen modernist cephelerin, dağılıp parçalanması, daha küçük cephe parçalarının yan yana gelmesiyle oluşturulan yüzeylerle yapılan tasarımların artışı bile bu durumun bir yorumu olabilir. Bu yaklaşım kentler için güncel tartışmalardan olan, insan ölçeği veya yaya hâkimiyeti gibi tartışmaların biçimsel bir yansıması olarak yorumlanabilir. Şekil 3.10'da, sol tarafta modernist bir forma sahip bütüncül ve sürekli bir cephenin, insan boyutuyla olan ilişkisi anlatılmak istenmiştir. Sağ tarafta ise yaklaşık aynı büyüklükte olan diğer bir otel cephesinin postmodern ve parçalı bir tasarımla kurduğu farklı bir ilişki vardır. Bu ilişki fiziki olarak cephenin insana daha yakın küçük parçalarla

bölünmesiyle insan ölçeğine indirgenmiş ve bu parçalara simgesel olan çatı göstergelerinin eklenmesiyle de insan ölçeğiyle anlamsal bir ilişki kurulmuştur.

Şekil 3.10 Otel Yafeya ve Intel Otel cephe yorumu [59]

3.4 Kent ve Mimarlık İçerisinde Kolaj Kavramı

Fransızca “collage” yapıştırma demektir. Yapıştırma resim olarak da bilinir, görsel sanatlarda gazete kâğıdı, kumaş ve duvar kâğıdı gibi buluntu nesnelerin bir pano ya da tuvalde, çoğunlukla da boyanmış yüzeylerle birlikte kullanılmasıdır. Çeşitli malzemelerin sanatsal amaçla bir araya getirildiği ürünleri de kapsar. Kolajda amaç görsel tasarlamayı tam bir özgürlüğe kavuşturmak bu bakışla insanın ürettiği veya bir araya getirdiği her şey sanat olabilir.

“Sahip olduğumuz ortak bir ideolojinin yerine, modernist karşıtı ideolojiler serisi ile eklektizmi ve biçemlerin birleşimini kutsayan, modernist karşıtı tasarım uygulamaları konulmuştur.” [60] Mark Gottdiener kentlerimizin, modernizm sonrası kolajı andıran yapısını bu sözlerle vurgulamaktadır.

Aynı konuya değinen bir diğer yorum ise; “Postmodernite ile birlikte, kentsel tasarım alanında mekanı kendi kuramsal verileri doğrultusunda zorunlu olarak parçalara ayıran, bunları farklı mimari üslupların eklektik kullanımıyla bütünleştirerek bir kolaj haline getiren bir tasarım süreci başlamıştır.”[61]

Postmodern kent nosyonu, modern kentlerin melankolisinden uzak, modernizmin üst-anlatılarını tanımayan, tanımlı-tutarlı-işlevsel bir anlayışı reddeden, kolaj, pastiş, fetişizm ve parçalanma gibi unsurları içeren 'istediğini yap' rahatlığına sahip bir ilerleme isteği olarak tanımlanabilir. Bu, postmodern geleneğin modernizmi zorunlu ve mutlak bir öteki olarak yansıtarak, özellikle modernist üslup içindeki rijitliği ve benzeşmeyi reddedip, parçacıl ve değişken bir tasarım mantığı ortaya koymasıyla mümkün olmuştur. Bunun yanında, postmodernizm, modernizmin aksine işlevden değil, çoğunlukla bir kurgudan güç alır. Üstelik postmodern kent, gündelik hayat ve serbest etkinliklerin kurgusunu da yapma ihtiyacı duyar. Kent dokusundaki postmodernizm kurgusu, genellikle kolaj özelliği göstermektedir; üslupların, tarihin, geleceğin ve geçmişin harmanlandığı, bir yeniden kurgulama olarak yorumlanmaktadır.

Şekil 3.11 Kengo Kuma tarafından tasarlanan Tokyo'da ki M2 binası [62]

Architecture dergisi 1987'de, "Eğer herhangi bir karakteristiğin hükmünden bahsedecek olursak, bu tarihsel alıntılama eğilimidir." [63] diyerek bu kolajın parçalarının çoğunlukla geçmişten koparılıp günümüze yapıştırıldığına vurgu yapmıştır.

Venturi, 'Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki' adlı eserinde özellikle kent kültürünün karmaşık ve çelişkili olmasının yaşamı ilginç kıldığını, tutucu modern kentlerin katı dilinin çok can sıkıcı, çok klişe olduğunu belirtir. Kendisi, kent kültürünün farklı, ayrıcalıklı yenilikçi bir mimariyle işlenmesi gerektiğini belirtirken, aslında postmodern bir tavrı ifade etmektedir. Postmodernizmde, kişiselleştirilmiş üretim de bununla ilişkili bir olgudur; Postmodernlik, mimariyi, özel zevklere hitap eden bir iletişim biçimi, insanların kendini ifade etme biçimi olarak görmektedir, dolayısıyla farklı kişisel zevklere hitap eden her tekil ürünün yan yana gelmesiyle oluşan manzara bir kolajdır.

Modernizmde, olan "ya bu ya o" düşüncesi yerini, postmodernizm de "hem bu hem o" düşüncesini almıştır[64]. Yani günümüzde hem o hem bu olmanın yapılarımızı kentlerimizi niteleyen en önemli unsurlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Postmodernizm içinde mekân, üslupların birbirine karıştığı bölük pörçük, estetik hazların ve yargıların birbiriyle çeliştiği bir biçimde ortaya konmaktadır. Postmodernizmin ne olduğunu anlamak adına onun toplumsal özelliklerine baktığımızda, postmodern toplumların geleneksel olarak devingen, değişken, kaygan olduğunu ve dolayısıyla aynı durumun bu toplum tarafından üretilen mekânlarda da var olduğunu görebiliriz. Postmodern toplumların ortak dilinin, değişken duygular ve yeni yaşam tarzları arayışıyla, 'kişiselleştirilmiş' veya 'özelleştirilmiş' bir grup, kentsel yanyanalıklar ve mimari biçimler, den oluştuğu görülmektedir. Ayrıca postmodern toplumlar, mekân yaratarak, anlam oluşturma konusunda çok enteraktif durumdadır.

Sanayi devriminden, bugüne dek kamusal mekânın kullanıcılarının katılımıyla şekillenmesi hiç bu kadar fazla olmamıştır diyebiliriz. Ayrıca postmodernist kent içerisinde mekân, kamusal ya da özel mekân fark etmemek üzere diğerleriyle iletişime geçmek için bir araç olarak görülmektedir. Farklı kimlik arayışında olan kişilerin, farklı kentsel ya da mimari talepleri parçalanmış bir şehir olgusunuda beraberinde getirmektedir.

Şekil 3.12 Dubai'deki Wafi City Mall binası [65]

Postmodernizmin parçalı yapısına yapılan vurgunun, modernizm den bahsederken sıkça değinilen bütünsellik ve aynılık kavramlarına tepki olarak ortaya çıktığı ifade edilmişti. Bu parçalı yapı fiziki olan kentsel mekânların yanı sıra, gündelik yaşam ve kent kültüründe de açıkça hatta fazlası ile görünür durumdadır. Kişiler sıradan bir günün içerisinde, çok çeşitli durumlarda, çok çeşitli tepkiler vermekte ve bir nevi imgelerin panayırı içerisinde yaşamaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Harvey konuyla ilgili olarak, Büyük Kent'in "nihai bir mecaz"[66], olduğunu söylemektedir. Postmodern kent kültürünün mekân arayışı, farklılaşmış zevklerin ve alt kültürlerin yanyanalığının temsilidir. Buna ek olarak tüm bu mekânların kendilerine has temsillerinden ve kendi içlerindeki değişimleri fraktal parçalanmalara benzemektedir. Kentten yapıya yapıdan odaya kadar bu parçacıl görünüm gözlemlenmektedir.

Bahsedilen fraktal parçalanma kavramıyla birlikte, postmodern kent parçalardan oluşur deyip duruma bu parçalardan olan tekil yapılar ölçeğinde de bakmamız fayda sağlayacaktır. Yapılarda tıpkı kentlerde olduğu gibi, onu oluşturan değişken parçalardan oluşmaktadır.

Derrida kolajı postmodern söylemin asıl biçimi olarak yorumlar. Mimaride ya da diğer sanat ve üretim biçimlerinde, kolajın içkin heterojenliği kullanıcılarına özellikle yüzeylerde biriken çok anlamlı ve istikrarsız bir görünüm sunmaktadır. Bu kavramın

Üretim sürecinde de, demokratiklikte temellenen bir heterojenlik vardır. Kolajın mimarideki bu üretimine, hem üreticileri hem de tüketicileri katılır. Bu durumda yukarıda bahsettiğimiz, kentsel alanlardaki interaktif katılım ile aynı anlama gelmektedir. Postmodern mekânlar oluşturulurken, profesyonel üreticinin yani konumuz kapsamında mimarların ve planlamacıların otoritesini asgariye indirerek, halk katılımına ve kültürel değerlerin demokratik olarak belirlenmesine olanak tanımaktadır. Kültür reticisinin buradaki görevi gün geçtikçe sadece bazı modüller üretilip, bunların halk tarafından istenilen yanyanalıkta seçilmesini sağlamaktan öteye gitmemektedir. Modüllerin kendi içerisinde tekil tanımlarının, sonsuz çeşitlilikle bir araya gelebilme potansiyeli, biçimsel olarak kontrolszlğe ve bu biçimlerin mantıksal bütünlüğünün mmknszlğne yol açmaktadır. Yani hepsi farklı teknik ekipler tarafından üretilen ve sunulan, bir iyon başlıklı alçı kolon, cam panel cephe üzerinde sergilenirken, hemen yanında mozaik ile oluşturulmuş palmye figürü var olabilmektedir ve bu coğrafyadan da tamamen bağımsızdır. İstanbul’da, şam’da ya da Berlin’de de görülebilmektedir. Bu eklektik yan yanalığa işlevsel bir mantık aramak genellikle mümkün olmamaktadır. Bu yan yanlığın mantığını sorgulama gayreti de gün geçtikçe anlamsız olmaktadır.

Konunun bu kısmında, postmodern-kolaj ya da postmodern eklektizm-ilışkisinin anlaşılması adına, belkide en çok karşılaştığımız, tarihsel alıntılama hadisesinden biraz daha bahsetmek gerekmektedir. Çünkü geçmişi ne çıkarmayı seven postmodern düşüncenin sahip olduğu eklektik parçaların çoğu özellikle geçmişten getirilmektedir.

Scott Lash, Charles Moore’dan yaptığı bir alıntısında, modernist yaşam biçiminin kopukluğunu eleştirerek, postmodern bir öneri getirmektedir.

“Binaların kavramsal uzantılarının ve formlarının, zaman uzay algısının yeniden oluşturulma sürecinde insan belleğine yardımcı olmalıdır. Hatta köklerimiz bulacağımız tek bir yerden, bir bütün olarak koparılmış yaşamları sürdüren bizler hafızamızın kanalları yolu ile sanki bu köklerin yeniden düzenlenmiş gibi olduğu binaların aracılığıyla ona sahip olabiliriz”[67].

Charles Jenks, mimarlığın bir dil, bir ifade aracı olarak oğullaşması ve bu durumun anlaşılabilirliği hakkında postmodern binanın, bir defada en az iki düzeyde konuşabiliyor olasından bahsetmiştir. “Bu nedenle postmodern mimarlık melez

görünür ve eğer görsel bir açıklama gerekiyorsa, yüzeyi yunan tapınağının cephesine benzer. Altta yivli sütunların üstte mavi renkte bir alınlıkta mücadele eden devlerin konumlandığı curcunalı bir ilan tahtasının geometrik mimarlığıdır. Mimarlar sütun gövdelerinin örtük metaforlarının incelikli anlamlarını okuyabilirken, halk heykeltıraşların açık metaforlarına ve mesajlarına yanıt verebilir. Ama herkes bir şekilde iki anlam koduna da tepki verir. Postmodern bir binada yaptıkları gibi; birbirinden farklı yoğunluk ve anlayışla postmodernizm'in hem ikili kodlamasını hem de kuramsal temelini yaratan, beğeni kültüründeki işte bu süreksizliktir.” [68].

Şekil 3.13 Postmodern bir cephe örneği, Gürcistan, Batum

Bu durum eklektizm ya da tarihsel alıntılama eğilimine zemin hazırlayan postmodernitenin yüzeylere duyduğu ilgi ile de ilişkilidir. Mimarlık görüntü hegemonyasını destekleyen postmodernizm içerisinde, yüzeylerin görünümünlerini her geçen gün çok fazla önemsemektedir. Bir diğer nedeni ise yüzeylere müdahale ederken çok fazla işlevsel, sınırlayıcı, kısıtlayıcı parametre ile karşılaşmaz. Bu da postmodern aklın ihtiyaç duyduğu, esneklik, çabukluk, değişebilirlik unsurlarıyla örtüşmektedir.

“Avcılar ilçesinde bulunan BEDAŞ’a ait toplam 30 trafo merkezi belediye tarafından yeniden düzenleniyor. Trafo duvarlarına asılan afişlerin çok çirkin görüntüler oluşturduğunu söyleyen Avcılar Belediye Başkanı Mustafa Değirmenci her yönüyle farklı bir ilçe olması için çalıştığımız Avcılar’da bu çirkin görüntülerin ortadan kalkması için bir proje başlattık. Bu proje çerçevesinde ilçedeki tüm trafo binalarını villa mimari tarzıyla yeniden süsleyeceğiz”[69].

Şekil 3.14 Trafo yapısı, Avcılar İstanbul [70]

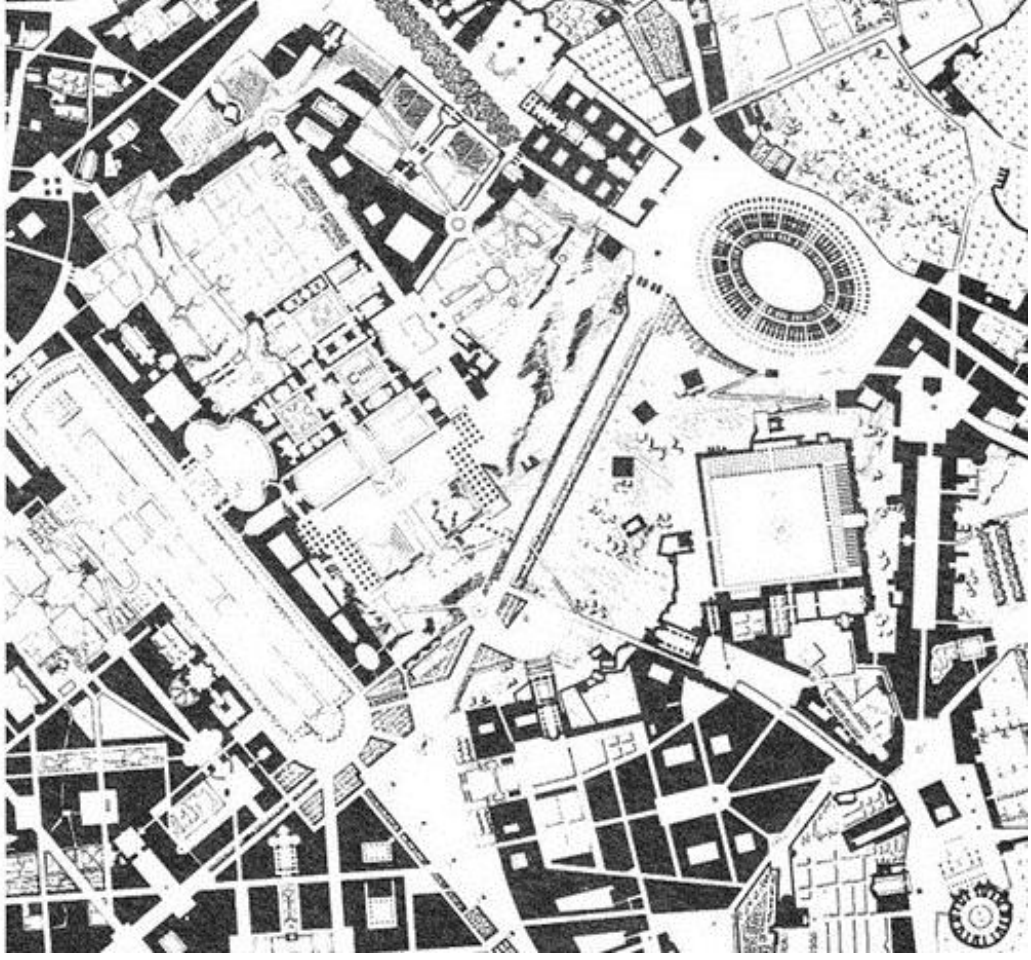
Maskeme ve kaplama mantığının, hâkimiyeti artık çevremizde birçok alanda artık kolayca okunabilmektedir. Şekil [3.14] temelde yatan anlamları gizleyen yüzey görünümlerine duyulan ilginin görünür bir örneğidir. Kentlerimizi oluşturan birçok ögede, hedonist tüketimi vurgulayan, fetişizm söz konusudur.

Burada tehlikeli olan durum, yapı üreticilerinin ve kullanıcılarının, estetik açıklıklarını, sadece cephelerde veya yapı yüzeylerinde tatmin ederek oluşturdukları çevrenin, çevremizin asıl varoluşu sorusunu es geçerek, çevremizin bize anlattıklarına inanmayı sürdürmemizi sağlıyor olmasıdır. Yapıların gerek üreticileri, gerekse kullanıcıları, içerisinde yaşadıkları mekânı geleneksel, işlevsel, toplumsal olarak birçok değeri olan derinlemesine bir hacim olarak algılamak yerine, ikinci boyuta indirgenmiş ve birbirine eklenmiş yüzeyler bütünü olarak algılamaktadırlar. Bu durum toplumun mimarlık ve planlama disiplininin derinlemesine faydalanamamasına, ancak faydalandığını zannetmesine neden olmaktadır.

3.4.1 Kolaj Kent

Parçalan, dağılan, çeşitlenen ve artık bölgeleme mantığıyla kontrol edilemeyen günümüz kentlerin görünüşleri kolaj kavramını andırmaktadır. İşlevsel ya da tarihsel olarak veya başka herhangi bir kategorizasyon içerisinde farklı özelliklere sahip parçaların yan yana gelmesine olumlu bakmayan modernist kent anlayışı etkisini yitirmiştir. Bu yanyanalığın ortaya koyduğu kolaj biçimi günümüz kentlerinin yeni düzenini tarif etmektedir.

Colin Rowe ve Fred Koetter'ın 1975'de çok etkili simgesel referanslar ve süreksizlikle ilişkili olarak ortaya koydukları Kolaj Kent çalışması postmodern üst-anlatının kent anlayışına ilişkin önemli bir yaklaşımdır. Kolaj kenti "Aydın bir çoğulculuk"[71] olarak tanımlayan Colin Rowe geleneksel formlar ile modern formların çatışması yerine Şekil 3.15'deki gibi uzlaşarak birlikte var olması gerektiğini savunmaktadır. Modern Kent ile geleneksel kenti bir arada savunan bir kavram olan kolaj kent, bir çoğulculuk için; mevcut koşullardan yararlanmayı geçmişî hatırlama ile gelecek beklentisini birleştirmeyi, mevcudu kabul edip geleceğin beklentilerine bir köprü kurmayı savunmaktadır.

Şekil 3.15 Colin Rowe, Roma interrotta, 1979 [72]

Tıpkı mimari ölçekte olduğu gibi birçok çelişkiyi barından bu durum, kendi fırsatlarını da yaratmıştır. Heterotopyaların toplumsal ve mekânsal olarak artan hakimiyeti bu kolaj görünümünde artacağını göstermektedir. Parçaların kesilip yapıştırılması olarak yorumlayabileceğimiz kolaj kavramı içerisinde günümüz kentlerinin kolaj görünümüne bakacak olursak bu parçaların çoğunlukla birer heterotopya tarif etmekte olduğunu görürüz. Çünkü kesilen ve kendi içerisinde anlamlı bir bütün olan her bir parça bir birleri ile yan yana geldiği zaman estetik bile olsa bir şekilde düzensiz bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Heterotopyalar tıpkı her bir kolaj parçası gibi bu düzensizliğin içerisinde kendi bütünlüklerini ve düzenlerini koruyan tekil adacıklardır.

Sonuç olarak postmodernizmin günümüz kentlerine ve mimarlığına egemen olan bir üst-anlatı olduğu görmekteyiz. Görme eyleminin ağırlıklı etkisi altındaki çağımızda, postmodern bireylerin tüketim alışkanlıklarının ve bireysel beklentilerinin en önemli karşılıklarından biri olan mimarlık ve tüm bu ilişkilerin üzerinde kurgulandığı kent artan

bir hızla parçalanma, ayrışma, kaplama, etkileşim, kolaj, hazcılık vb. gibi kavramlar ile ilişki kurarak dönüşmektedir. Gerek kentsel gerek mimari ölçekte, çağın içkin dinamikleri gereği, kapsayıcı ve rijit tanımların gittikçe daha zor oluşturulduğu dolayısıyla toplumsal idealleştirmenin yasal karşılığı olan kuralların ve yasaların daha zor uygulandığı görülmektedir. Örnek olarak modernizm döneminde etkili olan sınıfsal sosyo-ekonomik kategorizasyonlar artık eskisi kadar mümkün ya da etkili değildir. Hem alt gelir hem üst gelir grubu yan yana bazı mimari bölücüler eşliğinde yaşayabilir ve bu durum artık normdışı olarak görülmemektedir. Yasal düzenlemeler ve çeşitli kuruluşlar tarafından korunması öngörülen tarihi ya da doğal olarak kıymetli bir silüet içerisinde bir gökdelen inşası her an başlatılabilir. Bu durumda norm dışı olarak görünmez artık. Durumu bu hale getiren, bu gibi tekil örneklerin normalleşecek kadar artmış olmasıdır. Tabi ki bu norm dışı yapılaşmanın henüz normalleşmediği ülkeler ya da kentler hala mevcuttur. Ama dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunda özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde durum bu yönde ilerlemektedir. Heterotopya kavramı burada devreye girmektedir. Bu yapılaşmayı tanımlamamız açısından çok kullanışlıdır. Çünkü heterotopyalar çevresiyle ve toplumla kurduğu farklılık ilişkisi üzerinden değer kazanıp, var olurlar. Postmodern yükselişin parçalanma, ayrışma, kaplama, karşılıklı etkileşim, kolaj, hazcılık vb. gibi eğilimlerinin, mekânsal karşılığıdır heterotopyalar.

HETEROTOPYALAR VE KAPSÜLER TOPLUM

Tezin, heterotpyalar ve kapsüler toplum kısmında amaçlanan Orta Çağdan, modernist döneme kadar var olan ancak postmodernizmle sayılarının ve etkilerinin artmış olduğunu söyleyebileceğimiz, heterotopyaları inceleyerek, postmodern dönemde kentin oluşum mantığının ve işleyiş pratiklerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktır. Yukarıda çokça sözü geçen postmodern kentlerin, heterojen yapısının çekirdeği heterotopya kavramı üzerinde şekillendirilebilir. Heterotopya Michael Foucoult tarafından beşeri coğrafya kapsamında üretilmiş bir terimdir. Bir nevi farklılığın yeri anlamına gelmektedir, aynı anda fiziksel ve zihinsel olarak etki göstermektedirler. heterotopyaların zihinsel ve fiziksel potansiyelleri, onları postmodern kentlerin en güçlü araçlarından biri kılmıştır.

Kelimenin etimolojik kökenine bakacak olursak, antik Yunanca da “héteros” diğer, farklı anlamına gelmektedir, bu köke eklenen ou (olumsuzluk eki) and τόπος ise (yer) anlamına gelmektedir.

Daha bilindik olan ütopya ve distopya tanımı üzerinden yaklaşacak olursak, ütopya her şeyin iyi ve ideal olduğu; distopya her şeyin kötü olduğu; heterotopya ise şeylerin farklı olduğu yer anlamına gelmektedir. Aynı kökenden türeyen heterotopi ise tıbbi alanda kullanılmakta ve bir dokunun bulunmaması gereken yerde bulunması durumunu ifade etmektedir.

4.1 Foucault ve Heterotopya

Foucault 1967'deki [73] bir dersinde, sıra dışı gerçeğin işlevine yani dışında her zaman var olandan farklı bir rejimle çevrelenmiş bir mekâna değinmiştir ve buna heterotopya demiştir. Tabi ki o esnada heterotopya kavramı, mimarlık ya da şehircilik alanında henüz kabul görmüş bir düşünce değildir. Foucault dersin başlangıcında iki yüzyıl arasındaki farka değinerek, 19. yüzyılın tarihin ve zamanın yüzyılı olduğunu ve 20. yüzyılın ise mekânın, bitişikliğin ve yapının yüzyılı olduğunu söylemiştir. Bu söylemi metaforize ederek, günümüz mekânsal yerleşimlerini; seriler halinde, ağaçlar ve gridlerin kurduğu yerleşik ilişkilere benzetiyor. Bu benzeşmeye örnek olarak örnek olarak bilgi teknolojilerini ve telefon hatlarını veriyor. Foucault, orta çağı hiyerarşik varoluşların pozisyonları bir başka deyişle, lokalleşmenin yeri olarak görmektedir. 17. yy'dan itibaren ise lokalleşme yerini, eklentilere bırakmaktadır. Bu bağlam içerisinde, günümüzde eklentilerin yerini, bir nevi yeniden yerleştirmelere bıraktığını söyleyebiliriz. Burada endüstri devriminin araçlarının birçoğu eklentiler olarak yorumlanabilir.

Heterotopya ötekiliğin yeridir, ötekinin mekânıdır, diğer yerlerle kurduğu farklılık ilişkisiyle var olur; bir kültürün içinde ya da kültürler arasında normdan farklılaşanların ait olduğu yerdir. Foucault'un diğer mekânlardan, ayrışan ütopya ve heterotopya olarak ortaya koyduğu iki mekân yaklaşımının karşılaştırılması bu kavramları daha anlaşılır kılmaktadır.

Foucault önce, ütopyalardan bahsetmektedir. Ütopyaların, gerçek yeri olmayan mevkiler olduğunu düşünmektedir. Toplumun gerçek mekânıyla doğrudan ya da zıt olarak, genel bir benzeşme ilişkisi sürdüren mevkiler olduğunu ve ya mükemmelleşmiş toplum ya da toplumun tersi olduğundan bahsetmiştir. Fakat her halükarda, ütopyalar özünde esas olarak gerçekdışı olan mekânlardır diyerek bu tanımı bitirmiştir. Yani ütopyaların içerisinde bulunduğu toplumun alışlageldik yaşayışından gerekli sebepler dolayısıyla farklılaşarak ya da benzeşerek, yeni uygulanamayacak kadar kapsayıcı, idealize edilmiş ve devasal mekânsal öneriler olduğu görülmektedir. Modernist kent anlayışının bu bağlamda ütopya kavramıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Foucault, ikinci mekân olan heterotopyayı ise; muhtemelen bütün kültürlerde, bütün uygarlıklarda gerçek ve fiili yerler vardır, bizzat toplumun kurumlaşmasında yer alan ve karşı-mevki türleri olan, fiilen gerçekleşmiş ütopya türleri olan yerler vardır. Kültürün içinde bulunabilecek tüm diğer gerçek durumlar bunların içinde hem temsil edilir hem de tartışılır ve tersine çevrilir. Bunlar fiili olarak bir yere yerleştirilebilir olsalar da bütün yerlerin dışında olan yer çeşitleridir. Bu yerler, yansıttıkları ve sözünü ettikleri tüm mevkilerden kesinlikle farklı olduklarından, bunları, ütopyalara karşıt olarak heterotopya olarak tanımlamaktadır. Heterotopyaların, ütopya tanımından en kritik farklılığı ise bu devasallığı ve kapsayıcılığı reddetmesidir. Bu farklılık, heterotopyaların postmodern kent yaklaşımındaki yerini güçlendiren en temel özelliğidir.

Foucault yaptığı tanımların ardından, heterotopya kavramını daha tanımlı kılmak adına heterotopyaların bazı parametrelerini, özet olarak ortaya koymaktadır. Heterotopyaların karakteristiğine ilişkin olan bu parametreleri ise altı başlıkta toplamaktadır. 1967’de ortaya konan, 1984’te yayınlanan bu çalışma, bize heterotopyaların tarifi adına önemli ipuçları sunmaktadır.

4.1.1 Heterotopyaların Özellikleri

Birinci özellik, her kültürün heterotopya oluşturduğudur. Muhtemelen, dünyada heterotopya oluşturmayan tek bir kültürün bile olmamasıdır. Bu, her topluluk için aynıdır. Ancak, heterotopyalar çok farklı biçimler alabilirler ve belki de, mutlak anlamda evrensel olan tek bir heterotopyadan bahsedilemez bile. Foucault yazısında toplam 4 tip ortaya koymuştur. Bunlar sapma, kriz, ilüzyon ve telafi heterotopyalarıdır. Bu sayı günümüzün değişen dinamiklerinden dolayı artırılabilir ve yeni heterotopya tipleri tanımlanabilir. Ancak tez içerisinde tanımlanan heterotopik yapılar bu 4 tip üzerinden tarif edilmiştir.

Foucault’un ilkel toplumlarda kriz heterotopyaları diye adlandırdığı belli bir heterotopya biçimi vardır. Toplumda yani insanların içinde yaşadıkları tüm insani ortamlarda kriz durumunda bulunan bireylere, bebekler, adet dönemindeki kadınlar, hamile kadınlar, yaşlılar için ayrılmış ayrıcalıklı, kutsal ya da yasak yerler vardır ve bizim toplumumuzda bu kriz heterotopyalarının, hala bazı kalıntılarına rastlansa da, kaybolduğu görülmektedir. Foucault askerlik ve balayı üzerinden iki örnek vermiştir.

Birincisi erkek cinselliğinin ilk belirtilerinin özellikle aileden başka yerde vuku bulmuş olması gerektiğinden, 19.yy'daki biçimiyle yatılı okul ya da erkek çocuklar için askerlik hizmeti kesinlikle böyle bir rol oynamış olmasıdır. İkincisi ise genç kızlar için, 20.yy'ın ortasına kadar balayı seyahatleri geleneğidir, bu geçmişten gelen bir tema olarak genç kızın bekaretini kaybetmesinin hiçbir yerde olabilmesi ile ilişkilidir. O dönemde, tren, balayı oteli, bu hiçbir yerin yeridir, coğrafi koordinatları olmayan bir heterotopyadır fakat Foucault'a göre yok olan kriz heterotopyalarının yerini sapma diye adlandırılacak heterotopyalar almaktadır. Bu heterotopyalar davranışı, ortalamaya ya da istenen norma göre sapma olan insanların içine yerleştirildiği heterotopyalardır. Bunlar huzur evleri, psikiyatri klinikleri, hastaneler ve hapishaneler gibi örneklerdir.

Foucault ilk ilkesini bu şekilde tanımlamıştır. Örnek olarak; boş zamanın bile bir kurallar bütünü olduğu toplumumuzda sürekli aylaklık bir tür sapma olması gösterilebilir. Boş zamanı fazla olan insanların artıyor olmasına ilişkin, teknoloji ve teknoloji ile ilişkili işsizlik burada en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Yaşlılık her toplumun yüzleşmek zorunda olduğu bir durumdur ve toplumlar bugüne kadar konuyla alakalı olarak farklı yaklaşımlara sahip olmuşlardır. Foucault'un tarifiyle yaşlılık bir krizdir ve huzur evleri sadece kriz durumunda bulunan bireylere ait olan bir mekândır. Huzurevleri yaşlılığın bir kriz teşkil etmesi ve aynı zamanda bir boş zaman organizasyonu olması açısından sapma ve kriz heterotopyalarının kesiştiği bir örnektir. Günümüzde belki de evrensel ölçekte kabul görmüş yaygınlıkta olan bir heterotopya tipidir huzur evleri.

Şekil 4.1 Çorum Ahmet Akdağ, Huzurevi [74]

Her kültürün kendi heterotopyasını oluşturuyor olmasından yola çıkarak modern kültürün oluşturduğu gettolar burada kentsel açıdan önemli oluşumlardır. Sapma heterotopyaları kentsel ölçekte getto kavramıyla da ilişkilendirilebilir. Gettolar makro ölçekte heterotopyalar olarak, ele alınabilecek yapılar gibi görünmektedir. Gettolaşma, yoksulluğun ötekileştirilmesi ve bir sapma olarak algılanması fikrine eşlik eder. Cezaevi ve getto arasında kentin diğer bölgelerine göre daha sirkülasyon vardır. Modern kentin idealleri kadın hakları, nüfus kontrolü, imar yasaları gettolarda etkisizdir. Getto ve cezaevi kavramları, istenmeyenleri yani ötekileri bir yere bağlama, gözetim altında bulundurma ve hareketsizleştirme stratejisiyle örtüşmektedir. Bu yorum tezin ilerleyen kısmında açıklanacak olan heterotopyaların diğer prensipleriyle de desteklenmektedir.

Silikleşen orta gelir grubunun, mekânlarının da silikleşmesiyle, yalıtılmış alanlarda yaşama fırsatı olmayanların üzerinde gerçek gettolar da yaşama basıncı oluşturulmaktadır. Burda heterotopyaların zihinsel etkileri ve yaptırımları devreye girer. Her hangi bir birey gettoda yaşamıyor olsa bile heterotopya olarak yorumlanabilecek gettoların yaydığı korkuyla, kendi yaşamını şekillendirir. Bu gettoların etrafındaki fiziksel ya da zihinsel duvarlar, içlerinde yaşayanlardan bağımsız olarak kentin iktidar sahipleri tarafından, gerek ulaşım politikaları gerek imar ve istihdam politikaları ile örülmektedir. Gettolar kentlerin ıslah edilememiş parçaları oldukları kadar bir heterotopya olarak toplumsal kontrol araçları olarak yorumlanabilir.

Bir diğ er heterotopya tipine, bireylere kontrollü ve kişisel olarak dışa vurum imk n  sunan, boş zamanların değerlendirilebileceği, kişisel hazların karşılık bulduğu, alışveriş merkezi, stadyum, fuar alanları, tema parkı olarak kent, rezidanslar gibi illüzyon ve ya telafi mekânları örnek gösterilebilir. Bu heterotopyaların da gettolar ya da huzur evleri gibi heterotopyalarla aynı mekanizma içerisinde çalıştığı görülmektedir. Sonuç olarak her kültürün oluşturduğu sapma, kriz, illüzyon ve telafi heterotopyaları, toplumsal ve kontrollü bir gerilim ortaya koyarak kutuplu bir yapı tarif etmektedir.

Foucault'a göre ikinci özellik, olan ve var olmaya devam eden bir heterotopyanın çok farklı biçimde işletebileceğidir ve her heterotopyanın toplumda belirgin ve kesin bir işlevi vardır ve aynı heterotopya, içinde bulunduğu kültürün eşzamanlılığına göre, farklı işlevleri edinebilir. Foucault  rnek olarak, mezarlığı göstermektedir. Mezarlık, sıradan mekânlara göre başka bir yerdir ancak her bireyin, her ailenin mezarlıkta akrabaları olabileceği için toplumun, kentin ya da köyün bütün mevkileriyle ilişkilidir. Batı kültüründe mezarlık, pratik olarak her zaman var olmuştur ancak önemli değişimler geçirmiştir. 18.yy'ın sonuna kadar mezarlık kentin ortasında, kilisenin yanında bulunurken, yeni mezarlıklar modern uygarlıklarda tamamen farklı bir görünüm edinmiştir. Mezarlıklar kent merkezlerinin dışına itilmiştir. Genelde kent merkezlerinde olan kiliselerin çevreleri ise hayatta olan insanlara hizmet eden farklı kapanımlara dönüşmüşlerdir.

Foucault bu prensibi mezarlık üzerinden açıklamıştır ancak bu örnekler çeşitlendirilebilir. Bir heterotopyanın coğrafi konumunun değişebilmesinin mümkün olduğu kadar aynı yerde kalarak işlevinin değişmesi de çok karşılaşılan bir diğ er durumdur. Bu gibi dönüşümlerde mekânın işlevi tümüyle değişse bile heterotopik yapısı genellikle korunmaktadır. Zaten yeni işlev, yapının genelde i e dönük ve  eperlenmede temellenen mimari formuna ve toplumsal mevkiler içerisindeki konumuna göre seçilmektedir. Bir diğ er örnek olarak, Beyazıd Külliyesi'nden bahsedebiliriz. Bu örnekte iki güçlü heterotopik durum zamansal olarak peş peşe gelmektedir. Yapının ilk fonksiyonu bir akıl hastanesidir ve bir heterotopya olduğu açıkça görülmektedir ve günümüzde aynı yapı bir sağlık müzesidir ve yine bir heterotopyadır.

Şekil 4.2 Beyazıd Külliyesi [75]

Şekil 4.3 Psikiyatri Tarihi Müzesi olarak kullanılan Beyazıd Külliyesi [76]

Foucault üçüncü özelliği heterotopyaların, kendi içlerinde bağdaşmaz olan birçok mekânı ve birçok mevkiyi tek bir gerçek yerde, yan yana koyma gücünün olması olarak tanımlamaktadır. Foucault örnek olarak tiyatrunun, birbirine yabancı bir grup yeri,

sahnenin dikdörtgeni üzerinde yan yana koyarak birleştirdiğini vermektedir. Fakat buna ekleyerek belki de çelişik mevkiler biçimindeki bu heterotopyaların en eskisinin bahçe olduğunu söylemektedir. Foucault günümüzde binlerce yıllık geçmişi olan bahçenin doğuda çok derin ve üst üste konmuş anlamlarının varlığını vurgulamakta ve Acem bahçesi üzerinden örneklendirmektedir. Geleneksel Acem bahçesi hakkında, dört köşesinde dünyanın dört diyarını bir araya getiren kutsal bir mekân olduğunu ve merkezinde ise, diğerlerinden daha kutsal olan dünyanın ortasını sembolize eden merkezi olan bir mekân olduğunu, havuzun ve fiskiyenin ise burada olduğunu söylemektedir.

Günümüzde bu duruma verilebilecek örneklerden biri Bakırköy Karousel Alış-Veriş Merkezi ve Acıbadem hastanesidir. İki adet birbiriyle işlevsel olarak tamamen ilişkisiz mekân aynı yapıda bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi illüzyon heterotopyası olan alışveriş merkezi, diğeri ise sapma veya kriz heterotopyası olarak yorumlanabilecek hastanedir.

Şekil 4.4 Carousel AVM ve Acıbadem Hastanesi, Bakırköy, İstanbul [77]

Dördüncü özellik ise heterotopyaların, genellikle, zamanın bölünmesine bağlı olduklarıdır yani, heterokroni¹ diye adlandırılabilir şeye sebep oluyor olmalarıdır. Bu

¹ Heterokroni: Biyolojide embriyonal hayattan erişkin hayata geçiş hızındaki ve süresindeki değişimleri ifade eder. Konumuzla ilişkili olarak heterokroni ise biyolojik tanımın toplumsal ve mekânsal bir yansıması olarak düşünülmelidir, gündelik hayatın zamansal özelliklerinin farklı mekanlarda farklılaşması olarak yorumlanabilir.

prensip heterotopyaların mekân organizasyonundan farklı olarak zaman organizasyonuna ilişkin olgular olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Foucault insanların geleneksel zamanlarıyla bir tür kopma içinde olduklarında, heterokronilerin devreye girdiklerini söyler; bu nedenle, mezarlığında heterotopik bir yer olduğunu ifade eder. Çünkü mezarlık, insanlık için yaşamın sonu anlamına gelen ve yok olmaya devam ettiği o yarı ebedilik olan bu garip heterokroniyle başlar.

Foucault'a göre günümüz toplumunda, heterotopya ve heterokroni geçmişe kıyasla karmaşık bir biçimde örgütlenir ve düzenlenir. Günümüz toplumlarında, sonsuza kadar biriken zaman heterotopyaları vardır. Örneğin, müzeler ve kütüphaneler, zamanın biriktiren ve ömür, çağ, dönem, gibi birçok zamansal eşiği aşan heterotopyalardır. Oysa 17.yüzyılda, müzelerin ve kütüphanelerin daha çok kişisel bir uğraşın ifadesi olarak görülmektedir. Bütün dönemleri, bütün biçimleri, bütün zevkleri bir yere toplama istencinin, zamanın dışında yer alacak ve zamanın zarar veremeyeceği bir mekân oluşturma fikrinin yani müze ve kütüphane gibi kolektif yapıların, evrenselleştiği görülmektedir. Foucault'un dile getirdiği gibi mezarlık yine bu durumun örneklerinin başında gelir, tıpkı müzeler gibi zamanın zarar verememesi için tasarlanmış ve korunan bir mekân organizasyonudur. Ancak evrensel hale gelen müzelerden farklı olarak mezarlığın kökeni modern toplumun çok daha gerilerine götürülebilir. Milattan öncesine ışık tutan arkeolojik kazılarda Çatal Höyük Mezarları farklı bir örnek teşkil eder, mezarların ailelerin evlerinin içerisinde ve kolektiflikten uzak olduğunu görülmektedir. Ama Orta Çağ'daki mezarlık günümüzdekine daha çok benzemektedir. Buda bazı heterotopyaların, bazı çağlarda ortaya çıktığını, birkaç çağ boyunca korunduğunu ya da toplumsal dinamiklere bağlı olarak değişebileceğini ya da yok olabileceğini gösterir. Şekil 4.5'e bakıldığında yükseklik, hacim, yeşil alan gibi fiziksel parametrelerle farklılaşan bir mekanı olan Mecidiyeköy Mezarlığını görülmektedir. Bu örneğin önemli bir diğer yanı ise üzerinde yüksek basınç yaratan rant politikalarına, başka hiç bir alanın gösteremediği kusursuz bir rijitlik göstererek direnebilmesidir. Bu direnişi mümkün kılan mezarlığın, kültürümüzün ürettiği en güçlü heterotopyalardan biri olmasıdır. Belki de medeniyetimiz bir gün uçan arabalar kullanmaya başlasa bile bu mezarlığın üzerinden uçulmayacaktır, diğer ihtimalde sonraki nesiller için değişecek olan mezarlığın kutsallık derecesine ve toplumsal anlayışına göre üzerinin bir uçan

araba durağı olarak kullanılabilecek olmasıdır. Heteropya olarak kalamaması da mümkündür ancak heterotopya olarak kaldığı sürece bir şekilde özel durumunu yeni ahlaki düzen içerisinde koruyarak ya üzerinde uçulmayan ya sadece üzerinde beklenen ya da çevresinden dolaşılan, yani bir şekilde etrafından farklılaşan bir mekân olması muhtemeldir.

Şekil 4.5 Mecidiyeköy Mezarlığı [78]

Zamanın biriktirilmesine bağlı olan bu heterotopyaların karşısında, tersine, en önemsiz, en geçici, olan zamana bağlı heterotopyalar olduğunu söyleyerek devam eden Foucault bunların, ezeli olmayan, fakat kesinlikle kronik olan heterotopyalar olduğunu söylemiştir. Bu durum en iyi, panayır ya da şenlik alanları gibi mekânlar da görülmektedir. Foucault, şehirlerin kıyısındaki bu olağanüstü boş alanların yılda bir ya da iki kez barakalarla, sergilerle, tuhaf nesnelerle, güreşçilerle, yılan-kadınlarla, falcı kadınlarla dolarlar diyerek örneklendirmiştir ve devam ederek yeni bir kronik heterotopya olarak tatil köylerinin icat edildiğini söylemiştir.

Şekil 4.6 Burning man festivali, Amerika 2012 [79]

Günümüzde Fuarçılık sektöründen bu durumun çağdaş hali olarak bahsedebiliriz. Geçiciliği, sergilediği ürünler kadar vurgulu olan fuarlar, belirli bir konuya ait sıkıştırılmış imaj ve ürünlerin, belirli ilgilenenleri tarafından, belirli ritüeller eşliğinde temas etme halidir. Ayrıca günümüzün festival kavramı da Şekil 4,6'da olduğu gibi bu duruma yani zamanın geçiciliğine bağlı heterotopyalara örnek gösterilebilir. Gündelik hayattan çoğu alanda farklılaşan festival ortamları, gerek temaları, gerek eylem pratikleri gerek giriş çıkış kurallarıyla, illüzyon heterotopyalarının önemli ve etkin örneklerindendir. Bu örnekte de geçicilik üzerinden heterotopyaların zamanı dönüştürmek, kontrol etmek, hızlandırmak ya da yavaşlatmak gibi potansiyellerinin olduğunu görülmektedir.

Beşinci özellik ise heterotopyaların her zaman bir açılma ve kapanma sistemi gerektirmeleridir. Belki de günümüz medeniyetinin en çok içselleştirdiği prensip budur. Bu prensibe göre, heterotopyalar hem çevreden yalıtılır, hem de nüfuz edilebilir olma özelliğini korur. Genel olarak, heterotopik bir mekâna rasgele giriş yapılamaz. Kışla ya da hapisane gibi heterotopyalar da olduğu gibi bazılarında zorla kalınır; bunun yanında kurallara ve ritüellere boyun eğmek gerekir. Böyle heterotopyalara ancak belirli bir izinle ve belirli davranışları gerçekleştirdikten ya da belirli koşulları sağladıktan sonra girilebilir.

Bu prensiple ilişkili olarak ortaya çıkan, postmodern kentlerin bir eğilimi fiziki çeperler oluşturmaktır. Site tipi yerleşimler bu prensibin en yaygın örneklerindendir. Özel güvenlik sektörünün heterotopyalarla birlikte yükselişe geçmiş olması bu durumun başka bir göstergesidir. Özel güvenlik uygulamaları heterotopyaların ılımlı şekilde ötekileri dışarda tutma politikasıyla ilişkilidir. Bu ılımlılık burada önemlidir. Öteki olan ile suçlu arasındaki ayrımı yani polis ile güvenlik görevlisi arasındaki ayrımı ortaya koyan bir ılımlılıktır bu. Bir tür kent içi yerleşme alanı olan siteler, bir askeri kamptan farklı olarak, ılımlı bir şekilde dışarıdakiler için girilmez bölge, içeridekiler için de çıkılmaz bölge olarak algılanmaktadır. Önceden kentlerin etrafını kuşatarak kentin bütünlüğünü muhafaza etmeye çalışan duvarlar, şimdi kentleri parçalar gibi görünmektedir. Bu değişim kale surlarının site duvarlarına dönüşmüş olmasıdır ve bu site duvarlarının neden olduğu parçalanma, postmodern kent anlayışının yapısal bir özelliğidir. Önceden bu duvarlar üzerinde yabancı düşmanları bekleyen muhafızlar, artık yabancı ordulara karşı değil, istenmeyen yerlilere karşı bekleyen güvenlik görevlilerine dönüşmüşlerdir. Bu tutumda yalıtılması istenen şeyin, yabancı bir düşmandan, ötekileşen yerliye olan dönüşümünü ortaya koymaktadır.

Şekil 4.7 Sao Paulo’da bir site örneği [80]

Şekil 4.8 Karousel AVM girişi ve güvenlik

Bütün heterotopyalar genel olarak böyle çalışırlar. Genelde illüzyon ve telafi heterotopyalarında bu çeperler dışarıyı ötekileştirirken, sapma heterotopyalarında ötekileşen yer içerisidir. Şekil 4.8'deki gibi alışveriş merkezlerine girerken aranmak ya da konser girişlerinde kontrol edilmek, gece kulübüne girerken kıyafetinize göre içeri alınıp alınmamanız, bu prensibin çağdaş örnekleridir.

Altıncı ve son özellik ise heterotopyaların dışında kalan tüm mekânlarla ilişki içerisinde olduğudur. Heterotopyaların postmodern kent içerisindeki hakimiyeti en çok bu prensip ile ilişkilidir. Bu prensip iki farklı şekilde işler. Birincisi illüzyonlardan oluşan bir mekân yaratıp, tüm gerçek mekânları ona maruz bırakarak, bölünmüş insan yaşamı içindeki bütün parçaları bir kat daha asılsız, yanıltıcı ve hayali hale getirmektedir. Foucault bu duruma örnek olarak günümüzde artık eski etkisi olmayan ünlü genelevleri göstermektedir. Bir diğer kutup ise mevcut düzensiz ve kötü inşa edilmiş çevremize göre, titiz bir şekilde organize edilmiş, iyi planlanmış farklı ve çevresi kadar gerçek olan bir mekân oluşturmaktır. Foucault Amerika'da kurulan 17. Yy'nın ilk dalga sömürge yerleşkelerini de ikinci kutba örnek olarak göstermiştir ve ilk kutbu illüzyon 2. Kutbu ise telafi kavramıyla ilişkilendirmiştir.

Şekil 4.9'daki gibi günümüzde, tema parkları, tatil köyleri, mezarlıklar, festival alanları, gece kulüpleri, birinci kutba örnek gösterilebilirken ikinci kutba örnek olarak ise şekil 4.10'da ki gibi bir görünüme sahip olan yapılar ve ya kentsel dönüşüm kapsamında, üretilmiş gece konu dokusu içerisindeki siteler örnek gösterilebilir.

Şekil 4.9 Christiania, Kopenhag, Danimarka [81]

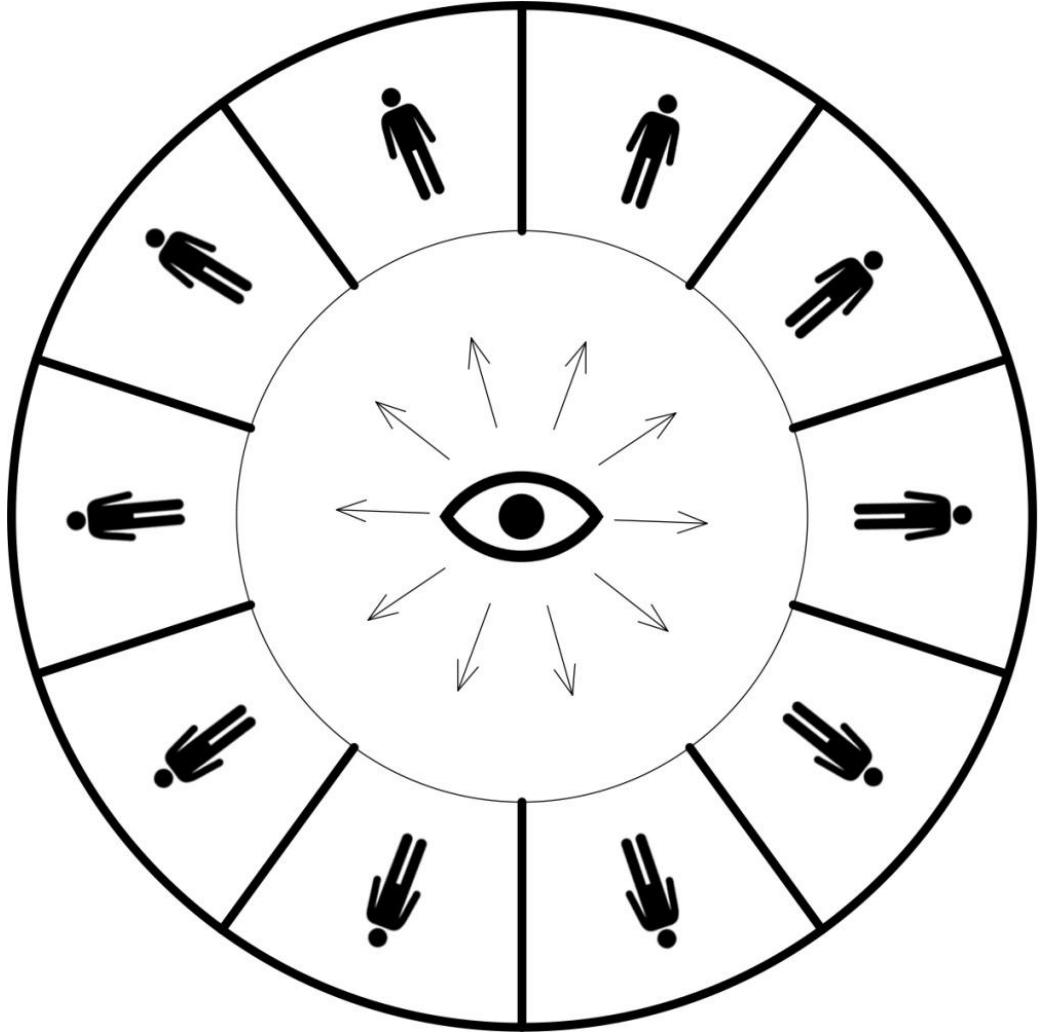

Şekil 4.10 Nef, İstanbul, telafi kavramında temellenen bir heterotopya örneği

Foucault 1967'deki dersinde, heterotopya konseptiyle zaman ve mekan organizasyonunun eşzamanlı gerçekleştiği, yeni bir konsept ortaya koymuştur. Konsepti oldukça açıktır ancak pek çok farklı ve neredeyse çelişkili alıntılar da görülmektedir. Ama pek çok mekânsal yapılaşmanın heterotopya olarak adlandırılabilir gibi görünmesi bu konsepti kullanışlı kılmaktadır. Fakat Foucault'un yazısı, çok tarıfsel ve heterotopyaları doğrudan somut bir çerçevede tanımlamamaktadır. Aslında bir nevi sadece heterotopyalaşmanın başlangıcının eskizini çıkartmak istemektedir. Daha sonra modernliğin heterotopyası olarak gösterdiği bir hapishane, gardiyana bakan hücrelerden oluşan, Şekil 4.11'deki panoptican imajı bu, çelişkili heterotopya görüşüne bir son getirmiştir. Şekil 4.12'de şema üzerinden tarif edilen bu hapishane modeli, toplumun heterotopyalar aracılığıyla nasıl bir kontrol modeli içerisinde organize edildiğini tek bir yapı üzerinden örneklemektedir. Hapishane mekânının betonla organizasyonunun, bir aparata dönüşmesi onun panoptikleşme/hapishaneleşme olarak tanımladığı ve günümüz, normal yaşantımızda, heterotopyaların nasıl şişip kendi mekânlarını aşarak, dış dünyada bir norma dönüşebileceğinin örneğini gösteren somut bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

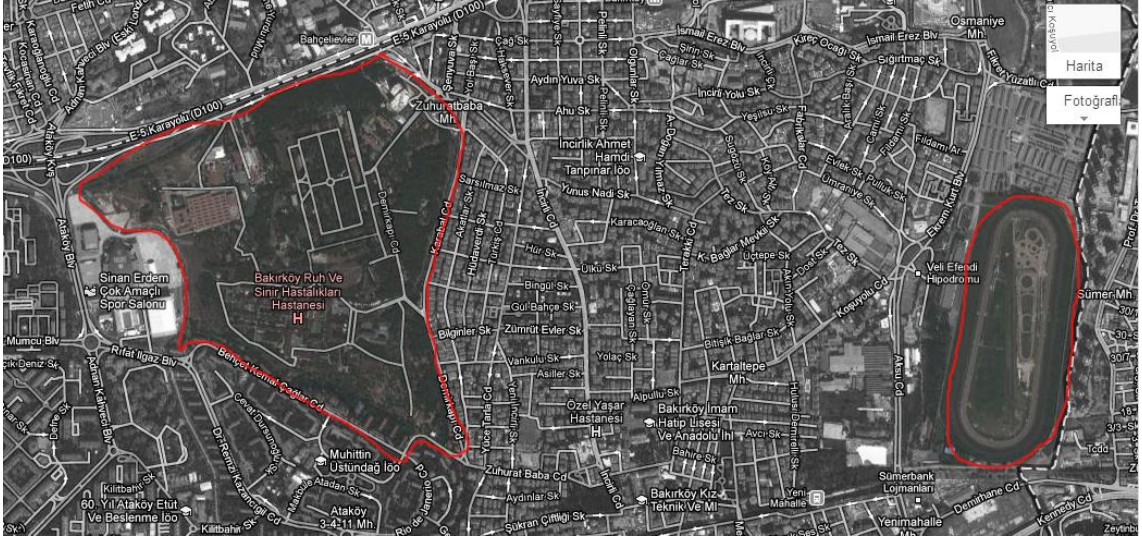
Şekil 4.11: Presidio Modelo, hapishanesi [82]

Şekil 4.12 Panoptikan şema

Foucault bu örneği ile heterotopyalaşmayı anlamamıza ve kullanabilmemize yetecek kadar açıkça tanımlamaktadır. Günümüzde bazı heterotopyaların, mağazalar, alışveriş merkezleri, tema parkları, siteler, kumar salonları gibi ve geriye kalan heterotopyaların, hapisaneler, akıl hastaneleri, askeri kamplar gibi görülmesi mümkündür. Bunlardan biri haz ile beslenirken, diğeri korku ile kontrol edilir. İki model de çağdaş şehir için çok önemlidir ve kontrol mekanizmalarının en önemli fiziki parçalarıdır.

Şekil 4.11’de, kent dokusu içerisinde tarif ettikleri içe dönük boşluklarıyla farklılaşan, iki farklı heterotopya görülmektedir. Bir illüzyon ve bir sapma heterotopyası aynı kare içerisinde.

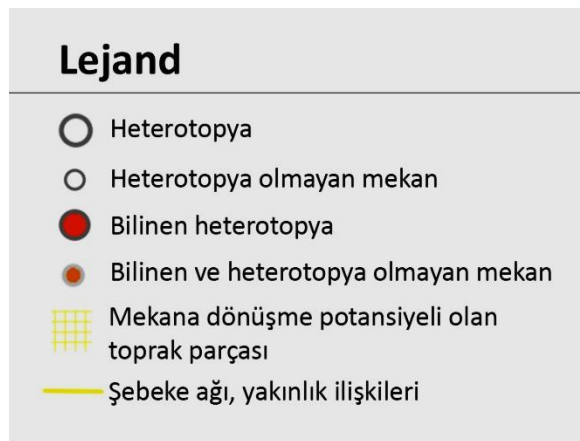
Şekil 4.13 Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi ve Veliefendi Hipodromu [83]

Heterotopyaların modernist yıllardan günümüze bir evrimi söz konusudur, bunun bir örneği, Mike Davis tarafından “Panopticon Alışveriş Merkezi”[84] yaklaşımıyla ortaya koyulmuştur. Bu yaklaşım birçok çağdaş mekânın heterotopya olarak algılanmasını sağlamaktadır, kesin olmamakla birlikte, günümüzün çağdaş mekânlarıyla alakalı olarak, belki de şunu bile söyleyebiliriz artık, girdiğimiz mekânlarda herhangi bir güvenlik kamerası tarafından seyrediliyorsa eğer, muhtemelen orası bir heterotopyadır ve o yapı bir kontrol aracıdır. Bu durum bizim için hapishaneler ya da akıl hastaneleri için şaşırtıcı değildir belki, ancak boş zamana ilişkin heterotopyaların da panoptik yapılar olduğu söylenebilir. Örneğin Şekil 4.14’deki tema parkı olan Disneyland, sadece bir eğlence merkezi değil, aynı zamanda bir kontrol mekanizması olarak yorumlanabilir.

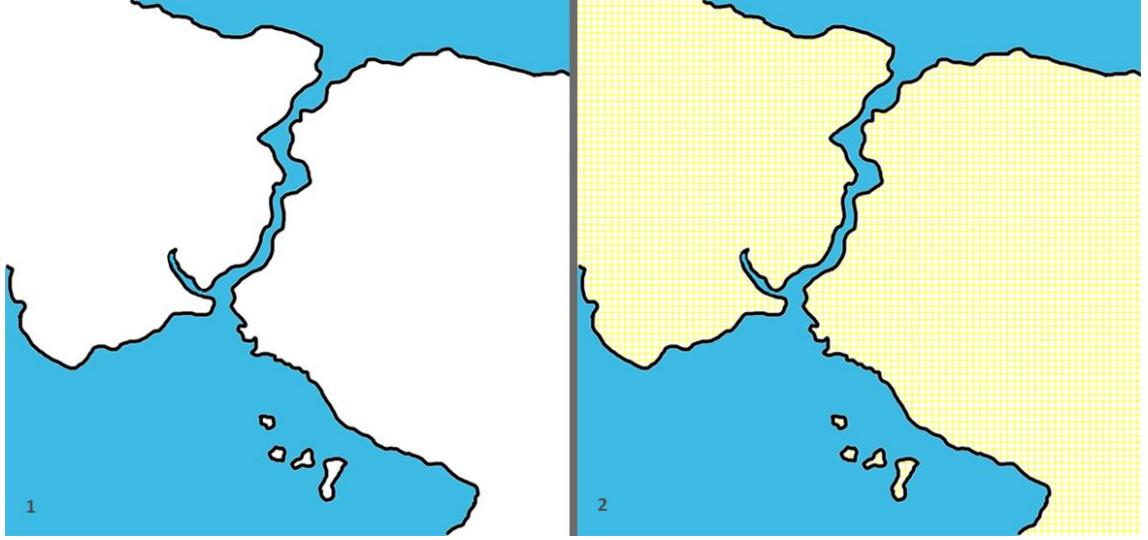

Şekil 4.14 Disneyland, Fransa [85]

Foucault'un söyleminde, başlangıçtaki içerik sorulması gereken ilk soru şudur: Bağlantılar, şebeke ve yakınlık ilişkileri ile pozisyonlanan, bir kent içerisinde heterotopyaların yeri nedir? Foucault dersinin giriş bölümünde yaptığı önsözde yeni bir boşluklu yapıdan bahsetmektedir; bu boşluklu yapı telefon ağlarına benzemektedir. Bu benzeşme şöyle kurgulanabilir. Bir telefonla ağ üzerindeki bütün numaralara ulaşmak mümkündür, ancak telefon sahibi tarafından kaydedilen numaralar belirli yakınlık ilişkileri tarafından belirlenen numaralardır ve bu kaydedilen numaraların arasında kalan bütün numaralar o kişi için bir boşluk gibi görünmektedir. Günümüz kentleri de içerisinde yaşayan kişi için buna benzemektedir. Kentte bireysel bir perspektifle kurulan yakınlık ilişkilerinin mekânsal karşılıkları vardır ve bu mekânsal karşılıkların dışında kalan birçok başka mekân vardır. Bu mekânların varlığı, telefonla bütün numaraların aranabilme olasılığının olması gibidir. Her numara aranabilir yani her yere gidilebilir, ama numaraların birçoğunun hiçbir zaman aranmayacağı gibi kentte de birçok yere asla gidilmez. Gidilmeyen o yerler bireysel perspektiften boşluk olarak görülür. Bu boşluklar şebekenin yani mekânsal karşılıklar ağının dışında kalan boşluklardır. Bu bağlamda kent, kişiselleşen dünyamızda her birey için ayrı bir şebeke olarak tarif edilebilir. Burada heterotopya kavramının önemi ise bu mekânsal karşılıkları oluşturarak diğer yerleri boşlukmuş gibi algılatma güçlerinin sıradan mekâna göre fazla olmasıdır. Bu durumun şematik tarifi Şekil 4.13, Şekil 4.14 Şekil 4.15, Şekil 4.16 ve Şekil 4.17 deki gibidir

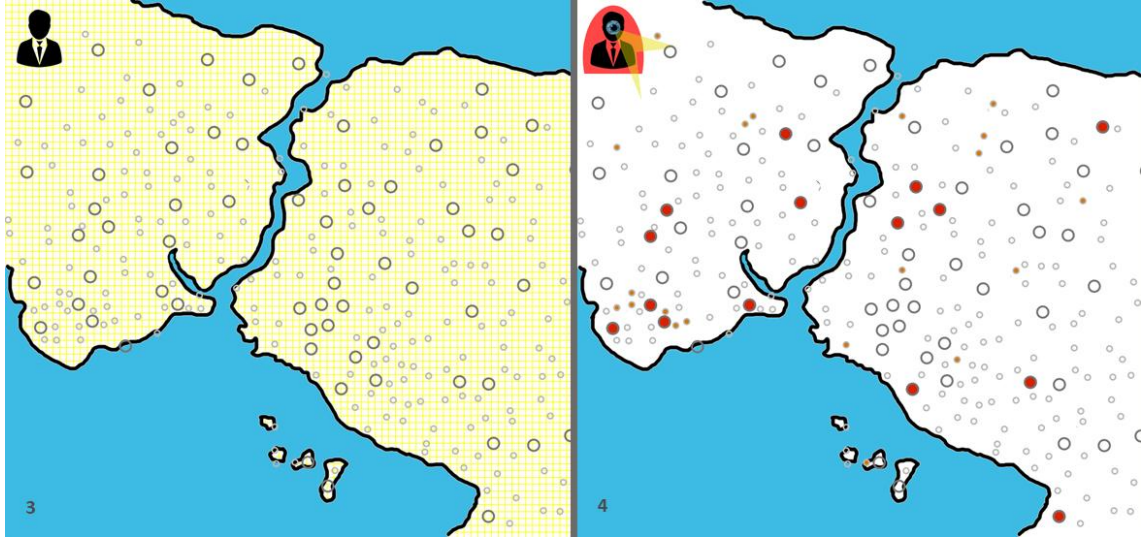

Şekil 4.15 Lejand

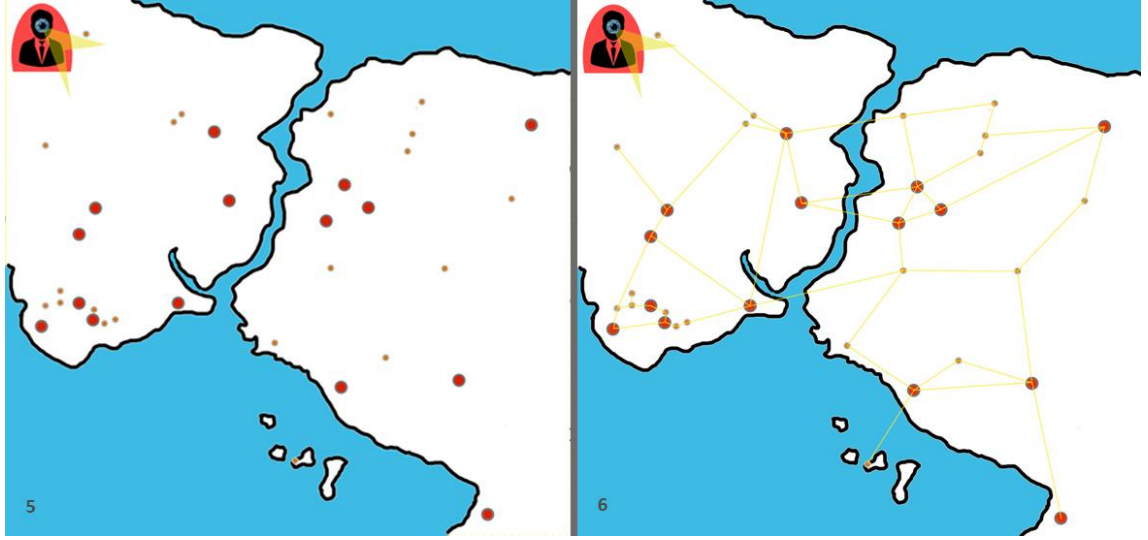
Şekil 4.16 Toprak parçası olarak İstanbul ve potansiyel mekânlar

1.şema toprak parçası olarak İstanbul'u 2. şema ise İstanbul içindeki tüm mekâna dönüşme potansiyeli olan alanları ifade etmektedir.

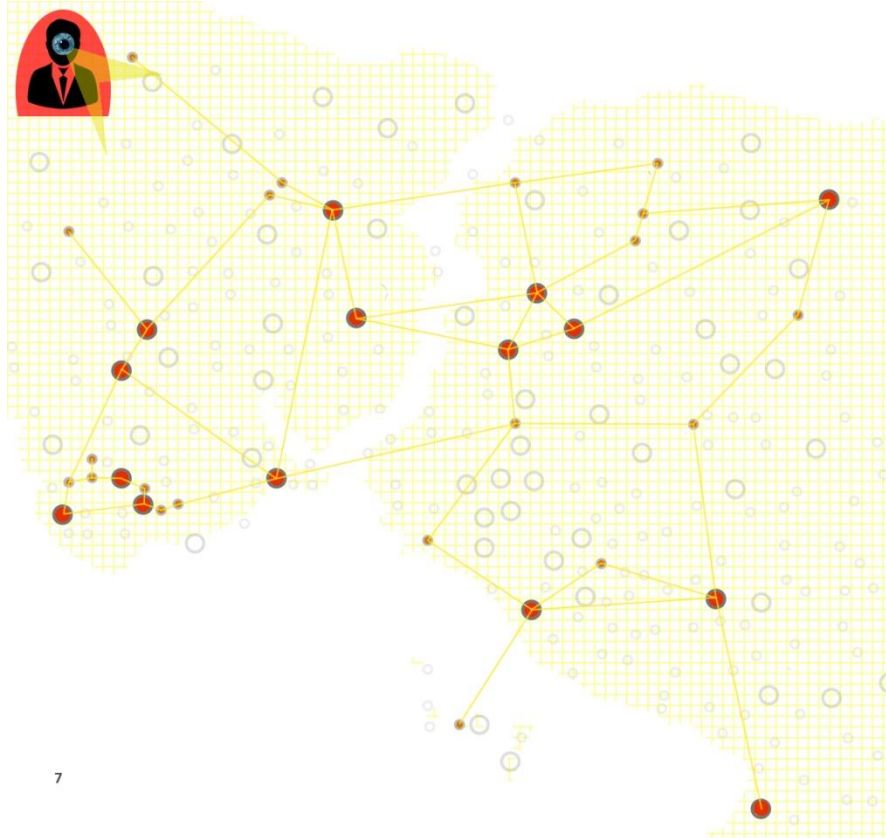
Şekil 4.17 Tüm mekânlar ve kişisel mekânsal karşılıklar

3. Şema bu potansiyel içerisinde mekâna dönüşmüş alanların sembolik ifadesidir. 4. Şema kişisel perspektif filtresi ile tüm mekânların içerisinde, bazı mekânlarla kurulan yakınlık ilişkileri ortaya koyulmuştur.

Şekil 4.18 Kişinin kent içerisindeki mekânsal karşılıkları ve şebeke görünümü

5.şemada kişisel perspektif içerisinde kurgulanan yakınlık ilişkilerine göre seçilen mekânların, diğer mekânların üzerini örtmesi ifade edilmiştir. 6.şemada ise bu mekânların kent içerisindeki şebeke görünümü gösterilmiştir.

Şekil 4.19 Potansiyel mekânlara karşı şebeke mekânları

7. şema ise tüm mekânlar içerisinde kişisel olarak bilinen mekânlar ve bu mekânların birbirleri ile kurduğu ilişkilerin oluşturduğu şebeke sistemini ortaya koymaktadır. Kent

artık mekânların fiziksel bitişikliğiyle değil, mekânların kurduğu fiziki bitişikliğin ötesinde çok daha kapsamlı olarak karmaşık bir arka planı olan kişisel yakınlık ilişkileri üzerinden kurgulanmaktadır.

Tüm bu yaklaşımların yorumu olarak, şebeke kentinde heterotopya farklı türde bir mekân değildir. Sürekli ve yersiz şebeke mekânı içinde bağımsızlık söyleminin arayışında olan bütün tekil mekânların bir normu haline gelmiştir. Kentin fiziki yapısı her geçen gün güdübilimsel¹ dünya görüşüne daha çok uymaktadır ve entropi² ile parçalanmaktadır. Heterotopyalar ise düzensiz artışın evreninde, düzenin adaları olarak var olmaktadır ve çoğalmaktadır. Bir diğer deyişle, heterotopyalar, öteki olarak görüldükçe normalleşecek bir olgudur. Heterotopyaların bu yükselişi, fiziksel planlamadaki kaosun artışı ile de örtüşmektedir. Şehri alışageldik tanımlar içerisinde kavramak imkânsız olduğunda, cevap heterotopya kavramında aranabilir. Çünkü bu artan kaos gücünü, bu kapalı, düzenli ve güvenli adacıkların varlığından almaktadır.

4.2 Kentsel Model Olarak Bağımsız Kapanımlar

1967’de Foucault’un dersi ile aynı yılda bir yayında Team 10 in öncülerinden Alison ve Peter Smithson³ benzer bir yaklaşımla ilgilenmişlerdir. Bu bakış içerisinde aynı zamanda tüketimin kent içerisindeki mekânını da sorgulamışlardır. Dünya savaşı sonrası ve sonrasında yer alan değişimler üzerinden yaptıkları yorumlarda, sembolik olan arabalardan, spor kıyafetlerden, tek kullanımlık mobilyalardan ve televizyondan bahsetmiş ve mimarların henüz yeni yaşam tarzına uygun bir şey bulamadıklarını yorumunda bulunmuşlardır. “Kitlesele üretim, tasarım ile olan sorunlarını çözmüştü ancak yapı endüstrisi hala modacıların olmadığı bir elbise pazarı gibi görünmekteydi.” [86] Bu yorumlarda görülen durum kitlesele üretimin, tekstil, mekanik teknolojiler, gibi farklı alanlarda ihtiyaç duyduğu tasarım pratiklerini oluşturmaya başladığını ancak yapı

¹ Güdübilimsel: canlı ve cansız tüm karmaşık sistemlerin denetlenmesini ve yönetilmesini inceleyen bilim dalıdır. Bu sistemlerin yapılarının, limitlerinin ve sistemin imkânlarının araştırılmasına ilişkin disiplinler arası bir yaklaşımı içerir.

² Entropi: Kainattaki her şeyin kendini minimum enerji ve maksimum düzensizliğe çekme eğilimidir.

³ Smithson’lar tarafından yazılan, The Emergence of Team 10 Out of Ciam, adlı kitapta tüketim ve mekân ile ilişkili, günümüz yapılarına referanslar veren kritik yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Bu kitapta daha önceden yazılmış olan yazıları da yer almaktadır.

endüstrilerinin ve kentsel yaklaşımların henüz bu kitlesel tasarım pratiklerini ortaya koyamamış olduğudur.

Smithsonlar bu durumun doğurduğu yaşam biçimini "Biz ev iş ve alışveriş üçgeninde yaşıyoruz. Artık kenti sürekli olan bir şey olarak algılamak yerine, aktivitelerin serisi olarak algılıyoruz"[86] yorumuyla dile getirmişlerdir. Bu yorum günümüzün zayıflayan kamusal mekânlarının, güç kaybetmesinin başlangıcına ışık tutması açısından önemlidir. Ardından, sonuca geçen Smithson'lar yazıda, bu vaziyet içerisinde yaşanabilir kompleksleri tartışmışlardır ve tartışmaları o yıllarda günümüz kentlerinin birçok kesitini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu konuda "Ne zaman mimarlar kendi sınırları içerisinde insanların yaşama biçimlerini sürdürebilecekleri, karakterini o yerde koruyabilecek kadar güçlü, yeterli büyüklükte bir yapı yapmayı başarırlarsa, o zaman işlerini doğru düzgün yapmış olurlar. Çünkü şehir çok eksik organize edilmiştir. Bunu yaparak en azından bir yerlerde yaşanabilir mekânlar üretmiş oluruz"[86] demektedirler. Bu öneri doğrudan günümüz alışveriş merkezlerine, çok işlevli ofis yapılarına, site ve benzeri yapılaşmalara ya da çeşitli tema parklarına gönderme yapmaktadır.

Bu ve benzeri başka yaklaşımlar 1960'lar ve 1970'lerde filizlenmeye başlamıştır. 1971 yılında İtalya'nın önde gelen tasarımcıları tarafından kurulan tasarım stüdyosu Archizoom'da¹ kararlaştırılan merkez olarak, metropolün sonu ve ardından onun yerini alan dağınık fabrika ve süpermarketler gösterilmiştir. Şehir artık bir yer değil bir durumdur gibi yaklaşım ortaya çıkmış ve bu yaklaşım şehir her yeredir bunun için hiçbir yerdir yorumunu da beraberinde getirmiştir.

Smithson'ların heterotopyacı nüanslarla ortaya koyduğu çevreleme fikri, genel olarak kentin eksik organize edilmiş bir yer olduğu ve belki de, bunun hızlı, aşırı ve özensiz gelişen alt kentleşmenin ve şebeke mantığıyla, şehirleşmenin bir sonucu olduğu üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda eksik organize edilen kent olarak bahsedilen yer aslında şebeke boşluklarıdır, yani birçok kamusal alanı da kapsayan mekânlardır. Ancak kent içerisinde tasarlanacak olan parçacıl ve ilgi çekici görünüme sahip, bağımsız ve çevrelemiş yapılar, tüketim, ayrışma ve taşınabilirlik yaklaşımlarına bir cevap

¹ Archizoom: 1966 İtalyada kurulan bir tasarım stüdyosu.

olabilmektedir ve Smithson'ların bahsettiği bu eksik organize edilme durumunu ortadan kaldıracılabilmektedir çünkü artık bütün kenti güzelleştirmek fazlasıyla ütöpik bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Kamusal mekânların kapsül içinde emilimi¹, söylemindeki kapsül demeci 1969'da Kisho Kurokawa'nın kapsülü geleceğın mimari modeli olarak öngörmesiyle ortaya çıkmıştır. Kurokawa mimarideki yansımaları yeni bir alana, uzay çağına taşımıştır, bu gelişim ise rastlantısal olmayıp, aya ilk basılan yılda gerçekleşmiştir. Kurokawa'nın yazısı endüstriyel çağdan, post endüstriyel çağa geçişe ışık tutar niteliktedir. Aşmış olan, insan, makine, mekân üçlemesinin sonucu yeni organik bedenden bahsetmektedir. Bu yeni düşünölmüş öneri bir tesis değil, daha çok bir araç gibidir. Bu fikrin öncüsü ise astronotları uzaydan koruyan kapsül modelidir.

Modernist mekan ile postmodernist mekan karşılaştırması bardak ve konteynır karşılaştırmasına benzemektedir. Bardağı, konteynırdan ayıran asıl farklılığın, sıvının tıpkı bardağının içinde kendine has yer oluşturmaları gibi olmasıdır. Bu benzeşme kahve bardağına benzeyen kapsülün tarifini de ortaya koyar. Konteynır ise içerisindeki objeyi sadece korur, bir benzeşme kaygısı gütmeden sadece işlevsel olarak ilişki kurar içerisindekiyle. Bu tutum ise, bize modernizmin fonksiyonel yaklaşımını çağırıştırır. Oysa kahve bardağı ve kahve ilişkisi, kullanıcılarını kendine benzeten farklı ve çok sayıda olan günümüz postmodern mekânları gibidir. Bu eğilim kendi içerisinde yaşanan ve başka bir yerde yaşama umudu olmama hissini uyandıran ,gün geçtikçe aidiyet kavramıyla daha güçlü ilişkiler kuran kapsüler mekânları oluşturmaktadır ve bu yönde gelişimin göstergeleri çevremizde artmaktadır.

İlk araba atın yerini alan basit bir araçtır oysa şimdi insanlar arabada giderek daha fazla zaman geçirmeye başlamışlardır. Araba ayarlanabilir koltukları, klima sistemi, ses sistem ile bir oda haline gelmiştir. Artık araba bir taşıma aracından çok evin bir uzantısı olarak, bir parça mimarlık tarif etmektedir. Bu yaklaşımda önemli olan önemli olanın, araçtan, mimarlığa olan geçiştir. Bu geçiş kontrollü olarak serbest kalmanın ve yine kontrollü olan iletişimin mimarlığını doğurmuştur. Kurokawa'nın yaklaşımındaki iki tavır güncel tartışmalarının ışığında ele alınabilir. İlk ve önde geleni kapsüler mimarlık

¹ Kurokawa K. tarafından 1969'da "Capsule Declaration" adlı makalede tartışılmıştır.

yersizdir, ya da yerle kurduğu ilişki önemli değildir diyebiliriz. Zaten nerde olursa olsun içerisini, dışardan yalıtım için tasarlanmış bir modeldir. Küreselleşmenin ve teknolojinin uzantıları düşünüldüğünde yersizliğin ve mobilitenin güncel tartışma temalarından biri olduğu görülmektedir. İkinci çıkarım olarak ise, kapsülün yaşıyanın ondan başka yerde yaşayamayacağını düşündüğü, bir yaşam alanı olarak önerilen bir formül olmasıdır. Bu durum mekânsal bir paradoks ortaya koymaktadır. Kapsüller mimarlık kişilerin istediği yerde kendilerine özel istediği mekânlarda yaşama özurlüğü sunarken, aynı zamanda kişileri kapsülün içine hapseder. Kurokawa kapsül kavramının sonuçlarından rahatsız olmamaktadır. Makine mitinin öncü söylemine güvenerek teknolojinin özgür bırakan bir güç olduğunu düşünmektedir ve kapsüller mimarlığın özgürlük, kişisel ve taşınabilirlik üzerine kurulu bağımsız bir toplum yaratacağına inanmıştır.

Tıpkı Kurokawa'nın öngördüğü gibi günümüz toplumu tekilliğin hür iradesi ile organize edilmiş, kopuk, bağımsız ve tekil alanları meydana getirmiştir. Birçok alan yaşıyanların tekilliklerini ve farklı aidiyetlerini deneyimleyebileceği, bireysel ya da cemiyyetsel ölçeklerde mekânlara dönüşmektedir. Kapsül ve heterotopya gibi kavramlar çeşitlilik ve yalıtım üzerine kurulu bu toplum düzeni içerisinde görülen mekânsal dönüşümlerin karşılıklarıdır.

Bu konu içersinde yerli halkın ve göçmenlerin ayrımında karakterize olan yeni bir toplum yükselişinden de bahsedilebilir. Toplumdaki bu ayrım ve beklenmedik göç artışı, barınma eyleminin yeni şekli olarak, yalıtılmış ve özelleşmiş kapsül mekânlarının hakimiyetinin de gelip çatıldığını göstermektedir. Ötekilik ve aidiyet kavramında temellenen bu yükseliş, yeni bir yaşama düzeni ortaya koymaktadır.

4.2.1 Kapsüller Toplum

“Bir barınak her türlü günlük mekânı aşabilen betondan, ruhsal alan olacaktır.”[87]

Kurokawa'nın taşınabilir toplum görüşü, hipertekillik üzerine kurulmuştur. Ona göre bundan sonra sadece sosyalliğin geçici formları var olabilir, geçici sürekli değişen kümelenmelere ise tekil kapsüllerin yön vereceğini düşünmektedir. Kapsül fikri tamamıyla tekillik üzerine kurulu olup, yeni bir aile sistemi de tarif etmektedir. Bu değişen aile sistemine ve bunun mekânsal karşılıklarına ilişkin olarak en güncel

yorumlardan biri Türkiye’de çekirdek aileye doğru bir yöneliş olduğunu belirten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam, tarafından “Aile bütünlüğünü korumak için TOKİ’nin yaptırdığı sosyal konutlarda artık 1+1 dairelere izin vermiyoruz" şeklinde yapılmıştır.[88]

Yeni düzenle birlikte kentler de, gerek mimari, gerek ekonomik, gerek toplumsal olarak değişmek zorunda kalmıştır. Kurokawa buna metapolis demektedir ve özet olarak şehrin ardında ki şehir, diyerek tanımlamıştır. Bu tanım Şekil 4.18’deki şemayla örtüşmektedir.

”Mimarlık, kapsüllerin bir birikimi olacaktır.” [89]

Kurokawa’nın kapsüler şehir görüşünün önemli yanı, aidiyet değerini yitiren ve ötekilik kavramının hâkimiyetinde değişen kamusal alanlarda temellenmektedir. Bu durumdaki kamusal alanlara alternatif olan kapsüller, sakinleri için doğru mekân yani, kendilerini ait hissettikleri ve içsel, ruhsal gerekliliklerini karşılayabildikleri yer olarak tarif edilebilir. Bu kapsüllerin ve heterotopyaların bir araya gelmesi de metapolisi oluşturmuştur. Bu durumda artık kenetlenen kapsüller ve dışarda kalan kamusal mekânlar, sosyal yaşama formunu verecektir.

Şekil 4.20 Kisho Kurokawa, Nakagin Capsule Tower [90]

Şekil 4.21 Nakagin Capsule Tower'dan bir iç mekan görünümü [91]

Kent, dini semboller, ırksal semboller, otorite sembolleri, cinsiyet sembolleri ya da ekonomik semboller üzerine kurgulanarak, parçalanmaktadır ve bu da her biri kendi kimliklerini oluşturan ve metapolisleri oluşturacak olan, yarı kişisel yaşam alanlarını oluşturmaktadır. İnsanların hareketliliği arttıkça, bu yaşam alanlarına olan ihtiyaçlarının da artacak olması kentlerin, bu yaşam alanlarının ne kadar karşılayabileceğini sorusunu, gündeme getirmektedir. Bu yaşam alanları bir terminal, ofis alanı, otel ya da üniversite kampüsü olarak görülebilir. Güncel olan rezidanslar bu yeni yaşam alanlarının, en anlaşılabilir örnekleridirler. Bir diğer model ise her türlü ticari ve kültürel fonksiyonları barındıran ofis alanlarıdır. Bu yeni alanlar herkesin kullanabileceği ama kamusal olmayan heterotopik kapanımlardır.

Belediye binaları, valilikler benzeşmenin iktidarı ile var olan, geçen yüzyılın hâkim yapıları olan ve hala güncelliğini koruyan yapılar, gün geçtikçe önem kaybedecektir ve modernist yıllardaki gibi artık kenti şekillendiren ana donatılar olmayacaktır. Kurokawa'nın geçici toplumlar dediği, her bir bileşeni bir bilgi merkezinin iktidarı etrafında birleşen toplumların, yerini uzlaşmacı ve çok iktidarlı toplumlara bırakmasıyla oluşmuştur.

Kapsül ve heterotopya arasındaki ilişki ölçek ile ilişkilidir. Heterotopyaların şehir planlamada, kapsülün ise mimarlıkta model olarak kullanılması önerilebilir. Konseptler birbirini tamamlayıcıdır. Biri teknolojik, diğeri sosyolojik ve antropolojiktir diyebiliriz. İkisi üzerine bir hipotez formüle edecek olursak, şöyle olur: Heterotopya kapsüller toplumun normu olmuştur. Gün geçtikçe heterotopyalar daha fazla bir istisna olmayacaktır. Kamusal boşluklar ise heterotopyalar ve kapsüllerden arta kalan boşluklar olacaktır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mimarlık ve şehircilik alanında postmodernizm, eleştirel bir bakışla, modernist mimarlığın ve şehirciliğin bütünleştirici, tepeden inme, esneme kabiliyeti çok az olan, yaklaşımlarını yadsıyan, yeni mimari ve kentsel, pratikler olarak ortaya çıkmıştır. Bu varoluşun ilk etkisi, kent dokusunda farklılığın yaratılmasıyla çeşitli mimari ve kentsel anlamların yeni ifadelerinin belirmesidir. Bu ifadelerin tümü çeşitliliğiyle ve tekilliği ile kıymet kazanmaktadır.

Modernist anlayışın gereklilik üzerine kurgulanan, neden sorusundan yola çıkan tasarım mantığı, posmodernist bakış içerisinde neden olmasın sorusuna dönüşmüş gibi görünmektedir. Mimaride ve kentsel tasarımda asıl olan nedensellik ve gereklilik yerini her şeyin olabilirliğine bırakmıştır.

Metropollerin fiziki çevresi içerisindeki yenilik ve farklılığın, tedirgin edici ve heyecan verici varoluşunun asıl sebebi toplumsal ve çok bileşenli değişimlerle ilişkilidir. Sadece mimarlığın ve şehirciliğin araçlarıyla bu durumun kontrol edilmesi artık düşünülemez. Tezin ikinci bölümünde bahsedilen, bahçe şehir, güzel kent, endüstriyel kent gibi kapsayıcı kentsel yaklaşımlar artık uygulanabilirliğini yitirmiştir. Mimarlık ve şehircilik disiplinlerinin artık rolü küçülmüş, modernist yıllardaki eski otoritesinden yoksun kalmıştır. Değişen toplumsal dinamikler içerisinde, olabildiğince esnek, küçülen, disiplinler arası, çarpıcı ve anlık etki yaratan çözümler üreterek var olmaktadır.

Modernist fiziksel çevrenin gelişiminin, temel aracı betonarme ve çeliğe dayalı, yeni inşaat ve makine teknolojileri iken, postmodernizmde bu araçlar kaplama teknolojileri ve dijital teknolojiler olarak görülmektedir.

Bütüncül bir hareketlilik içerisinde, gerekliliklerin dünyasından yani modern kentlerden, özgürlüğün dünyasına yani postmodern kentlere, geçiş esnasında yeni heterotopyalar oluşturulmuştur ve oluşturulmaktadır. Bu yeni bir inşa yaklaşımı işlevselliğin ötesinde olan bir anlayıştır. Örneğin eğitim ile ilgili bir heterotopya sadece eğitime ilişkin kaygılar güdülerek tasarlanamaz artık. Bu bütüncül hareketlilik içerisinde moda, politika, rant, din ve daha bir çok değişken kavram bu tasarımda etkilidir. Hatta bazen diğer kavramların etkisinin toplamı, asıl işlevin etkisini geçer.

Kentler bazen kalın, bazen ince çizgilerle parçalara ayrılmıştır. Kentteki ötekilerin artan yabancılığı ve aidiyet hissinin artan vurgusu bir sorundur ama aynı zamanda postmodern kent için yeni olanaklar sunar. Bu ötekilik ve aidiyette temellenen heterojen yapı postmodern kenti besleyen dağınık ve çeşitli mekânların oluşmasına yardımcı olur ve postmodern kentlerin yapı taşları olan heterotopyaların asıl sebebidir. Aynı kentte olmasına rağmen bir parçada yabancı olan kişinin, öbür parçaya geçtiğinde yabancılığı ortadan kalkabilir. Bu dinamik durum, ağırlıklı olarak aidiyet ve ötekilik kavramlarının mekânsal ve görsel karşılıkları ile teşvik edilir ve mobilite ile desteklenir.

Kapsül ve heterotopya içerisi ve dışarısı ayrımını rijitleştiren, içeride yeni ritüeller tanımlayarak, içerisindeki insanları kontrol eden, Şekil 4'12 de ifade edilen panoptikan araçlardır. Bu araçların evrimi Foucault'nun söylemine gönderme yaparak disiplinler toplumdan, kontrol toplumuna geçişin altını çizmektedir, artık ne mekânı nede kenti özümsemek çok zordur ve belki de mümkün değildir, onun yerini mekân içerisinde, kendini kontrollü şekilde dışa vurmak almıştır.

Metropoller, çoğunlukla görsel kaygılar güdülerek işlenmiş içe dönük tekil kapanımların yan-yanalığı ve kopukluğuyla kurgulanan bir olgudur artık. Bu içe kapanımların, çeşitleri ve çelişkileri birçok kentsel parçanın kategorize bile edilemeyecek hale gelmesine neden olmuştur. Modernist yıllardan günümüze gelen sınıflandırarak ya da bölgelendirerek, tanımlama ya da anlamlandırma gayreti günden güne metropoller için mümkünliğini yitirmektedir.

Alışveriş merkezleri, siteler, oteller gibi heterotopyalar, kent mekânına karşı bir alternatif sunmaktaydılar. Ancak artık mesele bunun ötesine geçerek, artan alternatif çeşitliliği içerisinde, günden güne kamusal alanların bu rekabeti kaybederek bir alternatif olabilme özelliğini bile yitirmesidir. Çağımızda görülen, heterotopyaların yükselişinin ve belki de hâkimiyetinin evresidir ve bu kapsüller toplumun da hâkimiyeti anlamına gelmektedir

Kentsel ölçekte cemiyet ile ilişkili heteretopya, mimari ölçekte ise bireysellik ile ilişkili olarak kapsül diyebileceğimiz oluşumların, kent üzerindeki hâkimiyeti yakın gelecekte, çeşitlenerek artacaktır. Bu artış günümüz alışıldık kamusal alanlarının karşısına iki seçenek çıkarmaktadır. Birincisi kamusal alanların sahip olduğu birçok anlamı yitirerek farklı şebekelerin boşluklarına dönüşmesidir. İkincisi ise kamusal alanlarında heterotopyalara benzemesidir. Belediyeler tarafından yürütülen yayalaştırmalar, bazı sokaklara verilen, kafeler sokağı, pazar sokağı, barlar sokağı gibi özel izinler, bu benzeşmenin yükselişini tarif eden, örnekler olarak yorumlanabilir.

Güncel olan, AVM ya da kapalı site tipi yerleşkelere ilişkin kamusalılık ve yarı kamusalılık tartışmaları heterotopya kavramı üzerine taşınabilir. Heterotopyaların yapay kamusalılığı bu alanlarda tartışılan kamusalılık derecesinin yeni hali olarak yorumlanabilir.

Gecekondu bölgeleri büyük ölçekli heterotopyalara benzemektedirler. Modernist yaklaşımlar içerisinde var olmaması gereken, yasal olarak kabul edilmeyen yerleşim yerleri olan gecekondu alanları, modernizmin esneklikten uzak, rijit araçları ile çözülemeyen bir sorun olarak kalmışlardı. Ancak günümüz de gecekondu bölgeleri, fırsata dönüşebilecek, hatta mevcut halkın, komşuluklar, alışkanlıklar gibi yerel değerlerinin dönem içerisinde kıymet kazanması ile ilişkili olarak, mevcut haliyle savunabilecek olgular halini almışlardır. Öteki olmanın değer ve fırsat olabileceği çağımızda gettolar ilk günden bu yana sahip oldukları ötekilik değerleri ile çoktan kentin modernist yaklaşımlarına göre ideal olan diğer yerlerinden farklı olarak, kendilerine has kültürel ve mekânsal biçimlerini üretmişlerdir ve bu bir potansiyel oluşturmuştur. Kentsel dönüşüm, soylulaştırma gibi söylemler bu bölgelerin heterotopik değerlerinden beslenmektedir.

Hareketliliğin giderek artan yersizliği, banliyöleşme ve şebekeleşme ile birlikte, heterotopyan şehircilik ve kapsüler mimarlık kendi başlarına birer kanıt veya kaçınılmaz gerçekliklerdir. Hareket özgürlüğü, kentsel heterotopyalaşmanın, zorunlu aracıdır. Kişisel taşıma araçları olan otomobillerin teşvikiyle bu durum desteklenir. Birçok kentlinin hayatında heterotopyadan kapsüle, kapsülden heterotopyaya olan bir yaşam döngüsü görülmektedir.

Günümüz kentleri, insanları heterotopyalara davet ederek ya da zorla iterek bir araya gelmeye, aidiyetle beslenen karşılıklı anlayışa ve güvene davet etmektedir. Büyük ve kontrolsüz bir kentin ortasında, güvenle yaşanacak bir ortam vaat etmektedir. Ama diğer yandan, bir yere bağlanmanın bedelini, diğer özgürlüklerinden vazgeçirerek ödetmektedir.

2050 yılında 9 milyarı aşacağı düşünülen dünya üzerindeki nüfusun, olumsuz sonuçları ile alakalı veriler, anketler, sinema filmleri ya da kıyamet senaryoları gün geçtikçe artmaktadır. Ağırlıklı olarak hava kirliliği, küresel ısınma, su kaynaklarının tükenmesi, enerji krizleri, gibi alanlarda özellikle son yıllarda bu tartışmalar sürmekte ve çözümler aranmaktadır. Alanımızla ilişkili olarak, fiziki çevreye ilişkin olan bu kaygıların yanı sıra, aynı durumun demografik analizi de bir o kadar önemlidir. Artan dünya nüfusunun, asıl artış kaynağı göç veren, ekonomik olarak geri kalmış ya da orta düzeyde olan ülkelerdir. Heterotopyalaşma mantığı zaten bu ülkelerin mevcut durumları içerisinde çoktan hâkimiyet kurmuştur. Ortadoğu, Doğu Avrupa ve Afrika, Güney Afrika kapsüler toplum tarafından dönüştürülmektedir. Bu dönüşüm Avrupa'da hâkim değil gibi görünse de tema parkı olarak şehirler popülerleşmekte, güvenlik takıntılarını çoğaltmaktadır. Refah devletinin çöküşüne engel olabilmek ve çeşitli güç sellerinin yaptığı basıncı kontrol altına alabilmek adına, batı ve kuzey Avrupa'da da doğusundan ve güneyinden aldığı göçlere direnç olarak, heterotopyaların etkileri her geçen gün artmaktadır. Bu artış sürdükçe olumsuz fiziki çevre koşulları ve demografik hareketlenmeler heterotopyaların günden güne tüm dünya üzerinde daha aşkın bir hâkimiyet kurmasına sebep olacaktır. Günümüz olağanlaşmış heterotopyaları gelecekte, kendi kendine enerjilerini, besinlerini ve hatta kültürlerini üretebilen, daha güçlü çeperleri olan, doğrudan hayatta kalma kavramına ilişkin mekanlara dönüşebilme potansiyeline sahiptirler.

Metropollerin görünümü kanserli bir organizma ile metaforize edilebilir. Kanser ayırt edici özelliği hücrelerin anormal ve düzensiz büyümeleridir. Bu büyüme hücreyi çevreleyen dokuları yok eder ve metastaz olarak bilinen bir süreç ile vücudun diğer bölümlerine yayılabilir. Başlangıçta az sayıda olan norm dışı heterotopyalar kanser hücreleri gibidir. Bu heterotopyalar öncelikle yakın çevresini dönüştürür ve sonrasında temas eden bütün normal yerler dönüşmeye başlar, bu heterotopyaların 6. prensibiyle açıklanan durumdur. Tıpkı kanser hücreleri gibi heterotopyalarda normal hücrelerin beslendiği damarlardan beslenir ama bu beslenme ilişkisi çevresine göre farklılaşan tümörler gibidir. Bu metafor içerisinde damarlar, ulaşım ağları ve altyapılar olarak yorumlanabilir. Heterotopyalar toplu ulaşım ağlarının ve altyapıların yönelimlerini kendi üzerlerine çekerler. Bu durum kanser hücrelerinin normal hücrelere göre daha çok enerjiye ihtiyaç duymaları gibidir. “Tümör komşu kan damarlarından yayılan besinlerle beslenir ve aynı zamanda tümör angiyojenez(damar gelişimi) faktörü denilen bir madde oluşturarak da büyüyebilir. Bu faktör tümöre bağımsız kan tedarikinin artmasını sağlar.”[92]. Heterotopyalara bağlanan metro hatları bu durumun en somut örneğidir. Bu yönelimler, normal yerlerin heterotopyalara daha çok temas etmesini ve dolayısıyla artan metastazları beraberinde getirir.

“Mimarlar, planlamacılar ve ya ilgili diğer meslek grupları tarafından bu yükseliş durdurulmalı mıdır, yoksa teşvik mi edilmelidir?” sorusu burada yerindedir. Ancak bu soru tezde de bahsedildiği üzere bu meslek gruplarına gereğinden fazla bir önem atfetmektedir. Ne mimarların, ne de planlamacıların ne de başka bir meslek grubunun bu bütüncül hareketlilik içerisinde böyle bir yükselişi tek başına durdurma gücü yoktur.

Bir diğer durumda, modernist anlatıda var olan, herhangi bir genel geçer prensipten ya da doğrudan bahsedemeyeceğimiz olduğudur. Her şeyin olabilir olduğu çağımızda, mimarlar ya da planlamacılar diye bir konuda aynı şeyi düşünen bir çoğunluktan da bahsedilmesi çok zordur. Bu yükselişin durdurulması kararını verecek bir mimarlar ya da planlamacılar bütünü de yok gibi görünmektedir.

Bu yükselişe karşı direnen parçalı topluluklardan ve uygulamalardan bahsedilebilir. Bunlar da bu yükselişi durdurmak yerine destekler. Bu tasarımların mekânsal sınırlılığıyla alakalıdır. Çünkü günümüzde alınmaya çalışacak herhangi bir önlem, kapsadığı alan için etkili yöntemler ortaya koysa da, parçalanmış kentin kısıtlı bir

parçasına uygulanabilmektedir. Bu kısıtlı kapsama alanı içerisinde kurgulanan yeni ve heterotopyalardan arındırılmaya ya da korunmaya çalışılan alan, anında parçalı kent tarafından emilmekte ve kendi başına heterotopya gibi görünen parçalı kentin başka bir parçasına dönüşmektedir.

Kapsüller ve heterotopyalar büyüyen kaosun evreninde düzenin adalarıdır. Bu içerisinde yaşayanların görmediği, güdübilimsel bir merkezi kontrol mekanizması etkisinde olan çağımızın bir sonucudur. Heterotopyalar ve kapsüller kaos normalliğinin yanılması, yaşanılmaz yerlerde yaşayabilme fikrini, her gün bir çekim içerisinde olmayı, sürekli merkez değiştiren bir çevreyi, teşvik eder ve ortaya koyarlar. Heterotopyan şehircilik tekilliğin, hareketliliğin, çeşitliliğin, parçalanmanın ve ayrımcılığın bir sentezini sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] Yırtıcı, H., (2005). Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- [2] Globalsiteplans, The Life and Death of Early Western Cities, http://www.globalsiteplans.com/files/2013/05/AASCOT_HOLT_AmericanWest_Photo_2.jpg, 27.05.2015.
- [3] Ragon, M., (2010). Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul; Çeviren: Erginöz M.
- [4] Cardiff University, London: A Pilgrimage, <http://www.cf.ac.uk/encap/skilton/illustr/Dore125.html>, 15.05.2015.
- [5] Cardiff University, London: A Pilgrimage, <http://www.cf.ac.uk/encap/skilton/illustr/Dore127.html>, 15.05.2015.
- [6] Commons.wikimedia, Chicago World's Fair 1893 by Boston Public Library, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chicago_World's_Fair_1893_by_Boston_Public_Library.jpg, 30.05.2015.
- [7] Wikipedia, Plan of Central Chicago, http://en.wikipedia.org/wiki/Burnham_Plan_of_Chicago#/media/File:Burnham_1909_chicago_plan.jpg, 30.05.2015.
- [8] Wikipedia, View, looking west, of the proposed Civic Center, http://en.wikipedia.org/wiki/Burnham_Plan_of_Chicago#/media/File:BurnhamPlanOfChicago-CivicCenterPlaza-JulesGuerin.jpg, 30.05.2015.
- [9] Howard E., Garden Cities of To-morrow, <http://urbanplanning.library.cornell.edu/DOCS/howard.htm>, 13.05.2015.
- [10] Heritage Foundation, Letchworth, http://www.leitchworth.com/sites/default/files/images/12_-_leitchworth_aerial_photos.jpg, 26.05.2015.
- [11] Google.com, Ciudad Jardín Lomas de Palomar, www.mapsgoogle.com, 26.04.2015.
- [12] Teoriadourbanismo.wordpress.com, O Urbanismo, <https://teoriadourbanismo.wordpress.com/2012/03/13/134/>, 22.05.2015.
- [13] Aslanoğlu, İ., (1988). Modernizmin Tanımı, Sınırları, Erken 20. Yüzyıl mimarlığında farklı tavırlar, Odtü MFD, 8:1, 59-66.
- [14] Berman, M., (2001). Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul; Çeviren: Altuğ Ü., Peker B.
- [15] Bauman, Z., (2001). Parçalanmış Hayat, Ayrıntı Yayınları, İstanbul; Çeviren: Türkmen İ.

- [16] Giddens, A. ve Pierson C. (2001), Anthony Giddens’la Söyleşiler, Modernliği Anlamlandırmak; Çeviren: Uyrkulak S., Sağlam M.
- [17] Işık, O., (1993). “Modernizm Kenti / Postmodernizm”, Birikim Dergisi, 53:12-16.
- [18] Berman, M. (2001), Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul; Çeviren :Ümit Altuğ, Bülent Peker.
- [19] Jf-batellier.com/, Sans retour ni consigne, http://www.jf-batellier.com/crbst_10.html, 10.04.2015.
- [20] Wikipedia.org, Futurism, http://en.wikipedia.org/wiki/Futurism#/media/File:Casa_Sant%27Elia.jpg, 22.05.2015.
- [21] Koyuncu, P., (2011). Modern Mimarlığın Öldüğü Gün, <http://www.arkitera.com/haber/5509/modern-mimarligin-oldugu-gun>, 12.04.2015.
- [22] Wikipedia, Pruitt-igoe, <http://en.wikipedia.org/wiki/Pruitt%E2%80%93igoe#/media/File:Pruitt-igoeUSGS02.jpg>, 12.04.2015.
- [23] Huduser.org, Why did pruit-igoe fail?, <http://www.huduser.org/portal/pdredge/pdr edge featd article 110314.html>, 30.05.2015.
- [24] Pruittigoe now, site plan, as built 1964, http://farm4.static.flickr.com/3052/5810154674_d676f85826_o.gif, 27.05.2015.
- [25] Wikipedia, Pruitt-igoe, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/98/Pruitt-igoe_collapse-series.jpg, 12.04.2015.
- [26] Chtcheglov, I., (1953). “Formulaire Pour un Urbanisme” Nouveau, Internationale Situationniste, 9:16-19.
- [27] Pallasma, J., (2011). Tenin gözleri, Yem yayın, İstanbul; Çeviren: Kılıç, A.
- [28] Andrea, B., (2006). Weak and Diffuse Modernity, Skira Editore.
- [29] Oppenheimer, D, A., (1987). “Seventy-five Turbulent Years of American Architecture”, Architecture, Aralık:72-104.
- [30] Harvey, D., (1997). Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul; Çeviren: Savran, S.
- [31] Chtcheglov, I., (1953). “Formulaire pour un urbanisme nouveau”, Internationale Situationniste, 9:16-19.
- [32] Oppenheimer, Dean A., (1987). “Seventy-five Turbulent Years of American Architecture”, Architecture, Aralık:72-104.
- [33] Vikipedi, Postmodernizm, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Postmodernizm>, 15.03.2015.
- [34] Doğan, K., (1992). Mimarlık Kavramları, Yem yayınevi, İstanbul.
- [35] Domus Academy, (2003). Architectural link, Milan.
- [36] Yırtıcı, H., Gürer T. ve Yıldız, G.,(1993). “Deneyisel Mimarlık”, Mimarlık 255:24-27.
- [37] Fox, R. ve Lears, J., (1993). The Power of Culture, The University of Chicago Press,12.
- [38] Featherstone, M., (1996). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul; Çeviren: Küçük, M.

- [39] Baudrillard, J., (2014). Simülarklar ve Simülasyon, Doğubatı Yayınları, İstanbul; Çeviren: Adanır, O.
- [40] Fox R, W. ve Lears, J., (1993). The Culture of Consumption, Critical Essays in American History, New York, Pantheon Books.
- [41] Mumcu, E., (2000). "Post-turizmin Estetik Mekanları", Domus, haziran-temmuz:68-69.
- [42] Harvey, D., (1992). The Condition of Postmodernity, Blackwell, Cambridge.
- [43] Geolocation.ws, Wowhotel Kremlin Palace, <https://geolocation.ws/v/P/39897753/wowhotels-kremlin-palace/en#>, 25.05.2015.
- [44] Urry, J., (1995). Consuming Places, Routledge, London.
- [45] Köletavitoğlu, T., (2000). "Turizmde Yeni Eğilimler Sivil Yerel İnisiyatif ve TYD", Domus, haziran-temmuz:80-82.
- [46] Urry, J., (1995) Consuming places, Routledge, London.
- [47] Fantasylandhotel, polynesian-theme, <http://fantasylandhotel.com/rooms/theme/polynesian-theme> , 12.04.2015.
- [48] Fantasylandhotel.com, arabian-theme <http://fantasylandhotel.com/rooms/theme/arabian-theme> , 12.04.2015.
- [49] Cauter, D.L., The Capsular Civilization, NAI publishers.
- [50] Balamir, A., (1984). "Robert Venturi: Popüler kültürün çoğulcu estetiğine Oldukça elitist bir bakış", Mimarlık, 10:10-15.
- [51] Geiger, E.,(2014). Children's Museums Brand Exhibits With Corporate Sponsorship, <http://www.wsj.com/articles/childrens-museums-brand-exhibits-with-corporate-sponsorship-1415826288>, 25.05.2015.
- [52] Wikipedia, Twistee Treat, http://en.wikipedia.org/wiki/Twistee_Treat, 25.05.2015.
- [53] Wikipedia, Vanna Venturi House, http://en.wikipedia.org/wiki/Vanna_Venturi_House, 25.05.2015.
- [54] Commons.wikimedia, Building that looks like upside-down White House, Batumi, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Building_that_looks_like_upside-down_White_House,_Batumi.JPG, 24.05.2015.
- [55] Pallasmaa, J., (2011). Tenin Gözleri, Mimarlık ve Duyular, Yem yayınevi İstanbul; Çeviren: Kılıç A,U.
- [56] Konseptprojeler, Tenin Gözleri, <http://www.konseptprojeler.com/tenin-gozleri>, 28.05.2015.
- [57] Vitta, M., (1995). Architecture On Stage March, L'ARCA, mart:2-3.
- [58] Bilbaoarchitecture.com, Artklass, <http://www.bilbaoarchitecture.com/portfolio-items/artklass/> , 11.04.2015.
- [59] Wam-architecten, Inntel Hotel Amsterdam, http://www.wam-architecten.nl/projecten/06293_Intell_Hotel_Zaandam.php?english, 29.05.2015.
- [60] Gottdiener M ,(2005). Postmodern göstergeler, İmge kitapevi, İstanbul; Çeviren: Gür H, Nur A, Cengiz E.
- [61] Zengel, R., (2002). "Yeni Bin Yılda Kentsel Açık Mekanlarda Kimlik Arayışı", Arreadmento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi, 4:90-97.

- [62] Kienviet.net, Kiến trúc sư Kengo Kuma – Triết lý của gỗ và giấy,
<http://kienviet.net/2012/02/29/kien-truc-su-kengo-kuma-triet-li-cua-go-va-giay>,
25.05.2015.
- [63] Oppenheimer D, A., (1987). "Seventy-five Turbulent Years of American Architecture", Architecture, Aralık:72-104.
- [64] Ministrytopostmoderns, A history of architecture - Postmodernism,
<http://www.ministrytopostmoderns.com/explained/architecture/323-a-history-of-architecture-postmodernism>, 25.05.2015.
- [65] Berman, M., (2001). Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul; Çeviren: Ümit Altuğ.
- [66] Harvey, D., (1997). Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları İstanbul; Çeviren: Savran, S.
- [67] Lash, S., (1990). Postmodernim as Humanism? Urban Space and Social Theory, Turner, B.S., London.
- [68] Jenks, C., (1981). the Language of Post-modern Architecture, Rizzoli.
- [69] Yerelnet, belediyeler, Avcılar Belediyesi,
http://www.yerelnet.org.tr/belediyeler/belediye_haber_detay.php?belediye_id=128458&kod=12277, 14.04.2015.
- [70] Yerelnet, belediyeler, Avcılar Belediyesi,
http://www.yerelnet.org.tr/belediyeler/belediye_haber_detay.php?belediye_id=128458&kod=12277, 14.04.2015.
- [71] Rowe C., ve Koetter F., (1984). Collage City, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- [72] Archinect.net, Colin Rowe Roma interrotta,
<http://cdn.archinect.net/images/1200x/m1/m1tehbdeai7m69tq.jpg>,
29.05.2015.
- [73] Foucault, M., (1984). "Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias", Architecture /Mouvement/ Continuité.
- [74] Çorum belediyesi, Ahmet Akdag Huzurevi,
<http://mobil.corum.bel.tr/Galeri/Ahmet-Akdag-Huzurevi.html>, 8.04.2015.
- [75] Wikipedia, İkinci Beyazıd Külliyesi,
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0kinci_Bayezid_K%C3%BCllyesi
25.05.2015.
- [76] Turkcebilgi, İkinci Beyazıd Külliyesi Sağlık Müzesi,
http://www.turkcebilgi.com/ikinci_beyaz%C4%B1t_k%C3%BCllyesi_sa%C4%9Fl%C4%B1k_m%C3%BCzesi, 25.05.2015.
- [77] Panoramio, Carousel Alışveriş ve Yaşam Merkezi, Acıbadem Bakırköy Hastanesi, Bakırköy, <http://www.panoramio.com/photo/72012411>, 25.05.2015.
- [78] İstanbulucuyorum.blogspot, Ucuyorum,
http://istanbulucuyorum.blogspot.com.tr/2013_08_01_archive.html,
20.04.2015.
- [79] Techno-art, Burning-man-festival, <https://techno-art.ch/tag/burning-man-festival>, 26.05.2015.
- [80] Archdaily.com, Tuca Vieira. São Paulo: Morumbi x Paraisópolis,
<http://www.archdaily.com.br/br/01-65181/cidades-sustentaveis-cidades-inteligentes-parte-1-carlos-leite/fig3-2>, 25.05.2015.

- [81] Ninalex, Chiristiana Copenhagen,
https://ninalexblog.files.wordpress.com/2013/05/dsc_0051.jpg, 28.05.2015
- [82] Wikipedia, Panoticon,
<http://en.wikipedia.org/wiki/Panopticon#/media/File:Presidio-modelo2.JPG>,
25.05.2015.
- [83] Google, Bakırköy, <https://maps.google.com/>, 12.02.2015.
- [84] Davis M. (1991) City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles. Vintage Books: New York,
- [85] Disneyland.disney.go, Disneylandpark,
<https://disneyland.disney.go.com/destinations/disneyland/>, 25.05.2015.
- [86] Smithson A. ve Smithson P., (1982). The Emergence of Team 10 Out of Ciam, Architectural Association, London.
- [87] Kurokawa, K., (1977). Metabolism in Architecture, Studio Vista, London.
- [88] Ntv.com.tr, Bakan Açıkladı: Toki konutlarında artık 1+1 konutlara izin vermiyoruz, <http://www.ntv.com.tr/ekonomi/bakan-acikladi-toki-konutlarinda-artik-11-dairelere-izin-vermiyoruz,zHyHltQo2k6Tj6H0O7pmcw>,
05.06.2015.
- [89] Kurokawa, K., (1977). Metabolism in Architecture, Studio Vista, London.
- [90] Archdaily, Ad classics: Nakagin capsule tower / Kisho Kurokawa,
<http://www.archdaily.com/110745/ad-classics-nakagin-capsule-tower-kisho-kurokawa/naka11/>, 30.05.2015.
- [91] Archdaily, Ad classics: Nakagin capsule tower / Kisho Kurokawa,
<http://www.archdaily.com/110745/ad-classics-nakagin-capsule-tower-kisho-kurokawa/naka13/>, 30.05.2015.
- [92] Çalışmaprensibi, Kanser Nedir?, <http://www.calismaprensibi.com/kanser-nedir.html>, 12.06.2015.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Semih İĞCİ
Doğum Tarihi ve Yeri : 06.03.1989, Samsun
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : semihigci@windowslive.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Mimarlık	İstanbul Kültür Üniversitesi	2011
Lise	Sayısal	Samsun Atatürk Anadolu Lisesi	2007